KOVA SU CARO VALDŽIA UŽ KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIĄ

IŠ XIX ŠIMTMEČIO LIETUVOS BAŽNYČIOS KOVŲ ISTORIJOS

Parašė
Kun. Petras Veblaitis

KAUNAS 1938 m.

KOVA SU CARO VALDŽIA UŽ KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIĄ

IŠ XIX ŠIMTMEČIO LIETUVOS BAŽNYČIOS KOVŲ ISTORIJOS

Parašė
Kun. Petras Veblaitis

KAUNAS 1938 m.

AUTORIAUS LEIDINYS.
Perspausdinta iš 1938 m. „Draugijos“.

TIRAŽAS 1500 egz.
SPAUDĖ J. Kuznickio ir L. Beilio sp., Kaune.

ĮVADAS

Kęstaičių filijos bažnyčią, Alsėdžių parapijai priklausiusią, rusų valdžia jėga atėmė ir sugriovė 1886 metais gruodžio mėn. naujojo stiliaus 1 dieną. Tos bažnyčios panaikinimas ypatingas tuo, kad vietos žemaičiai, darydami pastangas, kad caras paliktų bažnyčią neuždarytą, rusų valdžiai pasipriešino. Turint dėmesy, kad tas pasipriešinimas įvyko tais sunkiais laikais, kai Lietuvos Katalikų Bažnyčia ir visas mūsų krašto dvasinis gyvenimas buvo rusų valdžios brutaliai suspausti, visomis jėgomis slopinami ir skaudžiai persekiojami, tenka jį laikyti itin reikšmingu ir svarbiu istoriniu įvykiu.

Kadangi Kęstaičių kova mūsų visuomenei permažai tėra žinoma, tai, norėdami pateikti jai išsamesnių, kiek šaltiniai davė, žinių, parašėme šią jos monografijėlę, daugiausia remdamiesi dokumentais, esančiais Kauno Metropolijos Kūrijos Archyve. Papildomai žinių ėmėme iš Tilzės leidinio, spausdinto 1894 m. antrašte „Maskolų nedorybės Kražiuose 1893, Rokytų arba Kenstaičių Bažnyčia Žemaičiuose 1886". Tą knygelę galima rasti Vytauto Didžiojo Universiteto Bibliotekoj, signatūra NCs3037. Ten, kur kitos žinios imtos iš kitų šaltinių, jie čia nurodyti vietoje.

Autorius taria pagarbų ačiū Didžiai Gerbiamiems Kun. Jonui Armaliui, Kun. Konstantinui Jadviršiui, Kan. Antanui Jančauskiui, Kun. Pranciškui Liaugaudui, Kun. Vincentui Norkui, Ponui Juozapui Perkauskiui, Ponui Aleksandrui Račkauskui, Dr. Juozapui Stakauskui, Kun. Tomui Švambariui, Kan. Motiejui Vėlučiui ir „Žemaičių Prietelio" Administracijai — vieniems už suteikimą rašiniui papildomų žinių, kitiems už prisiuntimą klišėms padaryti fotografijų. Visi gautieji iš jų raštai padėti Kauno Metropolijos Kūrijos Archyve į Kęstaičių bažnyčios dokumentų rinkinį.

Nurodytų šaltinių sutrumpinimai.

1. Kauno Metropolijos Kūrijos Archyvas ..... KMK
2. Žemaičių vyskupo kanceliarijos raštai ..... KMKVK,
3. Bažnyčių inventorių ir vizitacijų knygos ..... KMKBI,
4. Knygelė „Maskolų nedorybės Kražiuose 1893, Rokytų arba Kenstaičių Bažnyčia Žemaičiuose 1886“ ..... KB.

1. KĘSTAIČIŲ ROKITŲ BAŽNYČIOS IR LIGONINĖS PRAEITIS LIG BAŽNYČIOS PANAIKINIMO ĮVYKIŲ.

Seniausios apie Kęstaičius žinios. Kęstaičių vietovardžio kilmė. Pirmųjų Vilniaus rokitų veikla per badą ir marą. Kas rokitus Vilniuje įsteigė. Kodėl jie rokitais vadinosi. Kęstaičių rokitų ligoninės įsteigimas ir patvirtinimas. Kęstaičių bažnyčios ir ligoninės atstatymas po 1808 metų gaisro. Kęstaičių bažnyčios ir ligoninės ūkinė būklė. Kodėl rusų valdžia bažnyčios ir ligoninės žemę nusavino. Rokitų ligoninės likvidavimas ir Kęstaičių kunigų invalidų namų įsteigimas. Kęstaičių kunigų invalidų gyvenimo reguliaminas.

Seniausia apie Kęstaičius žinia rasta 1586 metų Raseinių žemės teismo aktų knygoje. Joje Kęstaičiai vadinami Telšių valsčiaus dvaru[1]). Dokumentas užvardytas: „Teismo sprendimas dėl žemininko Stanislovo Kryžaičio-Kęstaičio skundo ant žemininko Motiejaus-Stepono, Petro sūnaus, Kęstaičio tame, kad šis jį sumušęs ir sužeidęs ir atsisakąs išpildyti jam, ieškovui, savo pasižadėjimą šią bylą užbaigti, atsilyginant jam, nukentėjusiam, pamokėjimu"[2]). Vėlesnė žinia yra iš 1668 metų liepos 15 d., kada ponas Jurgis, Valentino sūnus, su savo žmona užstatė Kęstaičių dvarą ponui Jasinskiui. 1701 metais sausio 2 d, ponas Jonas, Stanislovo sūnus, Kęsgaila Kęstavičius (žmonių, be abejo, Kęstaičiu vadintas) pardavė Kęstaičių dvarą už šimtą kapų grašių Stanislovui-Teodorui ir Kotrinai Stirpeikaitei Kęstavičiam[3]). Taigi Kęstaičių vardas kilęs iš buvusių dvaro savininkų Kęstaičių pavardės. Iš tų Kęstavičių Kęstaičių dvarą paveldėjo ponas Jonas-Antanas

---

[1]) Спрогисъ И. І.: Географическій словарь древней Жомойтской земли XVI столѣтія, 1888, Nr. 12, pusl. 129.

[2]) Опись документовъ Виленскаго Центральнаго Архива, вып. I, 1901, pusl. 209, (1586): «Судебн. рѣшеніе по жалобѣ зем. Станислава Крижайтиса Кезстойтя на зем. Матея Щефан. Петровича Кезстойтя «о збите и зранене свое» и о нежеланіи его, обжалованнаго, исполнить свое обязательство покончить это дѣло уплатою въ пользу его, потерпѣвшаго». XII Žemaičių žemės teismo knyga, kurioje šis dokumenas įrašytas, yra likusi Rusijoje.

[3]) KMK: Žemaičių vyskupystės bažnyčių dokumentų sąrašų knyga, sustatyta XVII šimtmetyje, Nr. 73, pusl. 198.

Šandys-Rimgaila, kuris jį 1738 kovo 31 d. fundacijos aktu padovanojo šv. Roko gailestingiems broliams, vadinamiems rokitais.

Rokitai Lietuvoje pirmiausia atsirado Vilniuje. Šv. Pranciškaus tretininkas žemaitis Jonas Jarulavičius, likvidavęs savo paveldėtą turtą, 1705 ir 1707 metais nupirko Vilniuje paliai Gedimino pilį du sklypus ir ant jų įsteigė po miesto mūrais elgetaujantiems pavargėliams prieglaudą, koplyčią ir vienuolyną. Pirmieji vienuolyno vienuoliai buvo jis pats ir kiti šeši žemaičiai[4]): Stanislovas Stulpinevičius, Jurgis Pabrėža (Fabrez), kiek vėliau — Jeronimas Rutkevičius, Pranciškus Gudavičius, Juozas Syrevičius ir Petras Augustinavičius. Jie globojo pavargėlius ir laidojo numirusius. Šiame darbe jie ypač pasireiškė 1709 metais per badą ir 1710 ir 1711 metais per marą[1]). Badas ir maras tuomet Lietuvą baisiai naikino. Vidujinis tarpusavis Lietuvos karas tarp didikų, Lietuvos kariuomenės hetmano Kazimiero Sapiegos su Lietuvos vėliavininku Stanislovu Oginskiu ir, vėliau, kunigaikščiais Višnevieckiais (1698-1700), ir, jam nepasibaigus, kilęs švedų karas (1701-1709) taip nualino ir sunaikino visą kraštą, jog visoj Lietuvoj kilo badas, o greit po to — maras. Žmonės išbadėję ir, kaip giltinės, perkarę, slankiojo po Vilniaus gatves ir rinkas, krisdavo ir mirdavo. Gatvėse ir rinkose būdavo krūvos lavonų. Pirmieji rokitai, užsidėję sau pareigą tuos numirėlius laidoti, nebespėjo tą darbą dirbti, nes lavonai visur tįsojo, kaip krūvos malkų. Badas siautė baisiausiai: žmonės žudė šunis, kates, žvynes ir peles, ir valgė juos, kaip gardėsus; radę kur nugaišusį arklį, susirinkdavo prie maitos būriai badaujančių, suplėšydavo dvėselieną ir ją surydavo. Į Vilnių buvo iš kaimų atvežta aštuoni žmogėdromis pavirtę baudžiauninkai: jie buvo užmušę savo vaikus, pačias, ant kelių pagautus žmones ir juos suėdę. Už septynių mylių nuo Vilniaus vyras su pačia užmušė pirmiausia savo jauniausiąjį sūnų, po to — kitą, septynerių metų, ir juos suėdė. Kiti ėdė nuo gatvių lavonus. Ir taip buvo ne tik Vilniuje, bet ir Naugardėly, Daugavpily ir kitose vietose. Tais tat baisių Lietuvos nelaimių metais pradėjo herojiškai veikti Vilniaus rokitai-žemaičiai. 1709 metais liepos mėnesį vienas rokitas, tikriausia — Jonas Jarulavičius, sykiu su dviem draugais, ėmė badu ir maru mirusius laidoti. Jie turėjo du didelius vežimus, į kuriuos prikraudavo po kelias dešimtis lavonų. Nuo to mėnesio lig kitų metų Velykų jie palaidojo 22.862 lavonus: juos, už miesto išvežę, laidodavo kalnuose ir kitose vietose. Tie žemaičiai-vienuoliai, tokiu karžygišku pasišventimu dirbdami, apsikrėtė patys ir visi išmirė. Iš jų Stulpine-

---

[4]) Jie čia žemaičiais vadinami gal būt, dėlto, kad buvo kilę iš Žemaičių kunigaikštystės.

[1]) Kurczewski J. Ks.: Biskupstwo Wilenskie, Wilno, 1912 m., 359 p.

vičius, kartą žiemą beveždamas vežimą lavonų, nuvirto su juo nuo aukšto tilto ir gavo galą[2]).

Vyskupas Valančius sako, kad Vilniaus rokitų įsteigėjas buvęs Vilniaus vyskupas Kazimieras Bžostauskas (1687-1722)[3]), tačiau pats vysk. Bžostauskas viename savo 1720 metų rašte vienuolyno įsteigėją (fundatorių) nurodo brolį Joną Jarulavičių ir sako, kad jis Jarulavičiaus fundaciją tik patvirtinęs ir rokitus paėmęs savo globon[4]). Pirmieji rokitai buvo tretininkai ir vilkėjo tretininkų abitą. Gal tik vėliau jie ėmė dėvėti šviesiai pilką abitą su ilga juoda palerina, kaip vysk. Valančius rašo, ir ant krūtinės nešioti išsiūdintą žmogaus kaukuolę, kaip ženklą, jog jie turi slaugyti sergančius ir mirštančius. Rokitai darydavo įžadus gyventi neturte, klausyti savo vyresnybės ir nevesti. Popiežius Vilniaus rokitų vienuoliją patvirtino 1737 m. ir suteikė jai atlaidus.

Vienuolija pasivadino rokitais dėlto, kad savo karitatyvaus darbo pavyzdžiu buvo pasirinkusi šv. Roką, kuris XIV šimtmečio pirmojoj pusėj su didžiu pasišventimu yra slaugęs maro epidemija sergančius ligonius Florencijoj, Cezenoj, Romoj ir Pijačencoj. Jis Bažnyčios garbinamas, kaip patronas nuo epidemijos.

Tokiems, tatai, rokitams padovanojo ponas Jonas-Antanas Šandys-Rimgaila savo Kęstaičių dvarą, išduodamas fundacijos raštą Vilniaus rokitų vyresniajam tėvui Viktorui Semenavičiui ir numatytam į Kęstaičių rokitų vyresniuosius tėvui Antanui Virkuckiui, uždėdamas jiem pareigą įkurti Kęstaičiuose šv. Roko gailestingųjų brolių vedamą ligoninę. Fundatorius įsakė, kad prie ligoninės gyventų ligonių dvasios reikalams rūpinti bent vienas kunigas ir, slaugymo darbams atlikti, šeši broliai rokitai, ir kad ligoninėj būtų slaugomi ir išlaikomi ligoniai beturčiai ir niekieno nepriglobti. Lovų ligoninėj turėjo būti laikoma bent dvylika. Ligoninė turėjo išsilaikyti iš Rimgailos padovanotojo žemės ploto aštuoniolikos valakų dydžio. Tų valakų skaičiuje buvo ariamos ir neariamos žemės, miškų, gojų, krūmų, lankų, pelkių, du ežerai su puse trečiojo ežero, kurio antroji pusė priklausė Telšių klebonui, ir priėjimas prie ketvirtojo ežero kranto. Už visa tai Šandys-Rimgaila rokitus ir jų išlaikomus ligonius buvo įpareigojęs atlikinėti už savo geradarį jo nurodytas dvasines priedermes[1]).

Rimgailos dovanojimo aktas[2]) tais pačiais metais buvo patvirtintas

---

[2]) Kraszewski J. I.: Wilno 1841 m., II tomas, 84-87 psl.

[3]) Žemajtiu Wiskupiste, Wilniuj, 1848 m., II tomas, 137 psl.

[4]) Kurczewski, Biskupstwo Wilenskie, 360 psl.

[1]) KMK: Kęstaičių bažnyčios dokumentai.

[2]) Ten pat.

didžiojo Lietuvos kunigaikščio Lenkų karaliaus Augusto III (1733-1763). Jis, lietuviškai išverstas, kalba šitaip:

„Augustas trečiasis, Dievo malone Lenkų karalius, didysis kunigaikštis Lietuvos, Rusų, Prūsų, Mozūrų, Žemaičių, Podolijos, Palenkijo, Volinijos, Kijevo, Smolensko, Livonijos, Sieversko ir Černigovo, ir paveldimas Saksonijos kunigaikštis ir elektorius.

Pažymime visiems reikalingiems tai žinoti ir kiekvienam skyrium, kad prie Mūsų reziduojanti ponų taryba ir valdininkai atkreipė Mūsų dėmesį į gailestingųjų šv. Roko užtarimo brolių rokitų ligonines, kuriose slaugomi maru apsikrėtę ligoniai, laidojami mirusieji, maitinami išmalda surinkta duona badaujantieji; ir tas priedermes jie įžadais įsipareigoję eina ne tik Dievo rykštės ištiktiems, bet taip pat savo ligoninėj teikia ir gailestingas vien iš išmaldos atliekamas paslaugas visokios padėties sergantiems raišiems žmonėms ir, kuo tik reikia, juos rūpestingai išlaiko; jų, tatai, iš Dievo ir artimo meilės globoti pasišventinimo ir ištvermingumo ir geruose darbuose ištesėjimo paveiktas, kilmingas Jonas-Antanas Šandys-Rimgaila dovanojo jokio turto neturinčių ligonių slaugymo ligoninei įsteigti savo paveldėtinį Kęstaičių dvarą, esantį Žemaičių kunigaikštystėj, Telšių paviete. Todėl Mus paminėtojo kilmingo Rimgailos ir tų kunigų-rokitų vardu prašė, kad tą gailestingųjų šv. Roko užtarimo brolių Kęstaičiuose ligoninę Mūsų karališku orumu patvirtintumėm ir jai suteiktumėm bažnytines lengvatas. Be to, norėdami tą nedidelę dovanotojo užrašytame ir vyriausiame Didž. Lietuvos Kunigaikštystės tribunole jiems pripažintame kaime fundaciją paremti, Mes leidome kaimą padaryti miestu, įvesti jomarkus ir turgus, o tikrojo Romos katalikų tikėjimo žmonėms — laikyti visokias monopolijas ir karčiamas, visą tai turėti ir pagal norą, be jokių nuo ko nors, kad ir mažiausių, kliūčių pelnytis, už tai atliekant respublikos uždėtas prievoles. Tad MES KARALIUS, vargšų visada gailėdamies ir turėdami Mums įteiktą Mūsų ponų tarybos ir valdininkų prašymą, maloniai jam pritarėme ir, matydami, jog yra tikras reikalas, kad Mūsų valstybėj vis augtų Dievo garbė, tą Kęstaičių rokitų ligoninės fundaciją šiuo raštu TVIRTINAME IR BAŽNYTINĖMIS LENGVATOMIS APDOVANOJAME, suteikdami jai Mūsų privilegiją. Kadangi ta jiems užrašytame ir pripažintame kaime fundacija yra nedidelė, LEIDŽIAME kaimą padaryti miestu, įvesti jomarkus ir turgus ir tikrojo Romos katalikų tikėjimo žmonėms laikyti visokias monopolijas ir karčiamas[1]),

---

[1]) Leidžiama laikyti monopolijas, tai yra — pardavinėti riestainius, pipirus, druską ir kitus panašius daiktus; monopolijas ir karčiamas leidžiama laikyti tik katalikams: žydams ir disidentams (atskalūnams) tos teisės neduodama. Karčiamos senovėje atstodavo mūsų viešbučius, užvažiuojamus namus ir užkandines.

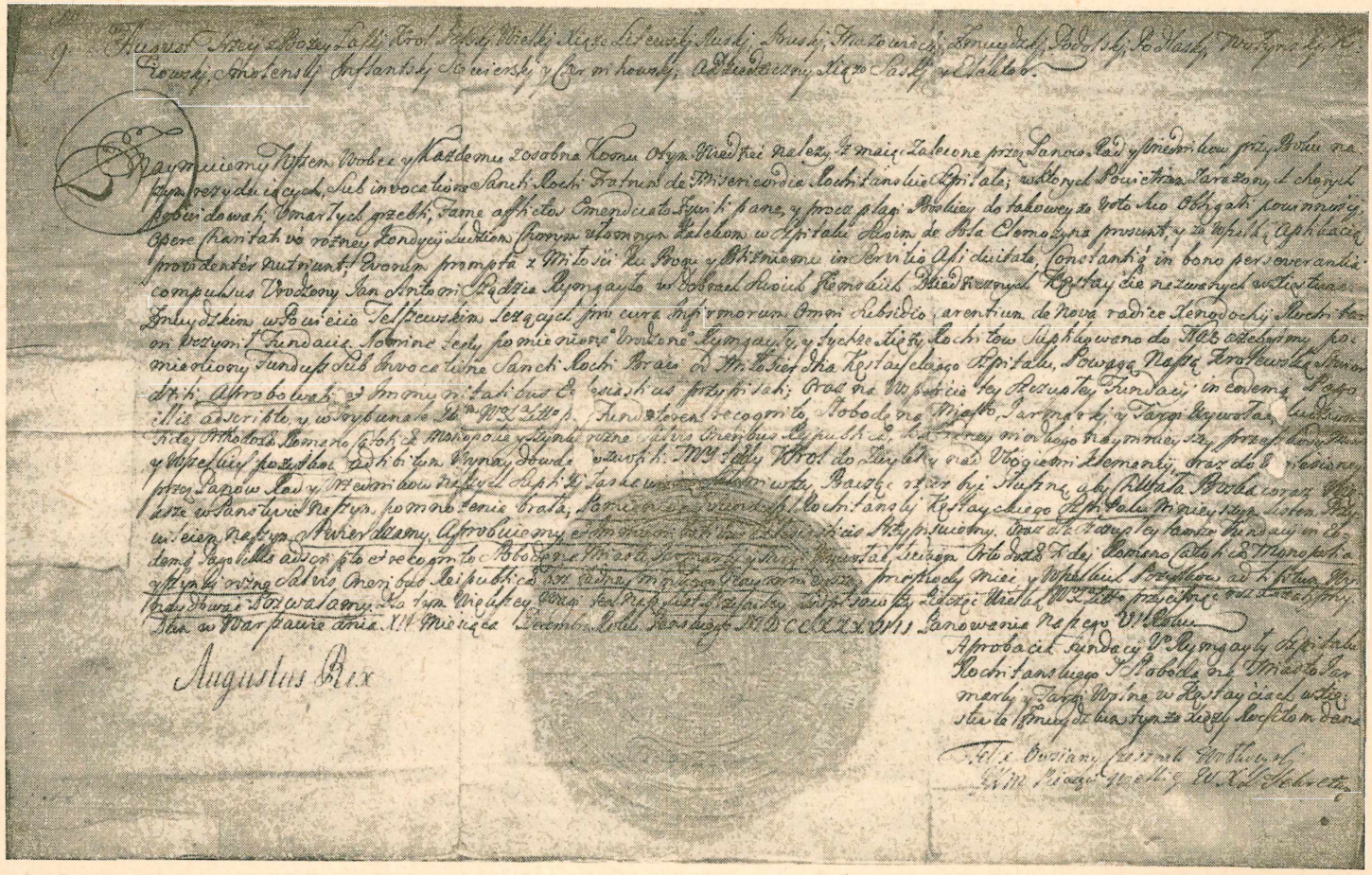

Didž. Lietuvos kunigaikščio karaliaus Augusto III iš 1738 m. gruodžio 12 d. raštas, kuriuo jis patvirtina Rimgailos padovanojimą rokitams savo Kęstaičių dvaro beturčių ligoninei įsteigti ir jai suteikia bažnytines lengvatas.

visą tai turėti ir be jokių iš kieno nors pusės kliūčių pelnytis, atliekant respublikos uždėtas prievoles. Kad raštas būtų tvirtesnis, įsakėme, šią privilegiją pasirašę, prispausti ant jo didįjį Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės antspaudą. Duota Varšuvoje MDCCXXXVIII Viešpaties metais gruodžio mėn. 12 dieną, Mūsų gi valdymo VI metais.

KARALIUS AUGUSTAS.

(Didysis antspaudas).

Feliksas Ovsiany, Volkovisko taurininkas, J. K. M. D. L. K-ystės didžiojo antspaudo sekretorius."

Bažnyčią Kęstaičiuose buvo pastatęs pats Rimgaila. Ji turėjo popiežiaus Pijaus VI (1775-1799) bulę, leidžiančią įsteigti šv. Roko ir šv. Fabijono ir Sebastijono atlaidus. Iš Romos buvo atsiųstos šv. Roko relikvijos, kurias Žemaičių vyskupas Antanas-Domininkas Tiškevičius (1740-1762) 1764 rugpiūčio 11 liepė išstatyti viešam garbinimui.

Rimgailos pastatytoji bažnytėlė ir ligoninė 1808 metais sudegė. Nauja iš pušinių sienojų ir ant akmeninio pakėlimo buvo pastatyta 1820 metais vietos altaristo ir ligoninės vedėjo kun. Juozo Razgevičiaus rūpesčiu ir rokitų lėšomis. Ji buvo 8 sieksnių ilgio ir 5 pločio su į žiemius atkreiptu priekiu; grindis turėjo plytų, sienas — apkaltas lentomis, durų trejetą, langų didžiųjų ir mažųjų po šešetą, dvi zokristijas: vieną pereinamąją, kitą gi, priešpriešiom pirmosios, liturginiams daiktams sudėti; jose buvo po vieną geležiniais virbais perkaltą langą; stogas buvo dengtas gontais, ant jo stovėjo du raudoni bokštukai; bažnyčios viduj buvo 6 eilės suolų, vargonus turėjo 8 balsų; altorių buvo trys: didysis šv. Roko, kurio paveikslą žemaičiai laikė stebuklingu ir labai jį garbino, ir du šoniniai: nuo didžiojo altoriaus dešinėje pusėje — Švč. Marijos Rožančinės, ir kairėje — šv. Fabijono ir Sebastijono.

Prie bažnyčios buvo varpinė, pastatyta 1821 m. Be to, buvo kunigo namai, klėtis, sandėlis, ledinė, tarnautojų namai, daržinė, klojimas ir kūtės.

Ligoninė buvo pristatyta prie bažnyčios su durimis į ją. Ilgio ji buvo 6 sieksnių, pločio — 5. Į jos salę buvo įeinama iš bažnyčios per bobinčių. Ligoninės grindys buvo lentų, jos gale buvo du rokitų kambariai, po du kvadratinius sieksnius dydžio. Antrajame ligoninės aukšte buvo 4 tokio pat dydžio kambariai, taip pat rokitams gyventi[2]). Kęstaičių ligoninėj buvo išlaikomi ir slaugomi proto ligomis sergą beturčiai, kurių ten būdavo 20-30 asmenų; 1826 m. jų ten buvo 16. Ligoninė laikėsi iš fundacijos ūkio. Rokitai turėjo savo kvestorius, žmonių avinvedžiais

[2]) KMKBI, 118 t., 19 lapas.

vadinamus, kurie, kaip pats žodis rodo, rinko ligoninės išlaikymui žmonių aukojamus gyvulius ir kitas aukas. Dievoti žemaičiai tokių aukų nesigailėdavo ir ligoninę gausiai šelpdavo. Turtingesnieji asmenys aukodavo ir pinigų. Pavyzdžiui — Varnių ir Kęstaičių rokitų vyresnysis t. Matas-Antanas-Rokas Virkuckis 1785 m. paliko bažnyčios kapelanijai 5.000 auksinų, bažnyčios gi pagražinimui — 1.000 auks., 1799 m. Marijona Daigevičaitė-Antanavičienė Kęstaičių altarijai, ką-tik tuomet įsteigtai, 100 muštinių talerių, 1812 m. Ona Mikytienė — ligoninei 500 sidabrinių rublių, 1817 m. Ona Klenauskienė — 80 olandiškų talerių, 1821 m. Gruzdžių klebonas kun. Vitkevičius — 1.000 sidabrinių rublių.

Po 1831 metų Lietuvos sukilimo, rusų valdžia Lietuvoj persekiojo Katalikų Bažnyčią už sukilimo rėmimą. Kadangi Lietuvos bažnytinės įstaigos turėjo žemių su baudžiauninkais, tai valdžia, nenorėdama, kad katalikų dvasiškiai baudžiauninkus valdytų ir juos naudotų bažnytiniams reikalams, 1841. XII. 25. atėmė žemes nuo vienuolynų, vyskupysčių seminarijų ir kapitulų, sutikdama šias įstaigas šelpti iš tų pajamų, kurias jai duos nusavintos bažnytinės žemės. Kitais, 1842. XII. 15. rusų vyriausybė atėmė žemes ir nuo parapijinių bažnyčių, palikdama joms tik po 33 dešimtines bažnyčiai ir jos tarnautojams išlaikyti. Valdžia sykiu konfiskavo ir įvairių bažnytinių ir labdaringų įstaigų kapitalus. Žinoma, to viso rezultate daugumas tų įstaigų, netekusios lėšų, turėjo nustoti gyvavusios[1]). Tais pačiais 1842 m. rusų valdžia nusavino ir Kęstaičių rokitų ligoninės žemę, užgrobdama ją sau ir palikdama ligoninei 33 dešimtines smėlėtos, nederlios, vos trečią grūdą teduodančios žemės, vienos dešimtinės didumo Luknelio ežeriūkštį ir netikusį malūną, kuriame ligoninė vos galėdavo sau susimalti. Po to, rokitų ligoninė išsilaikyti nebepajėgė ir ji likvidavosi.

Kadangi valdžia ligoninės trobesius buvo palikusi nenusavintus, tai Žemaičių vyskupystės administratorius vyskupas kunigaikštis Simonas-Mykolas Giedraitis 1843 birželio 26 įsteigė juose kunigų invalidų namus ir jiems vesti 1844 kovo 13 paskyrė kun. Mykolą Varnilavičių, 63 metų amž., nuo 1828 metų jau ėjusį Kęstaičių bažnyčios altaristo pareigas[2]). Tuoj po to, Kęstaičių kunigų invalidų namuose buvo apgyvendinti 6 kunigai invalidai, kuriems išlaikyti rusų valdžia kas mėnuo iš nusavintų bažnytinių turtų skirdavo kiekvienam pašalpos po 4 rublius. Visų Žemaičių vyskupystės kunigų invalidų išlaikymo

---

[1]) A. Alekna: „Katalikų Bažnyčia Lietuvoje"; redaguota J. Stakausko, Kaunas, 1936, 134 psl.

[2]) KMK, 1843 m. I stalo 67 Nr. byla, 1 lapas.

reikalams pašalpos ji buvo pasižadėjusi nuo 1844 m. sausio 1 d. kasmet duoti po 500 rublių. Tą pažadą valdžia pildė[3]).

Kęstaičių invalidų namuose gyvenantieji kunigai turėjo dvasinės vyresnybės jiems duotą gyvenimo dienotvarkę: 5 val. keltis, 5,30 — kalbėti rytmetines maldas ir atlikti pusvaladinę meditaciją, 6,30 — laikyti Mišias, arba jų klausyti, 8,30 — visiems sykiu bažnyčioje kalbėti brevijoriaus horas (valandas), 9-10 — kalbėti maldas „Officium de Beata", arba „Officium defunctorum", arba atgailos psalmes su litanija, rožančių arba dėl pakaitos „karunką", 11-11,30 — skaityti dvasinio turinio knygą, 11,30 — melstis ir nagrinėti sąžinę, 12 — ilsėtis, 1 - 3 dirbti lengvą fizinį darbą, 3,30 — atlikti meditaciją, 4 - 5 — visiems kartu kalbėti brevijorių, 5-6 — skaityti mokslinę knygelę, 6-6,30 — skaityti dvasinio turinio knygą, 7 — kaip ir prieš piet, tirti sąžinę, po to — vakarienė, 7-8,30 liuoslaikis, 8,30 — tirti viso gyvenimo sąžinę ir kalbėti vakarines maldas; eiti gulti.

Ta pati dienotvarkė buvo duota ir atgailaujantiems kunigams, kurių bendrabutis buvo prie kunigų seminarijos Varniuose. Ją sustatė Žemaičių kunigų seminarijos regentas.

Invalidams vartoti svaiginančius gėralus ir net alų, buvo uždrausta. Jų gaunamas Mišių pajamas paimdavo namų vedėjas ir jas suvartodavo invalidų reikalams rūpinti. Taip buvo daroma dėl to, kad bijota, kad kaikurie invalidai, linkę prie alkoholinių gėralų, neišleistų gaunamų pinigų jiems įsigyti. Invalidai buvo įsakyti bent kas antrą savaitę eiti išpažinties. Jiems buvo uždrausta vieniems be palydovo išeiti už namų ribų: juos turėdavo lydėti tam tyčia paskirtas brolis-rokitas, kurio buvo priedermė rūpestingai sekti invalido elgseną, kad jis nebendrautų su pasaulininkais, o, pastebėjus kurių nukrypimų — tuoj pranešti vedėjui.

Kunigų invalidų namai turėdavo savo vedėją, rektoriu vadinamą, kurio būdavo prievolė, invalidui susirgus, būti tėviškai rūpestingam ir teikti jo sielos ir kūno sveikatai kuoskubiausią pagalbą. Santykiuose su invalidais rektorius turėdavo laikytis oriai, tačiau visokiame atvejy privalėjo vengti viso to, kas galėtų žeisti kunigo poaukštį, atsimindamas šv. Povilo Apaštalo galatams duotą įspėjimą: „Broliai, jei žmogus ir įpultų netikėtai į kokią nuodėmę, jūs, kurie esate dvasiniai, pataisykite tokį, laikydamies romumo dvasios. Atsižvelk pats į save, kad ir tu nebūtumei gundomas" (Gal. VI, 1)[1]).

1886 metais Kęstaičių bažnyčia ir visi jos trobesiai jau buvo seni, kaikurie remontuojami, kaikurie statomi nauji; bažnyčia turėjo kapi-

---

[3]) KMK, 1843 m. I stalo byla Nr. 67, 26 l.

[1]) KMK. 1843 m. I stalo byla Nr. 67, 11 ir 13 l.

nes, aptvertas akmeniniu mūru; ant kapinių stovėjo sena koplyčia[2]. Namai, kuriuose kunigai-invalidai gyveno, taip pat buvo seni, invalidams gydyti priemonių jokių neturėjo, net arti nebuvo nei vaistinių, nei gydytojų. Gaunamoji iš valdžios, jau padidinta, 400 rublių metinė pašalpa būdavo suvartojama pačiam invalidų išlaikymui[3]).

II. KO SIEKĖ RUSŲ VALDŽIA, KATALIKŲ VIENUOLYNUS IR BAŽNYČIAS LIETUVOJE UŽDARINĖDAMA IR KOKIUS VYSK. M. VALANČIUS BUVO DAVĘS NURODYMUS TAI VALDŽIOS AKCIJAI PASIPRIEŠINTI.

Kad matytųsi, dėlko rusų valdžia Kęstaičių bažnyčią panaikino, priminsime čia priežastis, dėl kurių rusai katalikų bažnyčias ir vienuolynus Lietuvoj uždarinėjo.

Rusų valdžia, uždarinėdama bažnyčias ir vienuolynus, siekė Lietuvą supravoslavinti ir surusinti. Rusija 1795 metais savo valdžion pagrobusi didžiąją Lietuvos dalį, Lietuvos Katalikų Bažnyčios iš karto žymiau neengė. Ją persekioti ji pradėjo po 1831 metų, numalšinus pirmąjį Lietuvos sukilimą, per kurį Lietuva, bažnyčios remiama, bandė ginkluota jėga nusikratyti rusų valdžios. Dar pikčiau rusai suspaudė Lietuvos Katalikų Bažnyčią nuo 1863 metų, likvidavę antrąjį Lietuvos sukilimą. Per sukilimus, kaip žinome, bandyta atstatyti bajoriškoji Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystė, sujungta su Lenkija unijos saitais. Tie Lietuvos sukilimai rusus prikišamai įtikino, kad katalikiška Lietuva tol nenurims ir veršis išsprūsti iš po rusų valdžios letenos, kol nebus panaikinti tie Lietuvos skirtumai, kuriais ji skiriasi nuo pravoslaviškos Rusijos, būtent: katalikų tikyba ir lietuvių tautybė. Todėl rusai matė būtiną reikalą suvienodinti, suvienalytinti Lietuvą su Rusija tokiais veiksniais, kurie ją padarytų pravoslavišką ir rusišką. Labai svarbiu tokiu veiksniu jie laikė naikinimą Lietuvoj katalikybės, uždarinėjant katalikų vienuolynus ir bažnyčias, nes šie ugdė lietuvių religinį, o sykiu ir tautinį, nuo rusų skirtumą ir buvo priežastimi Lietuvos gyventojų religinio ir tautinio prieš pravoslavus rusus atsparumo bei atkaklumo. Uždarytąsias bažnyčias rusai dažnai paversdavo cerkvėmis, tikėdamies per jas lengviau galėsią lietuvius katalikus supravoslavinti. Pats gi lietuvių supravoslavinimas buvo rusų numatytas, kaip pereinamasis etapas lietuviams surusinti.

---

[2]) KMK, 1886 m. I stalo byla Nr. 30.

[3]) KMKVK, 104 t., 34 l.

Žemaičių vyskupystėj rusų valdžia uždarė šiuos vienuolynus[1]):

1. Antalieptės karmelitų 1832 m.,
2. Dotnuvos bernardinų 1864 m.,
3. Ilukštos Šv. Vincento misijos kongregaciją 1832 m.,
4. Jonavos trinitorių 1832 m.,
5. Jūžintų atgailos kanauninkų 1832 m.,
6. Kalvarijos domininkonų 1889 m.,
7. Kauno augustinijonų 1864 m.,
8. Kauno bernardinių 1864 m.,
9. Kauno bernardinų 1850 m.,
10. Kauno domininkonų 1845 m.,
11. Kauno karmelitų 1845 m.,
12. Kauno pranciškonų ir Vytauto D. bažnyčią 1845 m.,
13. Kauno šaričių 1866 m.,
14. Kėdainių karmelitų 1832 m.,
15. Kėdainių pijorių 1832 m.,
16. Kęstaičių kunigų-invalidų namus, rokitų vienuolyną ir sugriovė bažnyčią 1886 m.,
17. Kolainių karmelitų 1864 m.,
18. Kražių benediktinių 1893 m.,
19. Kurklių atgailos kanauninkų 1832 m.,
20. Kvetkų atgailos kanauninkų 1832 m.,
21. Linkuvos karmelitų 1832 m.,
22. Padubysio bazilijonų 1834 m.,
23. Palėvenės domininkonų 1865 m.,
24. Panemunio atgailos kanauninkų 1832 m.,
25. Panevėžio pijorių 1832 m.,
26. Papilio atgailos kanauninkų 1832 m.,
27. Pašaltuonio benediktinų 1832 m.,
28. Pažaislio kamendulių 1832 m.,
29. Pumpėnų senosios regulos karmelitų 1832 m.,
30. Raseinių domininkonų 1886 m.,
31. Raseinių karmelitų 1832 m.,
32. Raseinių pijorių 1832 m.,
33. Salako atgailos kanauninkų 1832 m.,
34. Skapiškio domininkonų 1832 m.,
35. Skemonių atgailos kanauninkų 1832 m.,

---

[1]) 1832-42 m. susirašinėjimas dėl uždarytų vienuolynų, lapai 197-205, 216-217, 454; 1866 m. byla Nr. 48, lapai 43-44; 1870 m. byla Nr. 30 — joje daugiausia žinių; 1906 m. byla Nr. 38; vysk. M. Valančius: „Pastabos pačiam sau", pusl. 96-125 ir „Maskoliams katalikus persekiojant", pusl. 36.

36. Smalvų atgailos kanauninkų 1832 m.,
37. Suvainiškio atgailos kanauninkų 1832 m.,
38. Telšių bernardinų 1852 m.,
39. Tytuvėnų bernardinų 1864 m.; bažnyčia buvo leista atidaryti, bet 1868 m. vėl uždaryta,
40. Troškūnų bernardinų 1864 m.,
41. Upninkų Veprių domininkonų, carui Mikalojui I valdant, gal 1832 m.,
42. Užverio karmelitų 1850 m., bažnyčią gi 1865 m.,
43. Varnių rokitų 1832 m.,
44. Vilkmergės pijorių 1845 m.,
45. Vidžių Laterano kanauninkų 1839 m.,
46. Žaiginio pranciškonų 1832 m.

Be to, rusų valdžia Žemaičių vyskupystėj dar uždarė šias bažnyčias ir koplyčias[1]):

1. Aluntos altariją 1843 m.,
2. Balsių filijos bažnyčią, Šilalės parapijoj, sugriovė 1875 m.,
3. Batakių dvaro koplyčią 1864 m.,
4. Bilevičių koplyčią Girkalnio parapijoj 1864 m.,
5. Devynduonių koplyčią Surviliškio parapijoj 1864 m.,
6. Gardų koplyčią Kurtuvėnų parapijoj 1867 m.,
7. Kalnaberžės koplyčią Surviliškio parapijoj 1864 m.,
8. Kauno buv. jėzuitų bažnyčią pavertė cerkve 1824 m.,
9. Kauno karmelitų bažnyčią uždarė 1845 m., ją vėl katalikams grąžino caro įsakymu iš 1881. III. 17.
10. Kaunotavo filijos bažnyčią 1893 m.,
11. Kazytiškio filijos bažnyčią 1864 m.,
12. Niurkonių dvaro koplyčią Pumpėnų parap. 1866 m.,
13. Pabalvėnų dvaro koplyčią Tryškių parap. 1867 m.,
14. Paguosčių dvaro koplyčią Zarasų apskr. 1864 m.,
15. Sitos koplyčią ant dvarininko Kareivos kapinių, Zarasų aps. 1864 m.,
16. Skemonių parapijos bažnyčią pavertė filijine 1835 m.,
17. Telšių parapijos medinę bažnyčią nusavino ir nugriovė 1835 m.,
18. Teodoravo (Laukininkų) dvaro koplyčią, Batakių parapijoj, 1864 m.,
19. Tytuvėnų šv. Jurgio koplyčią ant kapinių 1897 m.,
20. Varnių kunigų atgailos namus 1866 m., jų gi koplyčią 1867 m.,
21. Viencavų filijos bažnyčią Dusetų parap., 1864 m.,

---

[1]) KMK, 1870 metų I stalo byla Nr. 30.

22. Visbarų koplyčią, Girkalnio parap., 1864 m.
23. Dūkšto Šv. Onos bažnyčią 1867 m.[2])

Kai šitaip rusų valdžia Lietuvoj vienuolynus ir bažnyčias uždarinėjo, mūsų liaudžiai buvo gyvas reikalas turėti nurodymų, kaip ji tokiais atvejais turi reaguoti. Viešai gyvu žodžiu nurodymus žmonėms paskelbti anuomet nebuvo galima: vyskupą ar kunigus, kurie būtų drįsę tai padaryti, valdžia, mažių-mažiausia, būtų tuoj suėmus ir ištrėmus Rusijon. Lietuviškoji gi spauda nuo 1864 metų buvo uždrausta. Todėl, tokius nurodymus tebuvo galima spausdinti draudžiamoj lietuvių spaudoj, Tilžėj leidžiamoj ir kontrabandos keliu slaptai Lietuvoj paskleidžiamoj. Visais, tatai, klausimais, kaip lietuviai katalikai turi kovoti su valdžios pastangomis juos pravoslavinti ir rusinti, labai įsakmius pamokymus skelbė Tilžėje leidžiamose brošiūrose Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius (1850-1875). Jos buvo paties vyskupo parašytos ir slaptai, kaip ir visi kiti uždrausti lietuviški raštai, po Lietuvą platinamos. Kad valdžia negalėtų brošiūrų autoriaus susekti, vyskupas po jomis savo pavardės nedėdavo[1]).

Pacituosime čia keletą tokių Valančiaus nurodymų, kaip žmonės turi bažnyčias ginti, kai rusų valdžia jas uždaro:

„Maskoliams bažnyčias atimant, katalikai nevien turi šiaip jau vyresnybės melsti, kad to nedarytų, bet dar turi susibėgti visos parapijos žmonės, vyriški ir moteriškos, vakarčiu nešinos. Turi pripildyti, apgulti bažnyčią ir neleisti maskolių prie Dievo namų. Pačioje bažnyčioje turi naktavoti ir su ašaromis giedodami turi melsti Viešpaties, idant gelbėtų šventą savo bažnyčią."

„Jei kurį žmogų maskoliai muštų, kapotų, čaižytų su bizūnais, vis tai tur iškentėti. Taip darė Tytuvėnų parapijonys, taip darė ir Minsko gubernijos katalikai, išplėšiant jiems bažnyčias. Po kelias dienas ir naktis gulėjo bažnyčioje ir šventoriuje, dėl to tai sakiau, jogiai reikalingas yra vakartis"[2]).

Brošiūroje „Prajautimas" taip atsakoma į klausimą „Jeigu imtų maskoliai bažnyčias, ką gi turėtų daryti katalikai": — „Turėtų tai daryti, ką darė, atėmus Tytuvėnų bažnyčią: turėtų melsti paties Galingiausiojo Karaliaus, verkti ir šaukti, idant neimtų"[3]).

Vysk. Valančius davė ir netiesioginių nurodymų, kaip ginti užda-

---

[2]) Kurczewski J. Ks.: „Biskupstwo Wilenskie", 185 p.

[1]) M. Valančius: „Maskoliams katalikus persekiojant". redaguota J. Tumo, 110 p.

[2]) Ten pat, 83 p.

[3] Ten pat, 33 p.

romas bažnyčias. Jais yra įsakmūs pamokymai, kaip reikia tvirtai laikytis katalikų tikėjimo. Pavyzdžiui pacituosime šiuos:

„...turite būti tvirti tikėjime, turite būti pasiruošę kentėti kančias, kaip senovės katalikai. Nors viršininkai už tvirtybę katalikų tikėjime atimtų gyvenimus, sodintų į kalinę ir plaktų ar kapotų, vis tai turite iškentėti, nes verta to yra Dangaus Karalystė"[4]). „Jūsų vėlės vertos to, idant dėl jų išganymo truputį pakentėtumėt. Todėl, mano vaikai, nesigailėkite nei savo namų, nei turtų, nei gyvybės... Turėkitės, mano vaikai, turėkitės savo tikėjimo, nors jus visus išmuštų...[5]) Jei maskoliai kurį ims į nagą, jei muš, tvos, žudys, vis tai katalikas tegul kenčia. Viešpats Dievas kentančiam už tikėjimą priduos stiprybės ir kantrybės"[1]).

Gražių paakinimų vyskupas davė ir dėl persekiojamų lietuviškų maldaknygių bei brukamos rusų kalbos.

„Kad vargų su biauriais žandarais (dėl lietuviškų maldaknygių) neturėtumėt, išeidami iš bažnyčios jas paslėpkite. Jei bažnyčioje pradėtų (maldaknyges) grobstyti, pakelkite didį klegesį, nes užpuolė jus Dievo namuose plėšikai."[2])

„Maskoliuką, prieš vyresnybę kalbant, klausykitės, bet nė vieno žodžio neprimeskite, nes jisai šneka, idant ištrauktų jus už liežuvio, praneštų vyresnybei ir jus pražudytų."[3])

„Katalikai, nesiskubinkit išmokti maskoliškai; klausiantiems ko maskoliškai, atsakykite: nesuprantu. Juk jei kurs iš jūsų nuvažiuotų į Maskoliją, negalėtų reikalauti, idant maskoliai ten lietuviškai atsakytų, bet reikėtų ten maskoliškai šnekėti... tegul maskoliai patys išmoksta lietuviškai, tuokart galės kalbėti su lietuviais."[4])

Paminėtina čia ir Valančiaus pateiktoji persekiojamiems lietuviams „Visų Šventųjų Kentėtojų litanija". Vyskupas, joje rodydamas, kaip dėl tikėjimo buvo kankinami pirmieji krikščionys, norėjo lietuvius paskatinti, kad ir jie kentėtų, dėl tikėjimo rusų persekiojami, nes Dievas už tai jiems atlygins dangumi ir šventųjų garbe. Tos litanijos pavyzdžiai:

„Šv. Povilai, didis Apaštale, už katalikų tikėjimą nukirstas, melski už mus,

Šv. Jonai, Apaštale, už tą patį tikėjimą aliejuje virintas, m. už m.,

---

[4]) Ten pat, 32 p.

[5]) Ten pat, 84 p.

[1]) M. Valančius: „Maskoliams katalikus persekiojant", 85 p.

[2]) Ten pat, 78 p.

[3]) Ten pat, 80 p.

[4]) Ten pat, 83 p.

Šv. Baltramiejau, už tą patį tikėjimą nudurtas, m. už m.,

Šv. Urbonai, Popiežiau, už katalikų tikėjimą nugalabytas, m.

Šv. Laurinai, Dijakone, už katalikų tikėjimą gyvas iškeptas, m. už m.,

Šv. Termesa, Mergaite, už katalikų tikėjimą su piūklu perpiauta, m. už m."[5]) ir tt.

Šitokie vyskupo raštai, patekę į lietuvių rankas, buvo, be abejo, godžiai skaitomi ir gyvu žodžiu kitiems perpasakojami. Skaitytojams ir klausytojams jie turėjo daryti didelio įspūdžio, nes tai buvo uždraustos ir žiauriai rusų persekiotos lietuviškos spaudos žodis. Jo prasmę lietuviai turėjo giliai dėtis į savo tvirtas ir atkaklias širdis. Tų gi raštų pamokymus, paraginimus ir paskatinimus jie negalėjo neatsiminti ypač tada, kai būdavo didžiausias reikalas: kai rusai kibdavo uždaryti jų bažnyčias. Reikia manyti, kad, Kęstaičių bažnyčią uždarant, žemaičių parodytas pasipriešinimas, buvo žymia dalimi pasekmė tų draustinių vysk. Valančiaus parašytų raštų, nes lietuviškoji spauda jau 1869 metais buvo nedideliais pundeliais iš Tilžės siuntinėjama į Raseinių ir Telšių apskričius[6]).

III. PIRMAS RUSŲ VALDŽIOS BANDYMAS UŽDARYTI KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIĄ.

Rusų valdžia iš anksto rengiasi uždaryti Kęstaičių bažnyčią. Caras įsako ją uždaryti. Žemaičių vyskupo taktika link prievartingų valdžios įsakymų. Konsistorija įsako Alsėdžių dekanui tik dalyvauti bažnyčios uždaryme. Kauno gubernatorius reikalauja, kad dekanas ją uždarytų sykiu su Telšių sprauniku. Gandai apie rengiamą bažnyčios uždarymą. Žmonės išsiunčia delegaciją pas carą. Žemaičiai, susirinkę į bažnyčią, rugsėjo 24 dieną ją uždaryti neleidžia. Telšių apskrities spraunikas perima bažnyčios turtą valdžios žinion ir prigrasina Alsėdžių kleboną išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą. Kęstaičių filijalisto kun. Juknevičiaus padėtis ryšy su bažnyčios turto perėmimu. Kunigai invalidai ir vienuoliai rokitai iškraustomi į Kretingos vienuolyną.

Kęstaičių bažnyčią ir kunigų invalidų namus uždaryti rusų valdžia ėmė ruoštis nuo pat 1886 metų pavasario. Balandžio 9 dieną buvo į Kęstaičius atvažiavęs Telšių apskrities viršininkas, žmonių „sprau-

---

[5]) Ten pat, 87-91 p.

[6]) „Mūsų Senovė", Nr. 1, 20 psl.

ninku" vadinamas, ir smulkiai apžiūrėjo visus bažnyčios trobesius. Kęstaičių gyventojai tai matė ir suprato, ką valdžia mano daryti su jų bažnyčia ir kunigų invalidų namais. Be to, buvo pasklidę po žmones gandai, kad ir kažkoks „ruskių" popas buvęs į Kęstaičius atvykęs bažnyčios trobesių apžiūrėti[1]).

Kęstaičių apylinkės gyventojai, tų žinių paveikti, ėmė nerimti. Jie buvo pamaldūs, prie savo bažnyčios prisirišę ir tvirtai tikėjo, kad jos patronas Šv. Rokas stebuklais juos gelbi varguose ir nelaimėse ir saugo nuo ligų ir „pavietrijos". Nuojauta, kad jie gali netekti savo mylimos bažnyčios, juos labai surūpino.

Tuo tarpu valdžios aukštosios sferos rengė Kęstaičių bažnyčios panaikinimo įsakymą. Rusų caras Aleksandras III (1881-1894) jos uždarymo „ukazą" (įsakymą) pasirašė lengva širdimi. Metodą Lietuvai pravoslavinti ir rusinti, uždarinėjant bažnyčias ir vienuolynus, jis buvo paveldėjęs jau iš savo tėvo Aleksandro II (1855-1881) ir iš savo senelio Mikalojaus I (1825-1855). Aleksandrui III, kaip ir jo pirmatakam, buvo aišku, kad lietuvius „metiežnikus" (sąmokslininkus, sukilėlius) reikia „iskorenit'," pakirsti jiems šaknis.

„Ukazą" carui pasirašius, Vilniaus, Kauno ir Gardino generalgubernatorius Ivanas Kochanovas 1886 m. vasarą gavo iš vidaus reikalų viceministerio kunigaikščio Gagarino pranešimą, kad tais metais liepos 10 dieną „Viešpats Imperatorius teikėsi Aukščiausiai įsakyti: ištuštinti Kęstaičių invalidų namus, perkraustant juose gyvenančius du perkaršusius Romos katalikų kunigus į vienuolyną vietos valdžios Aukštosios Vyresnybės nuožiūra; esančią prie tų namų bažnyčią — uždaryti, perduodant bažnytinius daiktus Vyskupystės Vyresnybės žiniai, visą gi tų namų turtą — perduoti manomam Skuodo miestelyje įsteigti pravoslavų cerkvės „pričtui" (t. y. pravoslavų klebonijai). Tą žinią Kauno vicegubernatorius Ryžkovas liepos 25 dieną pranešė Žemaičių vyskupui Mečislovui-Leonardui Paliulioniui (1884-1909), įsakydamas caro įsakymą vykdyti, esančius Kęstaičiuose du senelius kunigus perkraustyti į Kretingos bernardinų vienuolyną ir, pasikvietus apskrities sprauniką, uždaryti invalidų namų bažnyčią[1]).

Žemaičių vyskupo padėtis buvo sunki. Caro įsakymas bažnyčią uždaryti buvo aukščiausias įsakymas. Jo privalomumas buvo paremtas fizine Rusijos pajėga, prieš kurią spirtis vyskupas tos rūšies jėgų neturėjo. Todėl, tokiais atvejais vyskupui prisieidavo fizinei valdžios prievartai nusileisti, kovojant su valdžia, kiek buvo galima, moraline bažnyčios jėga ir atitinkamais pasyvaus pasipriešinimo būdais. Rusų val-

---

[1]) KMKVK, 108 t., 892 1. ir 895 6 1.

džios laikais Žemaičių vyskupo taktika link prievartingų valdžios įsakymų tegalėjo būti: ne stačiai laužyti juos, ne revoliuciją prieš valdžią kelti, bet lenkti valdžią; ten, kur ji nelinksta — kiek galima, pasyviai priešintis; prieš neišvengiamą jėgos prievartą — kiek galima nusileisti, kovojant per liaudies mases moraline Bažnyčios jėga, kol dar esminiai tikybos reikalai nėra griaunami. Kitokios taktikos, grasios ir prievartingos valdžios verčiamas vyskupas anais laikas laikytis negalėjo: prisiėjo priespaudą ir persekiojimus kentėti, kovojant dėl bažnyčios teisių taip, kaip leido to laiko sąlygos, apsieinant tuo tarpu su mažiausiomis valdžios duodamomis bažnyčiai galimybėmis, nes, jei vyskupas būtų valdžiai atvirai priešinęsis, bažnyčia ir vyskupystės dvasiniai reikalai būtų dar sunkiau kentėję. Plačiau apie vyskupo ir kunigų taktiką kalbėsime žemiau.

Tokios, tatai, taktikos vyskupas laikydamasis, gavęs Kęstaičių bažnyčią uždaryti įsakymą, persiuntė jį vykdyti vyskupystės dvasinei konsistorijai, kuri veikė jo nurodymais.

Konsistorija liepos 31 dienos posėdy nutarė duoti apie caro įsakymą žinią Alsėdžių dekanui Sedos klebonui kun. Jonui Tamošauskui, paliepdama, kad jis, pasikvietęs Telšių sprauninką, atvyktų į Kęstaičius tik dalyvauti invalidų namų uždaryme, uždaromąją gi bažnyčią ir jos liturginius daiktus liepė atiduoti Alsėdžių klebono kun. Pranciškaus Mažeikos žiniai, nes vicegubernatoriaus rašte nebuvo nurodyta, kieno žiniai uždaromąją bažnyčią palikti. Vicegubernatoriaus rašte buvo įsakyta perkraustyti iš Kęstaičių invalidų namų į Kretingos vienuolyną du senelius kunigus. Tuo tarpu, tuose namuose buvo daugiau gyventojų, kuriuos gyvenamąja vieta ir išlaikymu reikėjo aprūpinti. Iš viso namuose gyveno šie asmenys: namų vedėjas, moderatoriu vadinamas — kun. Petras-Juozas Juknevičius, du perkaršę vienuoliai-nekunigai — Rokas Kristutis ir Stanislovas Ryla, kurie sulig įžadais ėjo ligonių slaugytojų pareigas, dar vienas rokitas — Stanislovas Vasilkevičius, ir kunigai invalidai: psichiškai nesveikas Vincentas Senulevičius, iš proto išėjęs Simonas Jokūbauskas ir paralyžuotas, melancholija sergantis, nebegalintis kalbėti ir kiekvieną valandą laukiantis mirties Jeronimas Sipavičius; rubricelėj buvo žymimas ir ketvirtas invalidas — Klimavičius, tačiau šis tuomet gyveno nebe Kęstaičiuose, bet Šiaulių apskrity, pas gimines. Todėl konsistorija, tuos invalidų namų gyventojus išvardydama, sykiu rašė Kauno gubernatoriui, kad perkeliant į Kretingos vienuolyną Kristutį ir Rylą, reikia surasti tinkamą globos vietą ir jų slaugomiems ligoniams kunigams; kai dėl kun. Juknevičiaus, tai vyskupas jį žadėjo paskirti į kitą vietą[1]).

---

[1]) KMKVK, 108 t. 1004 l.

[1]) KMKVK, 108 t., 1006—7 l.

Konsistorijos nutarimas dekanui ir gubernatoriui raštu pranešta po pustrečios savaitės — rugpiūčio 18 dieną. Vicegubernatorius į jį vyskupui atrašė to mėnesio 28, aiškindamas, kad Kęstaičių invalidų namų kunigai ir vienuoliai galį būti iškraustomi į Kretingos vienuolyną ir ten išlaikomi, kai dėl bažnyčios — tai ji, einant aukščiausiuoju įsakymu, turinti būti uždaryta, atiduodant vyskupystės vyresnybės žiniai tik bažnyčios daiktus, bet ne pačią bažnyčią, ir todėl nesą pagrindo ją pavesti Alsėdžio klebono žiniai. Vicegubernatorius sykiu pranešė, jog jis Telšių sprauninkui pavedęs pasikviesti Alsėdžių dekaną ir uždaryti invalidų namus ir bažnyčią drauge su juo[2]).

Konsistorija, padelsusi su viršum porą savaičių, rugsėjo 15 dieną paliepė Alsėdžių dekanui ir Alsėdžių klebonui gubernatoriaus įsakymą vykdyti.

Konsistorija, kaip matome, nesiskubino raštus ir įsakymus siuntinėti. Ji vilkino laiką. Taip, matyti, reikėjo dėl to, kad Kęstaičių apylinkės gyventojai, patyrę, jog jų bažnyčia bus uždaroma, turėtų laiko susimokyti, kaip reikia bandyti ją ginti.

Labai galimas daiktas, jog žinia, kad Kęstaičių bažnyčia bus uždaryta, jau buvo neoficialiai, slaptai, nuo vyskupo pranešta Kęstaičių kunigui Juknevičiui ir Alsėdžių dekanui Tamošauskui. Šie kunigai galėjo žinią slaptai pranešti savo patikimiesiems, o jau nuo šių — gandas plačia banga galėjo eiti per visus apylinkės gyventojus. Kun. Juknevičius, kaip žemiau matysime, vėliau buvo valdžios apkaltintas, kad jis žmonėms pranešęs, jog bažnyčia bus valdžios uždaryta. Jau nuo pat pavasario, kaip minėjome, žmonės buvo pastebėję, kad valdžia jų bažnyčia ir invalidų namų pastatais ėmė interesuotis. Dabar gi jie matė jau naujų reiškinių, kurie rodė, kad bažnyčia bus uždaryta; greit jie pamatė ir daugiau valdžios pasirengimų ją uždaryti.

Rugpiūčio 16 dieną Kęstaičiuose turėjo būti iškilmingai švenčiami šv. Roko atlaidai. Vyskupas buvo gubernatorių prašęs leisti į atlaidus suvažiuoti kaimyninių parapijų kunigams. Gubernatorius neleido, pasiteisindamas, kad Kęstaičių bažnyčia aukščiausiu įsakymu paskirta uždaryti[1]). Atlaidai praėjo be svetimų kunigų. Žmonės, pripratę per šv. Roko atlaidus Kęstaičiuose matyti bent keletą svetimų kunigų, šį kartą, teturėję tik savuosius kunigus, įsitikino dar labiau, kad valdžia jų bažnyčią uždaryti rengiasi tikrai.

Dar kunigai nebuvo gavę oficialaus savo vyresnybės pranešimo apie bažnyčios uždarymą, o žmonės apie tai jau buvo girdėję iš kitų šaltinių. Alsėdžiuose kažkoks iš Telšių atvykęs Jogminas rugpiūčio 20 dieną viešai žmonėms pasakojo, kad Telšiuose einą gandai, jog valdžia

---

[2]) KMKVK, 108 t., 1012—13 l.

[1]) KMKVK, 108 t., 891 l.

rengiąsi Kęstaičių bažnyčią uždaryti ir jog apie tai jau buvę paskelbta vyriausybės žinių laikrašty „Pravitelstvennyj Viestnik„[2]).

Slinko neramios apylinkės gyventojams dienos. Atėjo rugsėjo mėnuo. Vietos kunigai jau nuo kurio laiko turėjo konsistorijos raštus, jog Kęstaičių bažnyčia bus uždaryta. Kęstaitiečiai, tikrai žinodami, kas laukia jų bažnyčią, ėmė veikti. Jie nutarė pasiųsti į Petrapilį pas carą delegaciją su prašymu, kad paliktų bažnyčią neuždarytą. Todėl, sudėjo mezliavą, surašė prašymą, po kuriuo padėjo savo parašus trys šimtai žemaičių ir išsiuntė penkis vyrus su juo pas carą[3]).

Bažnyčią uždaryti buvo paskirta rugsėjo 24 dieną. Dar gerokai prieš tą dieną policija ant visų kelių buvo pastačiusi apsiginklavusius vyrus saugoti, kad Kęstaičių invalidų namų vedėjas kun. Juknevičius neišvežtų kur invalidų namų turtą. Matyti, ryšy su rengimusi bažnyčią uždaryti, kun. Juknevičius jau buvo policijos nužvelgiamas[4]). Rugsėjo

---

[2]) KMKVK, 108 t., 883 l.

[3]) KB, 42 p.

[4]) Kun. Petras-Juozapas Juknevičius, bajorų kilmės, gimė 1822 m., 1859 m. baigė Minsko kunigų seminariją, tais pačiais metais įšvęstas kunigu ir paskirtas Nesvižiaus šv. Benedikto vienuolyno administratoriu. 1863 m., jo prašymu, priimtas į Žemaičių vyskupystę ir paskirtas Ylakių vikaru. Nuo 1868 m. ėjo Deltuvos vikaro pareigas, nuo 1872 — Skuodo altaristo, o nuo 1884 — Kęstaičių kunigų invalidų namų vedėjo ir bažnyčios rektoriaus pareigas. 1886 m. lapkričio 29 d., už žmonių kurstymą neleisti uždaryti Kęstaičių bažnyčią, valdžios uždarytas Kretingos vienuolyne. 1887 m. ištremtas į Jarensko miestą, Vologdos gubernijoj; „ištrėmimo priežastys man nežinomos“ — žodžiai jo paties įrašyti formuliariniame jo pareigaviečių lakšte. Po penkerių metų iš ištrėmimo grįžęs, 1892 m. buvo paskirtas Kvėdarnos altaristu, nes kunigo pareigų, dėl senatvės ir ištrėmime iškentėtų vargų, nebegalėjo eiti, laikydavo tik Mišias.

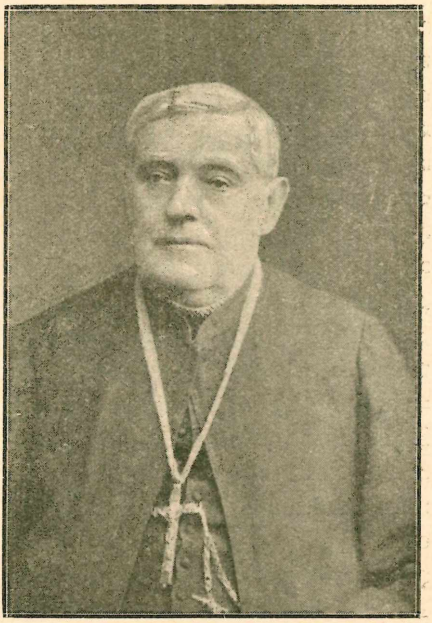

Kęstaičių filijalistas
ir kunigų invalidų namų vedėjas
kun. Petras-Juozapas Juknevičius.

23 d. žemaičiai, suvažiavę Telšiuose į turgų, visi vienbalsiai kalbėjo, kad rytoj Kęstaičiuose bus uždaroma bažnyčia. Kai tą pačią dieną dekanas Tamošauskas buvo Alsėdžiuose, ten visi jau žinojo, kokiu reikalu jis rytoj važiuos į Kęstaičius. Be to, buvo žinoma, kad Alsėdžių urėdninkas visiems savo desėtninkams (dešimtininkams) įsakė rytojaus dieną, t. y. rugsėjo 24, 9 valandą ryto susirinkti į Kęstaičių karčiamą[1]).

Aplinkiniai žemaičiai, žinių apie bažnyčios uždarymą paveikti, būriais rinkosi į Kęstaičių bažnyčią, bijodami gi, kad, jiems iš bažnyčios išvaikščiojus, atvažiavę valdžios atstovai jos neuždarytų, budėjo joje, giedodami šventas giesmes ir vieni kitus pakeisdami. Todėl jau išvakarėse, rugsėjo 23 d., buvo privažiavę į Kęstaičius daugybė vežimų žmonių, dar daugiau buvo pėsčių, ir pilna bažnyčia per kiaurą naktį laukė atvažiuosiant bažnyčios uždarymo komisijos,[2]) į kurią buvo paskirti Telšių apskrities sprauninkas Povilas Popovas, Alsėdžių dekanas kun. Tamošauskas ir Alsėdžių klebonas kun. Mažeika.

Bažnyčios uždarymo komisija į Kęstaičius atvažiavo rugsėjo 24 dieną (naujojo stiliaus — spalių 6 d.). Su sprauninku drauge atvažiavo vietos policijos nuovados pristovas (viršininkas) ir du urėdninkai. Bažnyčią jie rado pilną žmonių. Kad ją komisija negalėtų uždaryti, buvusios bažnyčioj moterys nukėlė nuo vyrių didžiąsias duris ir jas paslėpė. Valdžios atstovai ir kunigai, atėję prie bažnyčios, rado ją atvirą ir be durų. Žmonės komisijai leido prieiti tik lig didžiųjų bažnyčios durų angos, toliau eiti jos neleido, visi šaukdami vienu balsu: „Nelaisma, nedusma!“[3])

Kad bažnyčią būtų galima uždaryti, pirmiausia turėjo būti iš jos išneštas Švč. Sakramentas. Jį išnešti Telšių sprauninkas buvo įsakęs Alsėdžių klebonui kun. Mažeikai. Kai klebonas, įsakymą pildydamas, įėjo į bažnyčią ir, norėdamas paimti Švč. Sakramentą, artinosi prie didžiojo altoriaus, jį apstojo moterys ir prašė Švč. Sakramento neimti. Kai klebonas, jų nepaisydamas, dar kelis žingsnius prie altoriaus žengė, jos apkibo jį ir, rankas bučiuodamos, vėl prašė prie altoriaus neiti ir Švč. Sakramento neimti. Alsėdžių klebonas, jų prašymo paveiktas, o gal ir

---

1893 rugpiūčio 12 nubaustas generalgubernatoriaus įsakymu 25 rublių bauda už teikimą žmonėms, negavus valdžios leidimo, dvasinių patarnavimų. Mirė 1906 m. lapkričio 29 d. (KMK, kunigų pareigaviečių lakštai, raidė „J“).

[1]) KMKVK, 108 t., 892—4 l.

[2]) KB, 27 p.

[3]) Žmonių šauksmai čia paduodami, kaip jie užrašyti raportuose.

tiesiog prie altoriaus nepraleidžiamas, apsigrįžo ir iš bažnyčios išėjo[4]).

Pats sprauninkas Popovas[5]) negalėjo į bažnyčią įkelti nė kojos. Kai jis tarpdury įėjo į giedančius ir klūpančius žmones, šie apsikabino jį už

---

[4]) Alsėdžių klebonas kun. Pranciškus Mažeika, kilimo — Raseinių apkrities heroldijos nepatvirtintas bajoras, gimė 1829 m.; 1851-1856 išėjo keturklasę Raseinių apskrities mokyklą, 1860. V. 20 baigė Varniuose kunigų seminariją, tą pačią dieną vysk. Valančiaus įšvęstas kunigu ir paskirtas Raudėnų vikaru; 1861. I. 21 paskirtas Raudėnų bažnyčios administratoriu, 1864. V. 30 — Kartenos altaristu su prievole eiti vikaro pareigas. Alsėdžių klebonu buvo nuo 1867. XII. 29, gaudamas iš valdžios metinės algos, kaip III klasės bažnyčios klebonas, po 300 rublių. 1885 m. buvo valdžios nubaustas 30 rublių bauda už be leidimo atsikvietimą į Alsėdžių bažnyčios Šv. Dvasios Atsiuntimo atlaidus Barstyčių filijalisto. Kęstaičių bažnyčios panaikinimo metais jis buvo 57 metų amžiaus. 1894. V. 14 paliko Alsėdžiuose gyventi, kaip altaristas. 1898. XII. 21 paskirtas Lenkimų altaristu, 1905. II. 10 — Skuodo altaristu. Mirė Skuode 1915 m. vasario mėn. 22 d., 86 metų amž., palaidotas Narvydžių kapuose, Skuodo parapijoj. (KMK, kunigų pareigaviečių lakštai, raidė „M").

Alsėdžių klebonas
kun. Pranciškus Mažeika.

Policijos slaptų pranešimų žiniomis, kun. Pr. Mažeika buvęs elgesio ir gyvenimo gero ir nebuvęs pastebėtas, kad savo būdu ir politiniu nusistatymu būtų buvęs valdžiai neištikimas (Centr. Valst. Archyv.: Gubernatoriaus kanceliarija, I skyr., I stalas, žinios apie kunigus).

[5]) Telšių apskrities sprauninkas Povilas, Vasiliaus sūnus, Popovas turėjo kolegijos registratoriaus titulą ir III laipsnio šv. Stanislovo ordiną; valstybinę tarnybą ėjo nuo 1875 m., o Telšių sprauniku buvo nuo 1884 m.; mokslą buvo ėjęs dvasinėj pravoslavų seminarijoj; buvo vedęs. (Pamiatnaja knižka Kovenskoj guberniji 1885 g. — Vytauto D. Un-to Bibliotekoj).

kojų ir su ašaromis prašė paveikti vyriausybę, kad bažnyčios neuždarytų. Jie žadėjo iš bažnyčios išsiskirstyti, jei sprauninkas, ją užantspauduodamas, neiškraustys jos daiktus, bet viską paliks, kaip yra, kol bus gauta caro malonė palikti jiems bažnyčią; jei tos malonės negausią, žadėjo aukščiausiai valiai pasiduoti ir iš bažnyčios išsiskirstyti, nesipriešindami.

Kai minia, šaukdama, komisijos į bažnyčią neįsileido, dekanas[2])

---

[1]) KMKVK, 108 t., 892—4 1.

[2]) Alsėdžių dekanas Sedos klebonas kun. Jonas, Bernardo sūnus, Tamošauskas, kurį čia veikiantį matysime, vaidino Kęstaičių byloje įžymų vietos bažnytinio atstovo vaidmenį, gimė 1827 m., kilimo buvo iš Raseinių apskrities nepatvirtintų bajorų. Mokslą ėjo Raseinių apskrities mokykloje 1844-1848, baigdamas ją su pagirimo lapu. Baigė Varnių kunigų seminariją 1851. VI. 30. ir Pertrapilio kunigų dvasinę akademiją 1865 XII. 21 gaudamas teologijos mokslų kandidato laipsnį. Kunigu įšvęstas vysk. M. Valančiaus 1851. IV. 7. Jo kunigavimo stažas buvo: Saločių bažnyčios vikaras nuo 1851. VII. 17, Skaistkalnės (Šenbergo) vikaras nuo 1851. IX. 21, Alšvangos vikaras — nuo 1852. IX. 6, Lėno, Kurše, administratorius — nuo 1854. II. 13, Viešvėnų filijalistas — nuo 1856. II. 25, Vecpilio (Altenburgo) administratorius — nuo 1859. XI. 21 ir Rumšiškių klebonas — nuo 1881. X. 6. 1885. II. 4 paskirtas Sedos klebonu ir Alsėdžių dekanu. Tose pareigose jis išbuvo lig 1909 metų, kada jis, būdamas jau 82 metų senelis, nuo jų pasitraukė. Po to, jis apsigyveno Kėdainiuose prie šv. Juozapo bažnyčios, ten ir mirė 1918 m. rugpiūčio 7 d., 91 metų amžiaus, palaidotas tos bažnyčios kapuose. (KMK, kunigų pareigaviečių lakštai, raidė „T“).

Alsėdžių dekanas ir Sedos klebonas **kun. Jonas Tamošauskas.**

Kun. J. Tamošauskas, rašydamas vyskupui, kaip dekanas, savo nuomones apie Alsėdžių dekanato kunigus, dėl pateikiamų žinių buvo labai atsargus, nesivadovavo paskalomis, laikėsi dėsnio „verčiau abejojamai kaltą išteisinti, negu nekaltą pasmerkti“ (KMKVK, 113 t., 376 1). Ūgio buvo vidutinio, nešiodavo tamsius akinius.

atsivedė iš buto kun. Juknevičių ir prašė nuraminti minią, nes, jei to nepadarysiąs, krisianti ant jo atsakomybė. Tur būt, policija jau tada kun. Juknevičių kaltino, kad jis sukurstęs žmones susirinkti į bažnyčią ir sukliudyti valdžiai ją uždaryti. Tad dekanas jį atsivedė, tur būt, sprauninko įsakytas, kad jis, kaip žmonių susiburimo ir pasipriešinimo kaltininkas, juos nuramintų ir įtikintų iš bažnyčios išeiti. Kun. Juknevičius kreipėsi į žmones, tardamas: „Waikai parstokiet, mani pražudisiet!" Bet žmonės jo neklausė ir nenurimo. Kun. Juknevičius, matydamas, su kokiu dideliu užsidegimu žmonės pasiryžę bažnyčią ginti, susigraudinęs, išėjo iš bažnyčios ir parėjo namo[3]).

Kai dekanas tikino žmones pasiduoti aukščiausiai valiai ir aiškino, kokia jiems bus už priešinimąsi atsakomybė, minia dekanui atsikirto: „Kodėl policija mums nieko blogo nedaro, bet ramiai žiūri, kaip mes meldžiamės[4]). Minia replikavo teisingai. Valdžios atstovai iš tikrųjų nieko neveikė. Jie vien reikalavo, kad veiktų kunigai, norėdami suda-

---

Policijos slaptomis žiniomis, kun. Tamošauskas 1885 m. buvo nubaustas sumokėti 25 rublius pabaudos už kokį tai, esą, šiurkštų su žmonėmis per pamaldas apsiėjimą Rumšiškių bažnyčioje. 1900 m. jis ir jo vargonininkas Adukaitis generalgubernatoriaus įsakymu, buvo slaptai sekami, nes jiedu, Kauno gubernijos žandarų valdybos viršininko slaptomis žiniomis, palaikę santykius su asmenimis, įtariamais klijavime nukreiptų prieš valdžią proklamacijų. Nuo to laiko kun. Tamošauskas buvo valdžios laikomas abejotinos ištikimybės („somnitelnoj blagonadiožnosti"). (Centr. Valst. Archyv.: Kauno gubernatoriaus kanceliarija, I skyrius, I stalas, žinios apie kunigus).

Kun. Tamošauskas jau Kęstaičių įvykių metu turėjo rusų valdžios duotą 1853-1856 metų rusų-turkų karui atminti ant krūtinės nešiojamą auksuotą kryžių ir varinį medalį. Tą valdžios dovaną galėdavo gauti tik jai nenusikalstą ir ištikimi asmenys. Kadangi tas kryžius ir medalis buvo duodami pravoslavijos ekspansijos reikalams pabrėžti, tai reikia manyti, kad kun. Tamošauskas, kaip jautrus kunigas. to kryžiaus ir medalio niekuomet nenešiojo, nebent tik per vizitus pas valdžios asmenis. Mūsų dvasininkai rusų valdžios duotų pagarbos ženklų paprastai nenešiodavo. Pavyzdžiui, Kauno vienuoliai kunigai-augustinijonai tokių kryžių ir medalių nuo 1863 metų sukilimo nenešiojo ir už tai buvo generalgubernatoriaus Mykolo Muravjovo nubausti kiekvienas po 25 rublius pabaudos (KMKVK, 62 t., 2 1). Vysk. Paliulionis turėjo šv. Stanislovo I laipsnio ordiną su plačių perpetiniu kaspinu, bet, kaip pasakoja p. Aleksandras Račkauskas, kuris nuo 1883 metų ėjo konsistorijoj įvairias tarnybines pareigas, dabar jau 80 metų amž., niekas niekados vyskupo nematė nešiojantį nei ordiną, nei kaspiną.

[3]) KMKVK, 108 t., 896 1.

[4]) KMKVK, 108 t.. 895 1.

ryti žmonėms įspūdį, kad bažnyčią uždaro ne tiek valdžia, kiek patys kunigai.

Negalint bažnyčios uždaryti, sprauninkas perėmė savo žinion invalidų namų trobesius ir visą turtą ne tik pagal inventoriaus sąrašus, bet ir trobesius, pastatytus paties kunigo Juknevičiaus lėšomis, suvežtą ūkiui statybinę medžiagą, malkas, kultus ir nekultus javus. Dėl aprašyto kun. Juknevičiaus lėšomis įgyto turto, Juknevičius įteikė sprauninkui savo išlaidų kvitus. Sprauninkas, juos paėmęs, Juknevičiui išdavė atitinkamą parašą[1]). Aprašytam turtui saugoti, kad kas jo iš Kęstaičių neišvežtų, sprauninkas Kęstaičiuose paliko policijos sargybą. Kilo klausimas, kur pasidėti kun. Juknevičiui, nes jo butas taip pat liko aprašytas. Pradžioje sprauninkas buvo įsakęs jam apsigyventi Žagarėje, bet vėliau, sprauninkui sutikus, jis buvo apgyvendintas Beržoroj, Platelių parapijos filijoj. (KMKVK, 108 t., 1017 1). Platelių parapija buvo panorėjusi, kad vyskupas kun. Juknevičių atkeltų į Platelius. Todėl plateliečiai dar rugsėjo 5 dieną buvo pasiuntę vyskupui žemaitiškai rašytą „Nog cielos Plateliu Parakwyjes wysopakarnawsiji Meldymą", kur prašyta vyskupą „...pazwalik mums ysz Kenstatiu Moderatorio Kunigeli Jozapa Juchnewiczy kaip ons pasyrody dydelej giera mokos mumis wysus, yr Kudikelus muso, Religija muso Katalyku praszom ir praszity neparstosma lyg gawsma kunigeli. Po to pasiraszom už ciela parakwyie, awelys tamstas Antoni Pertreikis, Jozaps Jakoms, Pronczyskos Szetkawskis".

Tačiau vyskupas kun. Juknevičių į Platelius nepaskyrė, bet į Beržorą, nes po vietos filijalisto kun. Petro Norbuto mirties buvo ten liuosa vieta.

---

[1]) Kai vėliau kun. Juknevičius buvo ištremiamas į Vologdos guberniją į Jarensko miestą, jis prašė sprauninką, kad jam tuos išlaidų kvitus apmokėtų, nes išvykstant ištrėmiman jam reikalingi pinigai. Sprauninkas jam pinigus grąžinti atsisakė, užtikrindamas, būk „nepražūsią, kas jam priklauso". Iš viso grąžinti jis būtų turėjęs per 500 rublių. Tiek savo pinigų kun. Juknevičius buvo išleidęs aprašytam ūkio turtui padidinti. 1888 metais kovo 18 d., jau būdamas ištrėmime, kun. Juknevičius pasiuntė Kauno gubernatoriui raštą, prašydamas, kad jis išreikalautų tuos pinigus jam grąžinti. Juknevičiui per Vologdos gubernatorių buvo atsakyta, kad Kęstaičių invalidų namų turtas perduotas Skuodo pravoslavų cerkvės pričtui (popo klebonijai), matyti, nurodydamas kreiptis į pričto vyresnybę. Gegužės 13 d. Juknevičius parašė prašymą Žemaičių vyskupui, klausdamas, ar negalėtų jis tuos pinigus iš ko reikia išreikalauti, nes jis pats, būdamas senyvo amžiaus, pašlijusios sveikatos ir ypatingose ištrėmimo sąlygose, policijos priežiūroje, nepajėgiąs tos bylos vesti, o pinigai labai reikalingi jo sunkiai medžiaginiai būklei palengvinti. (KMKVK, 112 t., 392-3 1). Ar vyskupas tuos pinigus iš pričto išgavo, neteko rasti žinių.

Sergančius kunigus Senulevičių ir Jokūbauską ir perkaršusius vienuolius Kristutį, Rylą ir Vasilkevičių dekanas rugsėjo 26 dieną buvo priverstas iškraustyti į Kretingos vienuolyną, kunigą gi Sipavičių, kuris gydytojo nuomone, nebebūtų pajėgęs lig Kretingos nuvažiuoti, atidavė Žemaičių Kalvarijoj felčerio Domininko Pacevičiaus globai. Iš į Kretingos vienuolyną perkraustytųjų du tais pačiais metais pasimirė: spalių 29 d. mirė rokitas Rokas Kristutis, 88 metų amž., ir gruodžio 5 d., 7 val. rytą — kun. Simonas Jokūbauskas (KMK, I stalo byla Nr. 8).

Kunigus į Kretingą dekanas perkraustė savo lėšomis, nes sprauniko buvo įgrasintas, kad, jei per vieną parą invalidų namus neištuštins, tai už valdžios įsakymų nevykdymą sustatysiąs jam protokolą, perkraustymo gi išlaidas žadėjo dekanui apmokėti. Kunigų perkraustymas jam apsiėjo 52 rubliai[1]).

Be to, kun. Juknevičius per 1886 metus kunigų invalidų išlaikymui buvo išleidęs 117 rublių daugiau negu buvo gavęs pajamų; invalidų namų tarnautojai ir ūkio darbininkai algos už tuos metus turėjo gauti

---

[1]) Išlaidos buvo tokios: a) už penkias iš Kęstaičių į Kretingą pastotis užmokėta 35 rubliai, b) kunigam Senulevičiui ir Jokūbauskui duota vienai parai kelionės išlaidoms po du rublius, trims gi vienuoliams — po 1 rublį, viso 7 rubliai, ir c) už iš Žemaičių Kalvarijos į Kretingą kun. Sipavičiaus perkraustymą — 10 rublių. Šį kunigą į Kretingą atvežė tik po lapkričio 12 dienos, nes lig to laiko jis išbuvo pas Kalvarijos atsargos felčerį Domininką Pacevičių, kol jo sveikata kiek pasitaisė. Kretingos vienuolyne kun. Sipavičius tų metų lapkričio 17 d. mirė. Kadangi sprauninkas vienuolyno inventorių savo žinion perėmęs, laukų javus ir visus vaisius pardavė, tai dekanas tikėjosi, kad iš gautų pinigų jam sprauninkas atlygins už kunigų ir vienuolių perkraustymą. Tačiau laikas bėgo, o dekanui 52 rublių sprauninkas vis negrąžino. 1887 gegužės 1 dekanas sprauninkui pasiuntė 7 išlaidų kvitas ir paprašė jas apmokėti, rašydamas: „...turiu garbę prašyti pasiskubinti išpildyti mano teisėtą reikalavimą, o jei tai padaryti rasite negalima, prašau sugrąžinti man kvitus". Sprauninkas jam laišku atsakė, jo išlaidoms atlyginti pinigų neturįs. Tada dekanas kreipėsi į konsistoriją, kad ši jam išreikalautų 52 rublius. Tų metų gruodžio 14 konsistorija kreipėsi į Kauno gubernatorių, prašydama, kad dekanui būtų apmokėta iš tų sumų, kurios sprauninko gautos už išparduotus Kęstaičių invalidų namų javus. 1888 sausio 27 gubernatorius konsistorijai pranešė, kad už parduotąjį Kęstaičių invalidų namų turtą pinigus gavo Skuodo cerkvės popas Nikita Sciepūra ir kad Lietuvos pravoslavų dvasinė konsistorija jam įsakė nusiųsti Žemaičių vyskupystės konsistorijai 52 rublius dekanui atlyginti už kunigų ir vienuolių perkraustymą. Ir pagaliau, tų metų gegužės mėnesį Žemaičių konsistorija tuos pinigus gavo ir juos dekanui grąžino (KMKVK, 108 t., 1040-46, 1049-52 l).

198 rublius. Todėl dekanas siūlė konsistorijai, kad ji tas sumas išreikalautų apmokėti iš valdžios žinion pagrobto Kęstaičių turto[2]).

Sprauninkas, perimdamas savo žinion invalidų namų turtą, sykiu buvo paėmęs ir bažnyčios bei namų inventoriaus sąrašą, dvi pajamų-išlaidų knygeles ir tris antspaudus. Visus tuos daiktus jis buvo perdavęs Kauno gubernatoriaus kanceliarijai, tačiau ši, nematydama reikalo juos pas save laikyti, spalių 18 d. grąžino juos konsistorijai[3]).

Perėmęs savo žinion invalidų namų turtą, sprauninkas sustatė protokolą, kuriuo įgrasindamas pavedė Alsėdžių klebonui kun. Mažeikai per savaitę laiko išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą, šventenybes ir kitus daiktus. Kun. Mažeika, norėdamas jam protokolu uždėtą prievolę išpildyti, važinėjo į Kęstaičius beveik kasdien, bet Švč. Sakramentą iš bažnyčios paimti negalėjo, nes žmonės jo neprileido. Tuo pačiu reikalu rugsėjo 25 ir 26 d. važinėjo į Kęstaičius ir dekanas. Jam rugsėjo 26 d. žmonės nebeleido bažnyčioje laikyti Mišių.

Dėl kun. Mažeikos pastangų išnešti Švč. Sakramentą ir bendrai dėl dalyvavimo bažnyčios byloje, kaimyninių parapijų žmonės buvo paleidę gandus, būk klebonas sykiu su kokiais tai savo bendrininkais prašęs civilinę valdžią, kad ji Kęstaičių invalidų namus panaikintų. Klebonas tokiu būdu būk norėjęs padidinti savo pajamas ir pasinaudoti Kęstaičių bažnyčios turtu. Žemiau matysime, jog tie gandai buvo neteisingi, prasimanyti ir kai kieno tyčia leidžiami. Klebonas, tų gandų paveiktas, prašė vyskupą, kad jis Kęstaičių bažnyčios daiktus perduotų ne jam, bet kitai kuriai bažnyčiai[1]).

---

[2]) KMKVK, 108 t., 1017-18 1).

[3]) Kęstaičių bažnyčios antspaudai dabar jau yra dingę.

[1]) KMKVK, 108 t., 1019 1.

IV. ŽEMAIČIŲ PASTANGOS KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIĄ APGINTI

Kad valdžia negalėtų bažnyčią uždaryti, žmonės joje dieną-naktį budi. Budėtojų vadas Daračius. Apylinkės gyventojai veža budėtojams maistą. Budėtojai pasidaro virtuves ir nugainioja policiją, besistengiančią jas išgriauti. Kauno gubernatorius prašo vyskupą, kad kunigai įtikintų žmones nesipriešinti valdžios įsakymams. Žemaičiai nusileisti valdžiai nesutinka, jie pasiryžę ir galvas už bažnyčią padėti; į bažnyčią neįsileidžia nieko nepažįstamo, net nei kunigų. Delegatai, prie caro neprileisti, sugrįžta surinkti daugiau parašų ir vėl išvažiuoja Petrapilin. Sprauninkas reikalauja, kad dekanas tuoj padarytų žygių visiems Kęstaičių bažnyčios daiktams perduoti Alsėdžių bažnyčiai. Vilniaus generalgubernatorius reikalauja, kad Alsėdžių dekanas išneštų iš bažnyčios Švč. Sakramentą, ją uždarytų ir užantspauduotų. Vyskupas nesutinka su tokia dekanui uždedama pareiga. Žemaičių pastangos aukščiausiose valdžios viršūnėse apginti bažnyčią eina niekais.

Po rugsėjo 24 dienos žmonės jau saugojo bažnyčią nuolat. Jie plūdo į Kęstaičius iš visų pusių. Bažnyčią lankančių skaičius po kelių savaičių padidėjo tiek, kad jie nebegalėjo sutilpti ne tik bažnyčioje, bet ir šventoriuje. Jų būdavo tiek daug, kaip Žemaičių Kalvarijoj per atlaidus. Vieni jų pasilikdavo budėti, kiti budėtojams statydavo maistą, treti, bažnyčią aplankę ir karštai pasimeldę, grįždavo namo. Aplinkinėse parapijose nebuvo ūkininko, kuris nebūtų pasirūpinęs bažnyčios budėtojus kuo nors sušelpti.

Visi apylinkių gyventojai buvo gyvai persiėmę reikalu ginti Dievo namus, kovoti už savo tikėjimą. Savo kovos teisingumu jie nė kiek neabejojo: visiems perdėm buvo aišku, jog valdžia, pasišovusi panaikinti jų bažnyčią, daro šventvagišką, bedievišką darbą. Pravoslavija, kurią valdžia stengėsi, katalikų bažnyčias naikindama, Lietuvoje įstiprinti, buvo visų lietuvių pripažįstama erezija, kurios reikia saugotis ir su kuria reikia kovoti. Visiems buvo Bažnyčios įkvėpta, kad tik katalikų tikėjimas tėra vieninteliai išganingas, ir, kas jį pildo ir už jį kovoja, tas pelnosi išganymą, o kas duotųsi pravoslavinamas, tas išganymą prarastų. Todėl bažnyčios gynimo reikale jungė visus žemaičius visiškas sutarimas ir vienybė — juoba, kad jie visi nuo pravoslaviškos valdžios

kentėjo lietuviškos spaudos persekiojimą ir visą kitą sunkią priespaudą.

Bažnyčios budėtojų vadas buvo Žvirblaičių kaimo gyventojas Domininkas Daračius, vyras aukšto ūgio, kaip Biblijos Saulius — už visus didesnis ir stambesnis, amžiaus — per 40 metų. Jis gerai žinojo visos apylinkės žmones, o pats visiems buvo žinomas, kaip geras, galima sakyti, profesionalas piršlys, geros orientacijos, iškalbingas, sumanus, prityręs ir populiarus. Vadovaudamas bažnyčios budėtojams, net nakties metu tvarkydavo joje kalbamas maldas ir giedamas giesmes. Daračiaus visi klausė, jo nurodymais sekė, o kur pats ko nesuspėjo, siuntinėjo savo pagelbininkus.

Daračiaus sumanymu, bažnyčioj buvo padarytos barikados. Kad per pereinamąją zakristiją valdžios atstovai ar kunigai negalėtų prieiti prie didžiojo altoriaus, kuriame buvo laikomas Švč. Sakramentas ir kad kunigai negalėtų Jį iš bažnyčios išnešti, budėtojai užvertė zakristiją akmenimis, o skersai bažnyčios sustatė ilgus suolus ir, visą laiką ant jų sėdėdami, nieko nepraleisdavo eiti prie altoriaus[1]).

Valgius budėtojai pradžioje gamindavosi vienuolyno virtuvėje, bet per dienas ir naktis kūrenant pečius, jie taip įkaito, jog policija, būk saugodama, kad nekiltų gaisras, privertė ugnis užgesinti. Virėjai nenusiminė. Jie išsikėlė į pamiškę ir ten paskardy, prie gyventojo Antano Pociaus kiemo, kaimyno Virkiečio dauboje pasidarė virtuves, įtvirtino jose eigulio Razmaus duotus katilus ir, per dienas ir naktis pleškindami ugnį, gaminosi viralą ir visokius valgius. Pagaminti valgiai būdavo geldomis sunešami į Pociaus trobą ir ten sukraunami ant stalų, prie kurių ateidavo budėtojai ir dovanai valgydavo. Kadangi ruduo buvo labai gražus, o Pociaus grįčioje ne visi valgytojai sutilpdavo, tai daug kas valgė prie tokių pat stalų lauke. Senu papratimu žemaičiai Kęstaičių kunigams ir vienuoliams išlaikyti gausiai aukodavo gyvulių, ypač avinų, kurių daugiausia suveždavo per šv. Roko atlaidus. Tai ir dabar, bažnyčios budėjimo metu, tokių aukų iš visos apylinkės tiesiog pilte pasipylė, jomis budėtojų minios buvo maitinamos, visi, kas tik norėjo, galėjo lyg soties valgyti. Per visą bažnyčioj budėjimo laiką, kuris tęsėsi du mėnesius, virėjai papiovė keturis šimtus su viršum avių, neskaitant kitokios suvartotos mėsos ir kitokių valgių. Policija dar labiau įtūžo dėl pasidarytų virtuvių pamiškėj, todėl asesorius (nuovados vir-

---

[1]) KMKVK, 108 t., gale: Kun. J. Armalio atsakai į anketą; dienraštis „Vakarai“ 1936. X. 15, Nr. 240: K. Ambroziejaus str. „Nuo rusų engėjų čia bočiai kentėjo dėl mūsų tikybos šventos“. Daračiaus vardas čia nurodomas Domininkas, remiantis dabartinio Alsėdžių klebono kun. K. Jadviršio pateikta žinia. Domininkas Daračius, Adomo sūnus, mirė senatve 1910. V. 2 (sen. stil.) Alsėdžių miestely, būdamas nevedęs ir apie 70 metų amž.; palaidotas Alsėdžių kapuose.

šininkas) su policininkais ne kartą bandė ugnis užgesinti ir išvartyti katilus, bet čia juos pasitikdavo virtuvėse besiruošiančios moterys, kurios, švaistydamos į policininkus liepsnojančiais nuodėguliais, juos išvaikydavo, ir tokiu būdu policija, nieko nelaimėjusi, turėdavo grįžti atgal[1]).

Nepasisekus bažnyčią uždaryti rugsėjo 24 dieną, Kauno gubernatorius per Telšių sprauninką reikalavo iš vyskupo, kad vyskupystės vyresnybė pasistengtų įtikinti Kęstaičių gyventojus išsiskirstyti iš bažnyčios nesipriešinant. Tad spalių 2 d. nuo vyskupo buvo pasiųsta Alsėdžių dekanui telegrama, kuria jam buvo pavesta įtikinti žmones, kad bažnyčia uždaroma aukščiausiuoju įsakymu ir kad jie neturi priešintis. Dekanas vyskupui atsakė spalių 3 d. taip pat telegrama:

„Kęstaičių bažnyčia dieną-naktį pilna žmonių ne vietinių, bet atvykusių iš toli; jie meldžiasi ir vieni kitus pavaduoja. Aš jiems daug kartų aiškinau Aukščiausiąją valią, jie žadėjo ramiai išvaikščioti, kai tik grįš iš Petrapilio jų pasiuntiniai, negavę caro malonės. Į bažnyčią neįsileidžia nė vieno kunigo“[2]).

Kaip budintys bažnyčioj žmonės bijojo, kad kunigai neišneštų iš jos Švč. Sakramentą, rodo šie pavyzdžiai. Kartą anksti rytą per Kęstaičius važiavo vienas jaunas kunigas ir, bažnytkaimy sustojęs, įėjo į bažnyčią, norėdamas pasimelsti ir pasižiūrėti, kas joje dedasi. Žmonės bažnyčioje vieni kalbėjo rožančių, kiti vaikščiojo Kristaus kelius, o kiti giedojo giesmes. Kunigas įėjęs į bažnyčią, norėdamas pagarbinti Švč. Sakramentą, artinosi prie grotelių. Žmonės jį pamatę sumišo: iškrito jiems iš rankų rožančiai ir nutrūko maldos; pasigirdo balsai: „Kunigas bažnyčioj! kunigas bažnyčioj! veizėkim, kad neišneštų Švč. Sakramentą, tada maskoliams bus lengva iš mūsų bažnyčią išplėšti“. Apkibo moterys kunigą ir, bučiuodamos jam rankas, prašė neiti prie didžiojo altoriaus ir neimti Švč. Sakramentą. Nors kunigas tikino, kad Švč. Sakramentą iš bažnyčios imti nė nemano, bet moterys jo žodžiams netikėjo ir prašė jį iš bažnyčios išeiti[1]).

Dabartinis Tverų klebonas kun. Jonas Armalis, kilęs iš Kęstaičių apylinkės, per bažnyčios įvykius buvęs 11 metų amžiaus, budėjęs joje prieš pat ją kazokams sugriaunant, bent tris paskutines naktis, pasakoja, kad budėtojai, Daračiaus vadovaujami, neįsileisdavę bažnyčion nė

---

[1]) KB, 28—29 p.; KMKVK, 108 t. gale: kun. Jono Armalio atsakai į anketą ir dabartinio Alsėdžio vikaro kun. Tomo Švambario laiškas; laikraštis „Vakarai“, 1936. X. 15, Nr. 240 — K. Ambroziejaus straipsnis: „Nuo rusų engėjų čia bočiai kentėjo...“

[2]) KMKVK, 108 t. 1028 l.

[1]) KB, 41-42 p.

vieno nepažįstamo žmogaus, net nei kunigo, teleisdavę pasižiūrėti, kas joje dedasi, tik iš bobinčiaus, o patys tuo tarpu užgiedodavę: „Dievas mūsų gelbėtojas ir stiprybė...“ Taip neįsileidę bažnyčion kun. Adomo Mituzo, dar ką tik kunigu įšventinto, kuris, važiuodamas į Alsėdžius, pakelėj buvo Kęstaičiuose sustojęs, norėdamas pasižiūrėti, ką žmonės bažnyčioje veikia. Aukščiau aprašytasis su jaunu kunigu prietykis bene ir bus buvęs su kun. A. Mituzu[2]).

Panašus atsitikimas buvo ir su kitu kunigu, kuris, per Kęstaičius važiuodamas, buvo į bažnyčią užėjęs pasimelsti, manydamas galėsiąs atsilaikyti ir Mišias. Moterys ir šį apstojo ir, rankas bučiuodamos, prašė: „Dvasiškas tėveli, neik prie didžiojo altoriaus, nes gali mums paimti Švenčiausiąjį; prašom laikyti Mišias prie šalutinio altoriaus, o mes visi ten susirinkę Švenčiausios Aukos išklausysim“[3]).

Dekanas spalių 7 d. išsiuntė vyskupui raportą, aprašydamas Kęstaičių bažnyčios padėtį plačiau. Jis po vyskupo telegramos gavimo jau keturis kartus buvęs nuvažiavęs į Kęstaičius ir daug kartų aiškinęs susirinkusiems žmonėms, kad bažnyčia uždaroma aukščiausiąja valia, kuriai jie priešintis negali; jis įtikinėjęs juos išsiskirstyti ir atiduoti bažnytinius daiktus pagal paskyrimą, tačiau žmonės dekano neklausę, sakydami, jog kol negrįšią iš Petrapilio pasiuntiniai ir neparvešią „karaliaus“ malonės (o gauti tą malonę jie neabejoją), jie nesiskirstysią ir nenusilenksią nė pajėgai: jei reikėsią, jie ir mirsią, by tik bažnyčioj. Toliau dekanas raportavo, jog bažnyčia esanti pilna žmonių, kurių atvykstą kasdien naujų, ir tai ne tik iš Telšių apskrities, bet ir iš Raseinių ir Šiaulių apskričių, o vieno žandaro pasakymu — net iš Kauno, Vilkmergės ir Panevėžio apskričių; kunigo neįsileidžią į bažnyčią nė vieno, bijodami, kad neišneštų Švč. Sakramentą, ir „jei net Jūsų Prakilnybė“, rašė vyskupui dekanas, „norėtumėt įeiti į bažnyčią, tai, tikriausia, ir Jus tarpdury jie sulaikytų“[1]).

Kiekvieną kartą, kai dekanas į Kęstaičius atvažiavęs, stengdavosi įkalbėti žmones pasiduoti caro įsakymui, jie jį sulaikydavo tarpdury, šaukdami: „Nedusma, nelaisma!“ Dekanas, priebuty stovėdamas, kiekvieną kartą aiškino susirinkusiems žmonėms, kas jiems gresia už priešinimąsi valdžiai, bet žmonės kiekvieną kartą atsikirsdavo: „Nedusma!“[2]).

Į Petrapilį išvažiavę Kęstaičių pasiuntiniai prie caro prileisti nebuvo, nes trijų šimtų parašų ant jų prašymo buvę permažai. Žmonių susirinkimas Kęstaičiuose, išgirdęs nuo pagrįžusių pasiuntinių, kad jie

---

[2]) KMKVK, 108 t.: Kun. J. Armalio atsakai į anketą.

[3]) KB, 41-42 p.

[1]) KMKVK, 108 t., 1029 ir 892-894 l.

[2]) ten pat, 896 l.

dėlto „tušti“ pagrįžo, jog permažai buvo ant prašymo parašų, kuogreičiausia išsiuntinėjo į aplinkinių valsčių kaimus kvieslius, kad susirinktų į Kęstaičius vyrai pasirašyti ant prašymo. Susirinko daugybė vyrų iš aplinkinių valsčių ir ant carui įteiktino prašymo padėjo net keletą tūkstančių parašų. Tais raštais vežini penki pasiuntiniai iškeliavo atgal į Petrapilį, dabar jau tikrai tikėdamiesi prieiti prie paties caro. Tai buvo spalių mėnesį prieš 26 dieną[3]).

Vėl atvažiavo į Kęstaičius sprauninkas spalių 26 d. Radęs bažnyčią pilną žmonių ir todėl, nieko negalėdamas daryti, remdamasis to mėnesio 10 dieną jam gubernatoriaus atsiųstu raštu, įsakė dekanui „tuoj padaryti žygių, kad visi Kęstaičių bažnyčios daiktai būtų nedelsiant perduoti Alsėdžių klebonui“[4]). Dekanas, pildydamas įsakymą, atvažiavo į Kęstaičius lapkričio 4 d. ir rado, kaip ir visada, pilną bažnyčią budinčių žmonių. Iš bažnyčios išsiskirstyti jie atsisakė, kol negrįšią iš Petrapilio pasiuntiniai ir neparvešią nuo „karaliaus“ atsako. Žmonės tikėjosi būtinai gausią „karaliaus“ malonę palikti jiems bažnyčią, nes tvirtai tikėjo, kad Šv. Rokas, padaręs Kęstaičių bažnyčioj daugybę stebuklų, neleis ją uždaryti.

Šitaip bažnyčią saugant ir dieną-naktį joje budint, slinko dienos. Lapričio 11 d. vyskupas Paliulionis gavo iš generalgubernatoriaus šį griežto raginimo raštą:

„Ponui Telšių Romos katalikų Vyskupui.

Vykdant Aukščiausiąjį įsakymą dėl esančios Jums patikėtoj vyskupystėj Kęstaičių R. k. bažnyčios uždarymo, aplinkinių vietų valstiečiai, kaip Jūsų Kilnybei tur būt nėra nežinoma, parodė pasipriešinimą, ir bažnyčia lig šiol tebėra neuždaryta.

Turėdamas dėmesy, jog bažnyčiai uždaryti pirmiausia reikia, kad Švč. Sakramentas ir pašventintieji daiktai būtų iš jos pervežti į kitą, dvasinės vyresnybės nurodytą bažnyčią, o tai padaryti turi patys kunigai, turiu garbę nuolankiai Jūsų Kilnybę prašyti duoti nuo savęs parėdymą, kad vietos dekanas, kurio dekanate Kęstaičių bažnyčia yra, nė kiek nedelsdamas, perneštų iš Kęstaičių bažnyčios į Jūsų nurodytą bažnyčią Švč. Sakramentą ir pašventintuosius daiktus, o pačią Kęstaičių bažnyčią uždarytų ir užantspauduotų ne vėliau aštuonių dienų po įsakymo gavimo, ir apie tokius Tamstos parėdymus prašau man pranešti. Sykiu nuolankiausiai prašau Jūsų Kilnybę įspėti

---

[3]) KB, 42 p.

[4]) KMKVK, 108 t., 894 1.

dekaną, kad, jei viso to jis neišpildys ir bažnyčią neužantspauduos, jis bus patrauktas griežčiausiai atsakyti.

Generolas-Leitenantas (—) Iv. Kochanov,
Kanceliarijos Viršininkas (—) Gololobov"[1]).

Konsistorija, šį generalgubernatoriaus raštą iš vyskupo gavusi, jo turinį lapkričio 15 dieną pranešė Alsėdžių dekanui, įsakydama jai atrašyti, kas bus tuo reikalu jo padaryta. Kad pats dekanas bažnyčią uždarytų, vyskupas nepaliepė, nes jis su generalgubernatoriaus reikalavimu nesutiko. Racija aiški: jei civilinė valdžia bažnyčią panaikina, tai ji ją ir uždaro, bet ne kunigai; jei kunigai bažnyčią uždarytų ir užantspauduotų patys, būtų numuštas gyventojų masėje jų autoritetas, o jie patys, sutikę padaryti priešingą jų pašaukimui veiksmą, save žmonių akyse pažemintų. Todėl vyskupas, visa tai turėdamas dėmesy ir sykiu matydamas reikalą teisinti kunigus ir tą patį dekaną dėl, matyti, valdžios asmenų darytų jiems priekaištų, kad jie esą kalti dėl žmonių pasipriešinimo ir neišnešimo iš bažnyčios Švč. Sakramento, pasiuntė generalgubernatoriui pasiteisinamąjį raštą, kurį čia cituojame:

„...Kai dėl pernešimo iš Kęstaičių į kitas, sulig vyskupystės vyresnybės nurodymu, bažnyčias Švč. Sakramento ir pašventintųjų daiktų, vietos dekanas ir klebonas padarė viską, ką jie padaryti galėjo, ir net daugiau, negu iš jų reikalauta.

Remdamasis Aukščiausiuoju įsakymu, man P. Gubernatoriaus praėjusiojo liepos mėn. 25 dieną praneštu, esančios mano žinioj Telšių konsistorijos iš rugpiūčio 18 dienos parėdymu buvo įsakyta Alsėdžių dekanui ir Alsėdžių parapijos klebonui atvykti į Kęstaičius, gavus iš Pilietinės Vyresnybės paskirto valdininko pakvietimą, pirmajam — dalyvauti prie bažnyčios uždarymo, antrajam — priimti į savo žinią bažnytinius daiktus. Ir dekanas, ir klebonas buvo paskirtą Telšių apskrities sprauninko dieną (rugsėjo 24) į Kęstaičius atvykę ir, jei iš žmonių pusės nebūtų buvę sukliudyta, tie kunigai bažnytinius daiktus jau seniai būtų pernešę į kitą bažnyčią, o pati bažnyčia jau būtų buvus seniai Telšių sprauninko uždaryta ir užantspauduota. Bet kadangi žmonės nei kunigų, nei sprauninko į bažnyčią neįsileido, visi gi įtikinėjimai — tiek dekano su klebonu, tiek ir sprauninko — nieko nepaveikė, tai komisijai prisiėjo Kęstaičius palikti, neišpildžius jai duotų parėdymų.

...Kaip matyti iš dekano raporto... jis važinėjo į Kęstaičius dar tris kartus, bet nieko nepajėgė padaryti.

---

[1]) KMKVK, 108 t., 1022 1.

Alsėdžių parapijos klebonas kun. Mažeika, įgrasintas Telšių sprauninko šiam buvo išdavęs raštinį pasižadėjimą per savaitę laiko išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą ir šventus daiktus. Kiek neapgalvotas buvo tas duotas pasižadėjimas, rodo pasekmės, nes nežiūrint to, jog jis kasdieną per savaitę važinėjo į Kęstaičius ir dėjo visas pastangas žmones įtikinti, vis tik negalėjo Švč. Sakramentą ir šventus daiktus iš bažnyčios paimti, ir tik žmones prieš save sukėlė taip, jog bijodamas, kad jie nepavartotų prieš jį prievartos, raportu mane prašė pakeisti jį kitu asmenu.

Einant Jūsų Aukštos Viršesnybės iš lapkričio 11 dienos raštu, pasiųsta per Telšių konsistoriją pakartojamas dekanui įsakymas priimti iš Kęstaičių bažnyčios Švč. Sakramentą ir bažnytinius daiktus, — bet, kai tiek kartų lig šiol nepasisekė žmones paveikti, aš abejoju, kad ir šį pastarąjį kartą jam pasisektų tai padaryti.

Bažnyčios uždarymas ir užantspaudavimas, kaip su kunigo pašaukimu nesutinkantis veiksmas, negali būti dekanui uždedamas, kaip pareiga. Reikalavimas gi, kad bažnyčią uždarytų ir užantspauduotų pats dekanas, negali būti pateisintas tinkamu pagrindu. Kai žmonės iš bažnyčios išeis, tada jos uždarymo ir užantspaudavimo aktą nesunku bus atlikti ir pilietiniam valdininkui, bet kol bažnyčia tebėra žmonių apgulta — tikslu, kad nebūtų galima iš jos išnešti Švč. Sakramentą ir pašventintus daiktus, ją uždaryti ir užantspauduoti nėra galimybės nei dekanui, nei pilietiniam valdininkui. Tuo tarpu gi dabar — jau vien kunigo pabandymas pasiimti savo poaukščiui netinkamą pareigą, atima iš jo visą galią žmones paveikti, kaip kad rodo ką tik įvykęs su kunigu Mažeika atsitikimas.

Pagaliau, jei bažnyčia paskirtu laiku nebus uždaryta, traukti už tai dekaną į kokią nors atsakomybę, būtų labai neteisinga. Kadangi šio lapkričio 15 dieną dekanui pasiųsta paliepimas, jis, be abejo, jam išpildyti pavartos visą savo moralinę įtaką, kaip kad jau daug kartų jis yra daręs, stengdamasis žmones įtikinti išeiti iš bažnyčios. Bet ar galima dekaną kaltinti, jei žmonės nepasiduos jo įtikinami ir šį kartą? Jūsų Aukšta Viršesnybe, teikitės patys pripažinti, jog nėra lengvas dalykas įtikinti žmones, kai paliesti jų giliausi religiniai jausmai. Dekanas savo raportais iš praėjusio spalių mėnesio 7-tos ir šio lapkričio 15 dienos man praneša, kad žmonės, nuolat bažnyčioj budėdami, jau beveik per du mėnesius dieną ir naktį joje melsdamiesi, į visus jo įtikinimus vis atsako vieną ir tą patį: jog

jiems lengviau esą gyvybės netekti, negu savo bažnyčios. Aplinkiniai gyventojai yra prie Kęstaičių bažnyčios ypatingai prisirišę. Ir tame nėra nieko nuostabaus. Jų seneliai ir proseneliai tą bažnyčią pastatė, jų tėvai, broliai ir visi jų širdžiai artimieji prie tos bažnyčios palaidoti, jie gi patys toje bažnyčioje naudojasi dvasinėmis krikščioniško tikėjimo malonėmis, ir todėl, patys per visą gyvenimą toje bažnyčioje meldęsi, norėtų, kad ir jų vaikai joje melstis galėtų.

Bet, ir ne vien aplinkiniai gyventojai taip nuoširdžiai atjaučia Kęstaičių bažnyčios likimą. Toj bažnyčioj esantis ir visoj Žemaitijoj labai garbinamas stebuklingas šv. Roko paveikslas yra labai gausiai lankomas ne tik aplinkinių Telšių apskrities parapijų, bet ir tolimesnių vietų — Raseinių ir Šiaulių apskričių.

Kai į Kęstaičius buvo atvažiavusi bažnyčios uždarymo komisija, žmonės, pasižadėdami ramiai iš bažnyčios išvaikščioti, prašė sprauninką ją užantspauduoti, ir ant kelių atsiklaupę jo maldavo vien to, kad, kol negrįš iš Petrapilio su klusniausiu prašymu jų pas Viešpatį Imperatorių pasiųstoji delegacija, nebūtų iš bažnyčios išnešami Švč. Sakramentas ir bažnytiniai daiktai. Kaip rodo minėtieji Alsėdžių dekano raportai, aplinkiniai gyventojai, būdami tvirtai įsitikinę savo Viešpaties ir Tėvo šviesiausiu kilnumu, lig šiol nenustoja vilties palankią rezoliuciją gauti"[1]).

Šis gražus diplomatiškas raštas yra įrodymas, kad vyskupas turėjo drąsos pasipriešinti generalgubernatoriui, kai šis pareikalavo, kad bažnyčią uždarytų pats dekanas, tai yra — kai kėsinosi kunigui uždėti priešingą jo pašaukimui prievolę. Iš to matome, kad vyskupas laikėsi ribų, lig kurių jis, verčiamas, sutikdavo nusileisti, ir toliau kurių — ne. Po šio vyskupo rašto generalgubernatorius nusileido. Toliau dekanas tebuvo skiriamas, bažnyčią uždarant, tik dalyvauti.

Kaip žemiau matysime, valdžia kunigus laikė žmonių pasipriešinimo kaltininkais ir, tikriausia, įtarinėjo, kad vyskupas ar konsistorija duoda žmonėms dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo paakinimų priešintis. Bet ji neturėjo konkrečių įrodymų, kuriais remiantis būtų buvę galima dvasiškiją formaliai kaltinti ir traukti atsakomybėn. Tų, tatai, įrodymų, matyti, norėdama surasti, lapkričio 13 dieną gubernatoriaus kanceliarija pareikalavo, kad konsistorija prisiųstų jai visą Kęstaičių bažnyčios uždarymo bylą[1]). Iš šio fakto galime suprasti, kaip kunigai

---

[1]) KMKVK, 108 t., 881-2, 885 1.

[1]) ten pat, 1034 1.

turėjo būti atsargūs, rašydami vyskupui bažnyčios uždarymo dalyke: jie turėjo atsiminti, kad jų raštai gali patekti į valdžios rankas, kad net pačiame pašte jie gali būti atidaryti ir perskaityti. Todėl, jie turėjo vengti rašyti visa tai, už ką valdžia, iš raportų sužinojusi, būtų galėjusi aprašomųjų faktų veikėjus nubausti, arba gauti galimybės jiems daryti priekabių.

Tuo tarpu Alsėdžių ir aplinkinių parapijų — Telšių, Lieplaukės, Gadūnavo, Sedos, Plungės ir kitų — gyventojai darė drąsias ir energingas pastangas paveikti rusų valdžios viršūnes, kad jos paliktų bažnyčią neuždarytą. Be delegacijos, su prašymais pas carą Petrapilin du kartu pasiųstos, prie kurio, tačiau, ji nebuvo prileista, jie dar pasiuntė caro vardu du prašymus paštu ir vieną prašymą kažkokiam generolui Richteriui, ir į juos, matyti, negaudami jokio atsakymo, davė vieną telegramą grafui Kantakuzenui-kunigaikščiui-Speranskiui[2]). Lapkričio 6 d. delegacija Petrapily aplankė, prašydama bažnyčios reikalu užtarimo, Plungės kunigaikštį Mykolą Oginskį, turėjusį caro rūmuose santykių ir įtakos, tačiau ir šis nieko negalėjo delegacijai padėti. Į visas tas dideles ir ano laiko mūsų sodžiaus žmonėms labai drąsias ir veiklias pastangas rusų valdžia nesiteikė kreipti dėmesio[3]): ji nepermaldaujamai laikėsi pagrindinės savo veikimo Lietuvoj linijos — uždarinėti lietuvių bažnyčias ir vienuolynus ir steigti, kur tik beįmanant, pravoslavų cerkves ir jų parapijas.

Keturių kilometrų nuo Telšių atstume yra Džiuginėnų dvaras, dabar ponų Perkauskų valdomas. Jų archyve susirado dar vienas Kęstaičių bažnyčiai gelbėti raštas, carienei rašytas. Jį pasirašė p. Perkauskų senelė, p. Marija Mineikaitė Gorskienė (1840-1925), našlė po mirties savo vyro Džiuginėnų dvaro savininko, Zigmanto Gorskio. Ji Kęstaičių bažnyčią remdavo. Tai pageltęs lapas, tikriau sakant — juodraštis, prancūzų kalba parašytas, ant kurio rusiškai užadresuota: „Jos imperatoriškai Didenybei, Gatčine, tiesiai į rankas". Rašto žodžiai, lietuviškai išvertus, tokie: „Ponia! viename Žemaitijos užkampėly vyksta viena graudi drama; teikitės, Jūsų Imperatoriška Didenybe, man pavelyti ją aprašyti. Kęstaičiuose, Telšių apskrity, Kauno gubernijoj, stovi nedidelė katalikų bažnytėlė, kuri vietos valdžios įsakymu turi būti uždaryta. Daugiau, kaip tūkstantis parapijiečių, kaimo žmonelių, jau nuo šešių savaičių toj šventoj vietoj budi, dieną ir naktį joje giedodami ir melsdamiesi. Negalima susilaikyti neverkus, matant, kaip tie žmoneliai, blogų orų nepaisydami, palieka savo namus ir, susirinkę į tą bažnytėlę, kur jų seneliai yra tiek kartų prie Aukščiausojo meldęsi, kad Dievas laimintų

---

[2]) Tų prašymų ir telegramų nuorašų, deja, niekur neteko rasti.

[3]) KMKVK, 112 t., 441-4 lap.

Rusijai ir jos Valdytojams*), dabar kupini nusiminimo meldžiasi ir rauda. Būdama giliai įsitikinusi, kad jei Jūsų Imperatoriška Didenybė pamatytumėt, kaip jau nuo taip ilgo laiko Kęstaičiai žmonių tiesiog gulte apgulti, tikrai susigraudintų Jūsų Didenybės taip gera širdis, — drįstu melsti Jus, Ponia, kad Jūsų Imperatoriška Didenybė teiktumėtės tą nelaimingą bažnytėlę užtarti pas Šviesiausiąjį Poną. Tai nubrauktų žmoneliams ašaras, kurie ant kelių klūpėdami laukia palankaus atsakymo iš savo Monarcho, Kuriam leidžiama paduoti nuolankiausį prašymą. Teikitės, Jūsų Imperatoriška Didenybe, man, Kęstaičių parapijietei, atleisti, jog aš drįsau į Jus kreiptis. Turiu didžią garbę pasilikti su giliausia Jūsų Imperatoriškai Didenybei pagarba, nuolankiausia ir ištikimiausia valdinė (parašas nuoraše neišskaitomas) 1886 metai spalių 30 diena"[1]).

Šis raštas sustatytas kunigaikščio Mykolo Oginskio patarimu ir parašytas jo paties ranka. Mat, kunigaikštis p. Gorskienei buvo žadėjęs Kęstaičių bažnyčios reikale pagelbėti. Raštą carienei išsiuntė p. Gorskienė. Tačiau, atsako negauto jokio: galimas daiktas, jog carienei neteko jo nei skaityti.

---

[1]) „Dzien Polski", 1936. XI. 19. Nr. 264, p. J. Perkausko straipsnis: „Karta z niedawnej przeszłosci Žmudzi".

*) Kadangi prašyme sakoma, kad žmonės Kęstaičių bažnyčioj daug kartų meldęsi už Rusiją ir jos valdovus, čia reikia pastebėti, jog tas posakis yra tik diplomatiškas. Už carą ir Rusiją maldos bažnyčiose būdavo žmonių nemėgiamos, ir jie jose dalyvaudavo nenuoširdžiai ir nenoriai. Jos buvo pačios valdžios įsakytos, o policija bažnyčiose spoksodavo, tėmydama, ar žmonės ir kunigai už carą meldžiasi. Tos maldos būdavo tokios: suplikacijose būdavo už carą giedamas maždaug šitoks posmas: „Idant mūsų Ciesorių, jo giminę ir visus valdinius savo malonėje ir globoje laikyti teiktumeis, meldžiam Tave, Viešpatie". Tasai posmas, aukščiau minėto seniuko p. A. Račkausko atsiminimu, būdavo žmonių giedamas labai šykščiai, nenoromis, labai nedaugelio žmonių, beveik tik vienas vargonininkas jį vargonais tekartodavęs, kai tuo tarpu kiti suplikacijų posmai būdavo nuoširdžiausiai giedami visos bažnyčios. Žmonės, žinoma, būdavo įsitikinę, kad caras, persekiodamas Lietuvos Bažnyčią ir visą dvasinį lietuviškąjį gyvenimą, negali būti Dievo malonėje ir globoje, tai neverta ir melstis už jį. Be to, buvo valdžios įsakyta, kad kunigai sekmadieniais po sumos giedotų už carą tam tikras maldas, o caro šeimos ir jo giminės šventėmis — gimimo, varduvių, sosto apėmimo, karūnavimo, nepasisekusių prieš carą atentatų dienomis (tokių „švenčių" būdavo daug) — kad klebonai po Mišių už carą ir jo giminę giedotų Te Deum laudamus ir visą eilę maldų (jų tekstus galima rasti senosiose rubricelėse). Jos būdavo giedamos lotyniškai. Kunigai tų maldų labai nemėgdavo ir jas atlikdavo neįdėdami į jas sielos. Per tas maldas žmonės bažnyčioje tebebūdavo. Kai tik

V. ŽMONĖS PRIEŠINASI KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIOS UŽDARYMUI, KAZOKAI JĄ IŠGRIAUNA.

Nepasiseka valdžios atstovams uždaryti bažnyčią ir lapkričio 18 d. Atvažiuoja į Telšius Kauno gubernatorius. Lapkričio 19 d. atjoja iš Telšių į Kęstaičius trys eskadronai kazokų ir atvažiuoja gubernatorius. Žemaičiai ir gubernatoriaus neklauso ir iš bažnyčios neina. Policija juos iš bažnyčios išmėto. Žemaičiai policijai ir kazokams pasiduoti atsisako ir eina su jais imtynių. Policija užima bažnyčioj užbarikaduotus grotelius. Per imtynes bažnyčioj prikruvinama, daug žmonių suimama. Policija ir kazokai terorizuoja moteris, kad prisipažintų, jog žmones priešintis sukurstė kun. Juknevičius. Kunigai išveža į Telšių bažnyčią Švč. Sakramentą ir relikvijas. Bažnyčią kazokai išgriauna. Kunigai nubaudžiami piniginėmis baudomis. Kun. Juknevičius ištremiamas į Rusiją. Suimtieji žemaičiai paleidžiami. — 1906 m. bandoma gauti leidimas atstatyti Kęstaičių bažnyčią. 1936 m. minima kovos už Kęstaičių bažnyčią 50 metų sukaktis.

Pagaliau rusų valdžia nutarė su Kęstaičių bažnyčia baigti, nepaisydama žmonių pasipriešinimo. Pirmiausia, Kauno gubernatorius norėjo

---

kuris klebonas už carą maldų neatlaikydavo, vietos policija jį skųsdavo gubernatoriui, šis skundą persiųsdavo generalgubernatoriui, ir rezultate klebonas būdavo nubaudžiamas piniginėmis baudomis, arba būdavo perkeliamas į kitą parapiją. Tokių bylų Kauno Kūrijos archyve randama dažnai. Autoriaus atsiminimu iš po 1905 metų revoliucijos, kunigai už carą maldas greitomis permurmėdavo, kai kurias jų dalis, atrodydavo, tiesiog praleisdami, aiškiai ir balsiai tardami tik paskutiniuosius su caro vardu antifonos žodžius „Nicolaum Alexandri", lyg norėdami, kad jei bažnyčioje koks policijos žvalgas klausosi, kad jis girdėtų, jog už carą tikrai meldžiamasi.

Grįžtant prie pacituotojo prašymo, galima dar tai pastebėti, jog jame rikliai sakoma, kad Kęstaičių bažnyčia uždaroma vietos valdžios įsakymu, kai, iš tikrųjų, bažnyčia buvo uždaroma „po Vysočaišemu poveleniju", t. y. paties caro įsakymu. Tačiau, gal taip prašyme pasakyta tyčia, nes gal nepatogu buvo carienei vaizduoti, koks Kęstaičių apylinkėse kilo sąjūdis, įsakius bažnyčią uždaryti pačiam carui.

smulkiau ir tikriau žinoti, kokia Kęstaičiuose žmonių nuotaika ir ar jai nugalėti tikrai reikia griebtis karinės pajėgos. Todėl, nepasitenkindamas vietos administracijos bei policijos pranešimais, dar komandiravo padėčiai vietoje ištirti ypatingų reikalų valdininką Grigorių Ščirovskį[1]), sykiu jį įgaliodamas uždaryti bažnyčią, jei žmonės bus sukalbami. Ščirovskis į Telšius atvyko lapkričio 18 dieną rytą ir tuoj pareikalavo, kad Telšių policijos pristovas pas jį iš Sedos pristatytų Alsėdžių dekaną. Pristovas nuvažiavo į Sedą ir sykiu su dekanu atvažiavo į Telšius. Čia jiedu pas Ščirovskį jau rado atvykusį ir Telšių sprauninką, kuris dekanui pareiškė, kad krašto viršininkas, t. y. generalgubernatorius, jį, dekaną, už palikimą Kęstaičių bažnyčios žmonių rankose nubaudė šimto rublių bauda. Tą pačią dieną Ščirovskis, sprauninkas, keletas policininkų ir dekanas nuvažiavo į Kęstaičius mėginti uždaryti bažnyčią. Ją rado pilną žmonių, kurie klūpėdami giedojo giesmes. Valdžios atstovai pareikalavo, kad dekanas žmonių giedojimą nutrauktų. Dekanas, bažnyčios tarpdury stovėdamas, keletą kartų pabandė žmones nutildyti, bet šie jo neklausė ir giedojo toliau. Tada sprauninkas ir ypatingų reikalų valdininkas nutarė patys prabilti į žmones. Jiedu įėjo į bažnyčią ir užlipo su dekanu ant vargoninės aukšto. Čia dekanas ėmė žmonėms šaukti, kad nutiltų ir išklausytų, ką jiems pasakys sprauninkas ir valdininkas. Bet žmonės vis giedojo toliau. Ėmė jiems šaukti sprauninkas ir valdininkas, bet žmonės ir į šių šaukimą nekreipė dėmesio, perrėkdami juos savo giedojimu. Kai valdžios atstovai įsitikino, kad visos jų pastangos žmonėms nutildyti ir išprašyti iš bažnyčios nieko nepadeda, nulipo žemėn ir iš bažnyčios išėjo. Ščirovskis, savo gyvenime pirmą kartą pamatęs, su kokiu užsidegimu žmonės saugo bažnyčią, nusistebėjimo neslėpdamas, priekaištingai sprauninkui tarė: „Tamsta turi savo širdy laikyti didele nuodėme pražudyti tiek daug nekaltų žmonių“[2]). Spraunikas į tai niūriai atsakė:

---

[1]) Grigorius, Fiodoro sūnus, Ščirovskis buvo mokęsis Smolensko dvasinėj pravoslavų seminarijoj, valstybinę tarnybą ėjo nuo 1869 m., ypatingų prie Kauno gubernatoriaus reikalų valdininku buvo nuo 1883 m.; buvo našlys, turėjo šv. Stanislovo 3-čio laipsnio ordiną („Pamiatnaja knižka Kov. gub.“, Vyt. D. Un-to Bibliotekoj).

[2]) Tie Ščirovskio žodžiai, atrodo, patvirtina dekano žodžius viename raporte, kur jis sako, kad žmonės dėl bažnyčios uždarymo Alsėdžių kleboną kun. Mažeiką nebekaltiną, nes visi jau žiną, kad Kęstaičių bažnyčia uždaryta Telšių sprauninko Popovo pastangomis (KMKVK, 112 t. 484-5 lap.). Ščirovskio sprauninkui priekaištas rodo, kad jis dėl bažnyčios uždarymo laiko kaltu sprauninką.

„Ne aš dėl to kaltas, bet kunigai“, tuomi, matyti, norėdamas pasakyti, kad dėl žmonių pasipriešinimo kalti kunigai, kurių sukurstyti žmonės turės valdžiai atsakyti.

Per žmones po to ėjo kalbos, būk sprauninką ištikęs bažnyčioj priepuolis: kai jis bažnyčioje pamatęs stebuklingą šv. Roko paveikslą, labai susijaudinęs, išblyškęs, kaip drobė, ir visas ėmęs drebėti; policininkai, tai pamatę, jį iš bažnyčios išvedę.

Valdžios atstovams sugrįžus į Telšius, Ščirovskis pasiuntė gubernatoriui telegramą, pranešdamas apie padėtį Kęstaičiuose. Gubernatorius atsakė, tuoj atvyksiąs į Telšius pats, įsakė sprauninkui pranešti kazokams, kad jų trys rotos (trys eskadronai — 300 raitininkų) pasiruoštų kitą dieną išvykti į Kęstaičius, sprauninkui įsakė pasiųsti ten savo policiją ir pasirūpinti, kad tą dieną Kęstaičiuose būtų Alsėdžių dekanas, Alsėdžių klebonas, vienas Telšių kunigas ir buvusis Telšių invalidų namų moderatorius kun. Juknevičius[1]). Alsėdžių klebonas atvyko į Telšius dar tą pačią dieną, policijos iššauktas, o kun. Juknevičius buvo atvežtas su policijos sargyba.

Kauno gubernatorius generolas-majoras Valerijonas Melnickis[2]) į Telšius atvažiavo iš lapkričio 18 į 19 dieną pirmą valandą naktį. Naktį trečią valandą jis pareikalavo pas save atvesti kun. Juknevičių ir Alsėdžių kleboną. Šį pastarąjį gubernatorius ėmė dėl Kęstaičių bažnyčios tardyti, kun. Juknevičių įsakė uždaryti užvažiuojamuose namuose ir dviem žandaram jį saugoti, dekanui gi Tamošauskui ir Telšių vikarui kun. Silvestrui Panceriui įsakė rytą 9 valandą būti Kęstaičiuose.

Lapkričio 19 dieną rytą (naujojo stiliaus — gruodžio 1 d.) iš Telšių į Kęstaičius išjojo trys rotos kazokų, paskui jų tarškėjo keletas vežimų, prikrautų kirvių, piūklų, kastuvų, kopėčių, virvių, sienojams griauti bursiukų ir kitų įrankių, ir dar iš paskos kažin kam buvo vežami besitalaškuojantys gaisriniai bosai. Kazokai jojo greit, o vežimai paskui jų bildėjo su dideliu trenksmu. Pakelėj jie sutiko į Telšius su pieno skardinėmis važiuojantį žydą — jį su visu vežimu kazokai įvertė į griovį. Taip pat grioviuose atsidūrė ir kiti jų sutikti keleiviai. Kazokai, prijoję Kęstaičių bažnytkaimį, išsitraukė iš makščių kardus ir, kiek tik arkliai iškerta, pasileido su didele krioksena lėkti prie didžiųjų bažnyčios durų, prie kurių stovėjo minia žmonių. Galima manyti, jog ne vienas žemaitis, persižegnojęs, tarė sau: „Argi ims pagonys kapoti per galvas?“ Prilėkę kazokai prie minios susikišo kardus į makštis ir, griebę šikšninius bizūnus, puolė su arkliais ant žmonių ir ėmė jiems

---

[1]) KB, 29 p.

pliekti per nugaras. Užpulta minia plačiai prasiskleidė, padarydama kazokams platų kelią lig bažnyčios durų. Tada kazokai nulipo nuo arklių, išsirikiavo į dvi eiles lig bažnyčios durų, stuktelėjo visi užkulniais ir, kaip mietai susmeigti į žemę, sustingo. Klystumėm, jei manytumėm, kad minia jau buvo nusistačiusi kazokams kapituliuoti. Anaiptol. Ji prie bažnyčios turėjo susinešusi akmenų krūvas, po kurias vyrai ir moterys skubiai griozdėsi, rinkdamiesi patogesnius akmenis pamiklinti, reikalui esant, nedorų svečių pakaušius. Ir, jei kazokai būtų brovęsi į bažnyčios vidų, juos žemaičiai būtų pasitikę su akmenimis, kuriuos daugelis jau laikė rankose. Bet išsirikiavę kazokai stovėjo ramiai, todėl žmonės aprimo ir giedojo toliau visu balsu giesmes.[1])

Kauno gubernatorius
Valerijonas Melnickis,
kuris su kazokais išgriovė
Kęstaičių bažnyčią.

[2]) Valerijonas, Povilo sūnus, Melnickis, buvo baigęs Mikalojaus inžinierių akademiją, valstybinę tarnybą ėjo nuo 1859 m., Kauno gubernatoriumi buvo nuo 1881 m., buvo apdovanotas keletu Rusijos ir užsienio ordinų bei medalių, buvo vedęs. (Pamiatnaja knižka Kovenskoj guberniji 1885, Vytauto D. Universiteto Bibliotekoj). Tai buvo stambios povyzos vyras, su ruda, kiek apkarpyta, barzda; vilkėjo generolo uniformu. Žmogus buvo įmanomas, skaudesnio atminimo Lietuvoje nepaliko; Kęstaičių įvykių sukompromituotas, po naujų, 1887, metų iš Kauno gubernatoriaus tarnybos išėjo, ir tų metų vasario mėn. jau buvo naujas gubernatorius — Kurovskis.

[1]) KB, 30 p.

Ne tik bažnyčia buvo pilnutėlė žmonių, bet per 500 jų buvo šventoriuje ir daugybė rinkelėje. Jie visi buvo apsupti grandinės kazokų, kurie praleisdavo išeinančius, bet nepraleisdavo norinčių įeiti. Už kazokų grandinės aplink didžiuliu ratu vėl siūbavo minios žmonių, kurie kazokų sulaikomi arčiau prie bažnyčios prieiti nebegalėjo. Toliau gi — laukuose ir krūmuose stovėjo daugybė vežimų, kuriais iš tolimesnių vietų buvo suvažiavę žmonės. Pro kazokų grandinę per smurtą besiveržiančius kazokai pliekdavo bizūnais[2]). Pavyzdžiui — gavo bizūnų Veroniką Armalienė, kun. J. Armalio motina; kitus gi ir suareštuodavo, uždarydami juos į vienuolyno „avininką" (avidę), bet suareštuotiesiems iš jo pasprunkant, ėmė juos uždarinėti į „kaminą" — didelį priemenėje dūmtraukį, kur vienuolynas rūkydavo mėsą — pastatydami jiems saugoti kazokų sargybą[3]).

Dekanas į Kęstaičius atvažiavo rytą 11 valandą ir jau rado prie bažnyčios bestovinčius kazokus ir jų sudarytąją grandinę. Šventoriuje daugumas žmonių klūpėjo ir giedojo giesmes, o kiti tuoj apstojo atvykusius dekaną, Alsėdžių kleboną, sprauninką ir ypatingų reikalų valdininką, darydami kunigams niūrias pastabas: „Ne pri kunegu ir dabar tikra wiera, bet pri žmoniu. Mes wargstam ir szalstam dinas ir naktis diel wieros, o kunegai ko dara? bepigu tims iszsipieniejusems isz musu proces ir prakajta, o dar ir bažniczes draska". Stačiai gi Alsėdžių klebonui taikydami, sakė: „Dielko kaipo pimenej nepasiszwęt sawi diel wieros, kaipo apasztolaj ir muczelnikaj? nier wieros pri kunegu..." ir panašiai[4]).

Kęstaičių karčiama jau buvo pilna desėtninkų ir sotskių (dešimtininkų ir šimtininkų), kuriems buvo įsakiusi policija atvykti.

Žmonės bažnyčioje, šventoriuje ir net už šventoriaus klūpėdami vis giedojo giesmes. Jų tarpe buvo matyti labai ant valdžios įniršusių, karštesnieji atrodė gatavi valdžios atstovus sudraskyti. Jie būtų valdininkus gal net puolę, bet kunigų prašymas taip nedaryti juos sulaikė. Už tat aršesnieji ant kunigų pyko, sakydami: „Mes čia vargstame du mėnesius ir tą šventą vietą, kaip bitys savo avilį, giname, o jums tai, mat, nė už ką! ak jūs Judošiai ir Kristaus pardavikai!" Jie pyko ant kunigų, kam jie klausą valdžios, o ne darą taip, kaip visi žmonės[5]).

Pagaliau, ketvertu arklių pakinkytoje karietoje atvažiavo į Kęstai-

---

[2]) Taip minių situaciją vaizduoja kun. Vincentas Norkus, dabar Pabiržės klebonas, kilęs iš Lieplaukės parapijos, kuris trylikos metų būdamas, tą įvykių dieną buvo su tėvais nuvažiavęs į Kęstaičius.

[3]) KMKVK, 108 t.: kun. J. Armalio atsakai į anketą.

[4]) ten pat, 877-9 lap. (dekano raportas).

[5]) KB, 31 p.

čius gubernatorius, lydimas keliolikos raitų ant širmų arklių kazokų su per pečius perkabintomis orkestro dūdomis. Su gubernatoriumi toj pačioj karietoj atvažiavo ir Telšių vikaras kun. Silvestras Panceris. Paskui kazokų, ariergarde, atvažiavo žydas su gaisriniais pabūklais — kopėčiomis ir kirviais. Gubernatoriaus karietą prie gatvės pasitiko policija. Gubernatorius, iš karietos išlipęs, nuėjo per minią žmonių prie kariuomenės, pasisveikino su ja ir kazokų sudarytų špalerių tarpu nužingsniavo per aikštelę prie šventoriaus vartelių, kur jį pasitiko Alsėdžių klebonas kun. P. Mažeika ir Alsėdžių dekanas kun. J. Tamošauskas. Gubernatorius ištiesė kunigam ranką ir su jais pasisveikino, įėjo į šventorių ir apžiūrėjo iš lauko bažnyčią, apeidamas aplink ją, kunigų lydimas, gal bent tris kartus. Žmonių gi minia tuo tarpu šnibždėjosi: „O kad būtų geras mūsų klebonas, ar ne galėtų dabar išprašyti palikti mums bažnytėlę...“[1]) Gubernatorius, sugrįžęs prie didžiųjų durų, nusiėmė kepurę, nusilenkė tarpdury, persižegnojo ir pasimeldė; žvilgterėjęs į bažnyčią, jis pamatė ją pilną žmonių. Ant visų altorių degė daugybė žvakių. Žmonės bažnyčioj giedojo. Gubernatorius, atsigrįžęs į dekaną, paliepė jam žmones nutildyti. Dekanas, šalimais jo tarpdury stovėdamas, ėmė žmonėms šaukti, kad nutiltų ir išklausytų, ką nori pasakyti gubernatorius. Bet žmonės į dekano šauksmą nekreipė dėmesio ir giedojo toliau. Gubernatorius ir policija, manydami, gal bus galima žmones paveikti nuo vargoninės, užlipo ant vargonų aukšto ir paprašė dekaną, kad jis pabandytų iš čia nutildyti žmones. Dekanas, vargoninėj stovėdamas, suriko žmonėms, kad nustotų giedoję, nes gubernatorius norįs jiems kažką pasakyti. Bet ir čia žmonės nekreipė į dekaną jokio dėmesio ir, jo šauksmo nepaisydami, giedojo toliau. Po dekano, žmonėms nutildyti šaukė ypatingų reikalų valdininkas, sprauninkas ir, pagaliau, pats gubernatorius, bet užsispyrę žemaičiai neklausė ir jų visų, perrėkdami juos giedojimu. Tada gubernatorius nulipo su palyda nuo vargoninės ir įsakė policijai ir kazokams eiti į bažnyčią ir žmones iš jos stumte stumti lauk. Žmonės pamatę, kad juos nori iš bažnyčios išstumti, nenustodami giedoti, klūpėdami susikabino visi už rankų ir stipriai už kits kito laikėsi. Pamačiusi policija, kad žmonių stumte išstumti nebus galima, griebėsi kito būdo. Keletas urėdninkų čiupdavo į glėbį po vieną žmogų, pasispyrę atplėšdavo jį nuo kito ir išnešę išmesdavo pro duris, atiduodami juos į rankas stovėjusiems už durų kazokams. Bažnyčioj kilo triukšmas, klegesys ir riksmas, buvo girdėti duslūs smūgiai: mat, vyrai, nenorėdami pasiduoti, ėjo imtynių su urėdninkais ir policininkais, veikdami kumštimis. Policija jų pasi-

---

[1]) KMKVK, 108 t.: kun. J. Armalio atsakai į anketą; „Vakarai“ 1936. X. 15: K. Ambroziejaus straipsnis: „Nuo rusų engėjų...“.

priešinimą malšindama, tur būt, griebėsi bizūnų, nes tuoj radosi sukruvintų žmonių: vieni jų buvo krauju pasruvusiomis nosimis, kiti šiaip sumuštais veidais, kiti gi su mėlynėmis. Nemažai buvo tokių, kurie iš bažnyčios išvedami, priešinosi visomis jėgomis, o išvesti, nenorėdami kazokams į nagus pakliūti, sprūsdavo policininkams iš rankų ir puldavo atgal į bažnyčią. Visus tokius sukibę kazokai suimdavo ir, norėdami nuo minios izoliuoti, nuvesdavo į vienuolyno trobas ir ten uždarydavo, baugindami: „Na, dabar jūs čia pagavėsite gerai!" Kai kurie taip piktai grūmėsi su urėdninkais, kad pačių dalyvių pasakymu, „stačiai jiems „akis draskė"[1]), nes priešinosi puldami pačius policininkus ir purtydami juos, įsikibę jiems už krūtinių. Ėjo, tur būt, į apyvartą ir stiprūs žodžiai, nes, matyti, ir policijai buvo bažnyčioje karšta. Kai tuos aršiuosius vyrus policija pagaliau iš bažnyčios išmesdavo, imdavo juos į savo „globą" kazokai: pliekdavo juos bizūnais kur tik pakliūdavo — per galvas, veidus, nugaras, pečius. Kai tik su bizūnu pervarydavo per galvą ar veidą, žmogus apsipildavo krauju; kai perdroždavo per nugarą, pečius — plyšdavo kailiniai ir vilnos išvirsdavo į viršų[2]). Tokią egzekuciją atlikę, kazokai juos surišdavo ir, spardydami kojomis, nutempę į „kaminą", uždarydavo, kaip areštuotus. Iš viso tokių surištų buvo keturiasdešimt trys asmenys, jų tarpe labai sukruvintų ir kitaip pažeistų. Būtų policija surišusi daug daugiau žmonių, bet gubernatorius jai draudė, kartkartėmis šaukdamas: „Rišti kaip galima mažiau! rišti kaip galima mažiau!"[3])

Didysis altorius ties groteliais, kaip minėta, buvo užbarikaduotas. Jis buvo saugomas moterų. Policija ir kazokai, vyrus iš bažnyčios išmėtę, dabar puolė moteris. Griebė jas tąsyti už plaukų ir mušti bizūnais. Moterys ėmė baisiausiai klykti, šaukti ir verkti. Visi, kas tik bebuvo bažnyčioj palikęs, kėlė didžiausį triukšmą. Mat, didysis altorius buvo svarbiausia gynimosi pozicija: jį paėmus ir Švč. Sakramentą išnešus, kova už bažnyčią turėjo būti pralaimėta. Moterys, žinoma, ne po ilgo buvo nugalėtos ir iš bažnyčios išmėtytos; griozdas, kuriuo groteliai buvo užbarikaduoti, liko pašalintas, ir priėjimas prie didžiojo altoriaus tapo laisvas. Per tą triukšmą ir desperatišką moterų klyksmą įvyko viena labai įdomi ir graži scena, kuri verta įkvėpto dailininko teptuko. Iš bažnyčios išmesta vienuolyno tarnaitė Kliara Drobaitė, imtynių baisiai sujaudinta ir dideliausio aršumo suimta, pribėgo prie gubernatoriaus, puolė ant jo ir abiem rankom piktai įsikibo į rudą jo barzdą. Kazokai, tragišką gubernatoriaus padėtį pamatę, skubiai pri-

---

[1]) KB, 31-32 p.

[2]) Taip pasakoja kun. Vincentas Norkus.

[3]) KB, 31-32 p.

bėgo, rusiškai sukeikė, ją nuo gubernatoriaus atplėšė, surišo ir nuvedę įstūmė į areštuotųjų „kaminą". Kai mergaitę kazokai nuo gubernatoriaus atplėšė, jos rankose buvo kuokštai išplėštos barzdos[1]).

Vienas bebuvo bažnyčioje likęs gynėjas — tai pats vadas Domininkas Daračius. Jis didžiuliu savo ūgiu persviręs per priekinę altoriaus dalį, laikė milžinišku glėbiu apkabinęs tabernakulį, kur buvo Švč. Sakramentas, ir šaukė jį puolantiems kazokams: „Neleisiu! neduosiu!" Tada vienas kazokų, pagriebęs nuo altoriaus stambų liktorių, taukštelėjo juo Daračiui smagiai per rankas, ir šis tabernakulį paleido. Ten pat kazokai Daračių suareštavo ir kumščiuodami bei spardydami, nutempę į „kaminą", jį ten uždarė[2]).

Kaip piktai žmonės grūmėsi bažnyčioj su policija ir kazokais, rodo faktas, kad per imtynes ji buvo prikruvinta. Štai ką rašė matęs liudytojas: „Sunku butu tikėti visam tam ir visokiems apsakynėjimams, kad aš pats nebucziau regėjęs... kaip tos bažnyczios prieangis,

---

[1]) KMKVK, 108 t. gale: Kun. J. Armalio atsakai į anketą; KB, 31-32 p.; „Vakarai" 1936. X. 15, Nr. 240: K. Ambroziejaus str.: „Nuo rusų engėjų..."

[2]) ten pat.

Kliaros Drobaitės atvaizdas iš vokiečių okupacijos metų.

Kliara-Domicelė Drobaitė, Antano ir Kliaros Gaudėšaitės Drobių duktė, gimė 1849. II. 2. Vaištarų kaime, Lieplaukės parapijoj; vėliau ištekėjusi vadinosi Labžintiene, mirė 1920. VI. 20. Paežerės kaime, palikdama tris dukteris: Juozapą, Barborą ir Domicelę; palaidota Alsėdžių kapuose (Alsėdžių bažn. metrikos).

sienos ir grindis taip baisei sulaistytos žmonių krauju, jog tiktai smarkus rudens lietus ir žiemos sniegas, pavasarį tirpdamas, jos didumą apiplauti gali"[1]). Žemiau matysime, jog keletas suareštuotųjų buvo pasiųsta į ligoninę. Tai rodo, kad bažnyčios gynėjų buvo tikrai labai sumuštų.

Policija, prievarta išmėčiusi žmones iš bažnyčios, niršo ant Kęstaičių invalidų namų vedėjo kun. Juknevičiaus, įtardama, kad jis sukurstė žmones neleisti valdžiai uždaryti bažnyčią. Norėdami savo įtarimus patikrinti, policija ir kazokai nusivedė į užkampį keletą moterų ir, jas ratu su atlaužtais šautuvais ir plikais kardais apstoję, gąsdindami reikalavo prisipažinti, kad kun. Juknevičius tikrai kurstė žmones neduoti bažnyčios, ir, jei neprisipažintų, grasino joms mirtimi. Viena tų moterų persigandusi išsitarė, kad kun. Juknevičius tikrai kurstė žmones ginti bažnyčią, bet tuoj susipratusi, kad ji kunigą išduoda, nerimo suimta, ėmė rėkdama sakyti, kad ji pamelavusi, tik iš baimės ir išgąsčio taip pasakiusi, iš tikrųjų gi kunigas žmonių nekurstęs. Bet maskoliai į jos prisipažinimo atšaukimą nebekreipė dėmesio[2]).

Kazokai, iš šventoriaus ir kitų susitelkimo vietų žmones išvaikę, nuėjo į vienuolyno trobas paleisti uždarytuosius. Juos išstumdė po keletą žmonių pro duris, gindami, kad nesusitelktų į krūvą, vienus į vieną pusę, kitus į kitą. Kai kurie iš uždarytųjų nenorėjo ir iš vienuolyno eiti, panašiai kaip iš bažnyčios, nes ir jį laikė šventa vieta ir vertą dėl jo pasipriešinti. Tuos kazokai laukan išvijo, kapodami bizūnais.

Kai visi žmonės jau buvo iš bažnyčios išmėtyti, gubernatorius įsakė dekanui išnešti Švč. Sakramentą, kun. gi Panceriui — relikvijas, ir išvežti į Telšių bažnyčią. Kai dekanas su Švč. Sakramentu, o kun. Panceris su relikvijomis iš bažnyčios išėjo, minia, išgirdusi skambinant varpelį, lauke suklaupė, sujaudintais balsais giedodama: „Tegul bus pagarbintas Švč. Sakramentas..." Kunigų apsaugai, važiuojant į Telšius, gubernatorius paskyrė 50 raitų kazokų palydą. Dekanas ir kun. Panceris sėdo į vežimą ir, kazokų lydimi, išvažiavo į Telšius. Giesmei pasibaigus, kurį laiką buvo visiška tyla. Iš bažnyčios turėjo būti išneštas stebuklingasis šv. Roko paveikslas. Pasigirdo minioj šnibždėjimas: „Šv. Rokas nepasiduos: padarys stebuklą!" Kai po ilgoko laukimo šv. Roko paveikslą pro duris išnešė, minią apėmė galutinis nusiminimas, daug kas pasikūkčiodami raudojo, o kai kas, savo lūkesčiais nusivilęs, sielvartingai sakė: „Rokeli, jei jau ir tu pasiduodi, pasiduosim ir mes"...[3])

---

[1]) KB, 37 p.

[2]) ten pat, 33 p.

[3]) KMKVK, 108 t., kun. J. Armalio atsakai į anketą; ten pat, 878-9 l.

Kunigai su Švč. Sakramentu ir relikvijomis nuvažiavo lig Telšių ramiai, niekieno neužkabinti, nes žmonės, matydami juos važiuojant apsuptus kazokų, manė juos esant areštuotus. Telšių miesto ir apylinkės gyventojai, matę su kokiu trenksmu kazokai į Kęstaičius ištratėjo, nekantriai laukė žinių, kas Kęstaičiuose dedasi. Pagaliau, kai jie pamatė, nuo Kęstaičių vieškeliu atvažiuojant, vežimą, apstotą kazokų su iškeltais blizgančiais kardais, įsižiūrėję pažino, kad vežime sėdi du kunigai: Alsėdžių dekanas ir Telšių kamendorius (vikaras). Žmonės iš visur tekini bėgo pasižiūrėti, ką tai reiškia. Kai vežimas, kazokų lydimas, įvažiavo į miestą, žmonės — seni ir jauni — pro kits kitą bėgo žiūrėti, sekė paskui vežimą, kai kurie verkdami, nes manė, kad „ruskiai" kunigus Kęstaičiuose suėmė ir veža į kalėjimą. Tarp žmonių maišėsi ir žydų, nes ir juos įdomumas svilino, kur kazokai kunigus veža. Kai vežimas pamažu prašliaužė pro vieną ir kitą miesto kalėjimą ir sustojo prie šventoriaus, o vienas kazokų, greitai prie špitolės prijojęs, atvedė su raktais zakristijoną bažnyčios durims atrakinti, žmonės suprato, kad iš tikrųjų ne taip yra, kaip jų manyta. Nedrąsiai prisiartinę prie kunigų keletas žmonių, pamatė dekano rankose Švč. Sakramento taurę ir monstranciją; vyrai nusivožė kepures, visi puolė ant kelių ir, rankas iškėlę, ėmė šaukti: „Judošiai! pagonys kunigai!" Tuo tarpu kunigai, iš vežimo išlipę, įėjo į bažnyčią, padėjo į altorių Švč. Sakramentą ir, palikę, kur reikiant, monstranciją ir relikvijas, nuėjo į kleboniją. Kazokai, nebeturėdami ką veikti, sugrįžo į Telšių kareivines[1]).

Už tai, kad dekanas iš Kęstaičių bažnyčios išvežė Švč. Sakramentą, žmonės pyko ant jo ir grasė vėliau skųsti jį vyskupui.

Tuo tarpu Kęstaičių bažnyčioje, kai tik kunigai išvažiavo į Telšius, kazokai užgesino visas žvakes, kurios žmonių suneštos beveik per du mėnesius degė ant visų altorių, o po to gubernatorius kazokams suriko: „Griaukite bažnyčioj viską!" Ir ėmė kazokai viską naikinti: vieni ardė altorius, kiti kirviais kapojo sakyklą ir klausyklas, treti, sulipę į vargoninę, draskė vargonus ir dumples, kiti gi laužė kryžius, daužė stovylas, svaidė juos po bažnyčią ir spardė kojomis, dar kiti — kapojo ir laužė grotus. Po neilgo laiko, vietoj altorių, grotų ir kito bažnyčios įrengimo kyšojo sukapoti gabalai ir ant aslos mėtėsi krūvos laužo[2]).

Bažnyčios vidaus įrengimą sunaikinę, kazokai išvartė jos duris ir langus ir sukapojo jų staktas ir šulus; paskui, jie kopėčiomis užlipo ant bažnyčios, nuardė pikėmis stogą ir ėmė versti bokštą, kapodami jį kirviais ir piaudami piūklais. Bet bokšto būta tvirto, ir jo įveikti negalėjo. Tada jie užnėrė už bokšto kryžinės lyną, už kurios žemyn nuleistų galų nusitvėrė stovėjusieji šventoriuj kazokai, ir įsirėžę ją tempė, o ant sto-

---

[1]) KB, 43 p.; KMKVK, 108 t., 878-9 l.

go buvusieji, surėmę į bokštą kartis, atsispirdami jį stūmė. Tačiau, kaip kazokai nesistengė, kaip nešokinėjo — medinis, menkas pažiūrėti, bokštas, nepasidavė jiems ir nejudėjo iš vietos. Sulūžo kazokams piūklai ir pavirto kapliais kirviai. Kazokams per kopėčias besikarstant, vienas-kitas jų, paslydęs, nusirito ant žemės ir susikūlęs vaitojo. Pagaliau, matydami, kad bokštas vístiek jiems nepasiduos, metė savo darbą, palikdami bažnyčią apgriautą[3]). Jos įrengimą jie sunaikino ir ją apgriovė dėl to, kad nebebūtų galima joje laikyti pamaldų.

Šventoriuje stovėjo pastatyti kryžiai ir Kristaus Kančios Kelių koplytėlės. Juos kazokai nupiovė piūklais ir sukapojo kirviais. Buvo ten ir viena kryžiškai pastatyta koplytėlė su pritaisytomis šventųjų relikvijomis ir įstatytomis dailiomis stovylėlėmis. Ją kazokai sukapojo, o išmėtytas ant žemės stovylėles suspardė kojomis[4]).

Nepaliko kazokai sveikų nei kunigų invalidų namų: išdaužė jiems langus ir išgriovė pečius. Bažnyčia, šventorius ir aplinkiniai namai atrodė po viso to lyg po didelės audros[5]).

Liturginius bažnyčios daiktus ir kitą kilnojamąjį inventorių, kurio kai kurie daiktai buvo kazokų sulaužyti ar kaip kitaip sugadinti, gubernatorius leido išvežti į Alsėdžių bažnyčią. Jiems ten nugabenti reikėjo pastočių. Atokesnėse nuo bažnyčios vietose dar tebestovėjo daugybė vežimų, kuriais žmonės buvo į Kęstaičius suvažiavę. Kai kazokai ėmė pastotis rinktis, žmonės, nenorėdami jų duoti, ėmė bėgti prie vežimų ir, suvirtę į juos, dūmė iš Kęstaičių, kiek tik iškerta arkliai. Kazokai puolė juos gaudyti ir, kuriuos nutvėrė, verste privertė vežti bažnyčios daiktus į Alsėdžius. Kad pakelėj žmonės pastočių neužpultų, gubernatorius pristatė joms palydą šimtą raitų kazokų.

Pastotimis išvežta į Alsėdžių bažnyčią šie Kęstaičių bažnyčios daiktai:

L i t u r g i n i a i : 1 gera monstrancija, 1 gera nedidelė puška, 3 ištrupėję kielikai su patenomis, 1 kryžius su šv. Roko relikvijomis, 1 paprastas kryžius, 1 naujas Šv. Kryžiaus relikvijorius; arnotai: 4 balti, 3 raudoni, 3 fioletiniai, 1 žalias, 3 gedulingi, 2 kapos: balta ir gedulinga, 20 įvairių spalvų stulų, 2 bursos, 15 albų, 30 drobinių kamžų, 18 užklodų, 17 humeralų, 20 korporalų, 100 purifikatorių, 3 seni mišiolai ir 3 portatiliai. Išvardytieji liturginiai rūbai — seni, nudėvėti; p a v e i k s l a i: 1 šv. Roko, senas, jį pakabino Alsėdžių bažnyčioj ant sienos, 1 šv. Fabijono ir Sebastijono, 1 Dievo Motinos — šį pakabino Alsėdžių bažnyčioj prie lubų virš šv. Jono altoriaus, prie kurio krikštijama, ir 14 sudraskytų popierinių Kryžiaus Kelių paveikslų; šiaip bažnytiniai daiktai: 18 sugadintų cininių liktorių, 5 mažesni cininiai liktoriai, 1

---

[2]), [3]), [4]) ir [5]) KB, 36 p.

sulaužytas švęsto vandens katiliukas, 1 sulaužyta cininė vaskulė, 2 poros sulaužytų cininių ampulių su lėkštutėmis, 1 sulaužytas smilkytuvas (turibulius), 1 sulaužyta forma plotkoms kepti, 1 stiklinė sudaužyta lempelė, 1 sudraskytas ir sulaužytas baldakimas, 1 sulaužyti, be balsų, niekam nebetinkantys vargonai, 4 bažnytinės liktarnos, 2 senos klausyklos, 3 suolai, 1 gera bažnytiniams baltiniams dėti skrynia, 1 sena žvakėms krauti skrynia, 1 arnotams sukloti indauja, 5 rankšluoščiai; 1 perskeltas signorius, 1 geras zakristijos signorius, 2 geri Mišių varpeliai, 1 šiaip varpelis, 2 varpai: 1 vidutinio dydžio, kitas — žemiau vidutinio, abu čieli ir geri[1]).

Po viso to, savo likimo dar laukė uždarytieji areštuoti bažnyčios gynėjai. Juos visus vakare išvežė policija į Telšių kalėjimą. Žemaičiai, tai matydami, dūsavo ir kalbėjo: „Jau su tais nebesimatysime, jiems jau galime sakyti amžiną atilsį". Jie manė, kad areštuotuosius ištrems į Rusiją, arba į Sibirą. Kaip minėta, surištųjų tarpe buvo labai sukruvintų ir šiaip pažeistų. Telšiuose kalėjimo gydytojas juos apžiūrėjęs, pasiuntė jų keletą į ligoninę.

Kalėjiman Telšiuose buvo pasodinti ir du kart Petrapilin pas carą važinėję delegacijos nariai, kurie buvę suimti kely[2]), matyti, jiems grįžtant iš Petrapilio, nes lapkričio 6 dieną jie tebebuvo Petrapily[3]).

Tuoj po bažnyčios sugriovimo, dekanas raportu pranešė vyskupui, kad „Kęstaičių bažnyčios jau nebėra, nes lapkričio 19 dieną atvažiavęs į vietą p. Kauno gubernatorius, išstumdė jėga žmones iš bažnyčios, įsakė Švč. Sakramentą išvežti į Telšius, bažnytinius daiktus į Alsėdžius, mane gi patį krašto Viršininkas nubaudė sumokėti 100 rublių pabaudos, o kun. Juknevičių nubaudė pinigine bauda ir įsakė jį išvežti į Kretingą"[4]).

Kunigus dėl žmonių pasipriešinimo valdžia laikė vienaip ar kitaip kaltais. Todėl Alsėdžių klebonas kun. Mažeika buvo Kęstaičiuose įsakytas rytojaus dieną, lapkričio 20, atvažiuoti į Telšius duoti bažnyčios uždarymo byloje pasiaiškinimų. Kadangi po žmones buvo gandų, kad dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo kaltas esąs kun. Mažeika, ir gal buvo pavojaus, kad Kęstaičiuose sujaudinti žmonės gali jį pakelėj užpulti, tai klebonas, grįždamas iš Kęstaičių į Alsėdžius, važiavo ne tiesiu keliu, bet aplinkiniu, per Lieplaukę, su duota šešių kazokų palyda. Rytojaus dieną, matyti — tų pačių kazokų lydimas, nuvažiavo į Telšius, kur sykiu su dekanu Tamošausku buvo klausinėjamas, kas jiem-

---

[1]) KMKVK, 109 t., 523-5 lapai.

[2]) KB, gale.

[3]) KMKVK, 112 t., 441-4 lap.

[4]) ten pat, 108 t., 1047 l.

dviem buvo dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo dvasinės vyresnybės įsakyta ir kaip jie jos įsakymus vykdė. Po to jiemdviem sprauninkas paskelbė, kad krašto viršininkas, Vilniaus generalgubernatorius, kun. Juknevičių nutarė prižiūrėtinai pasodinti į Kretingos vienuolyną ir nubausti pinigine bauda, Telšių kleboną kun. Šimkevičių nubausti 100 rublių už tai, kam į Kęstaičius buvo atsiuntęs žvakių ir savo vargonininką, Plungės kleboną kanauninką Beresnevičių — 200 rublių už trim dienom į Kęstaičių bažnyčią atsiuntimą darniam giedojimui palaikyti savo vargonininko, dekaną gi — 100 rublių[1]).

Kiek vėleliau, Telšių klebonas kun. Julijonas Šimkevičius, skųsdamasis dėl pabaudos vyskupui, gynėsi, kad į Kęstaičius nesiuntęs nei vargonininko, nei žvakių, ir, nežiūrint to, Telšių policijos nadzerateliui (viršininkui) turėjęs sumokėti 100 rublių pabaudos. Skundėsi klebonas ir tuo, kad niekas iš valdžios dėl kaltinamo dalyko nereikalavęs jo pasiaiškinti, jam nežinoma esą, kas jį kaltina, kokiais daviniais remiantis ir kuo kaltę įrodant. Pagaliau, esą, jei vargonininkas Kęstaičiuose ir būtų buvęs, tai tas faktas dar nebūtų įrodymas, kad jį ten siuntė klebonas[2]).

Taip pat gynėsi nekaltas esąs ir Plungės klebonas kan. Povilas Beresnevičius. Jis visai nežinąs, ar jo vargonininkas Kęstaičiuose buvo: leidimo jis kleboną neprašęs, o jei ir būtų prašęs, tai nebūtų davęs; jei vargonininkas klebono nepasiprašęs ten buvo, tai klebonas už tai neatsakingas; jis, klebonas, per tuos ištisus metus sergąs, retai teišeinąs iš namų, o rudenį, jau daugiau, kaip du mėnesiai, nebeišeinąs iš kambario, tad jei kas iš bažnyčios tarnautojų ir būtų kur buvęs, jis negalėjęs apie tai žinoti; bažnyčia be vargonininko nebuvusi nė vienos dienos, per Mišias vargonininkas visada bažnyčioje buvęs, nebent jis būtų palikęs kitą savo vietoje, bet apie tai jis nieko nežinąs; tad nubaustas jis esąs neteisingai, juoba, kad dėl jo kaltinimo niekas iš valdžios nereikalavęs pasiaiškinti; tiesa, kažkoks jam nepažįstamas vargonininkas buvęs areštuotas dėl Kęstaičių bylos, bet tas vargonininkas Plungės bažnyčiai netarnaująs, jis nežinąs nė jo pavardės ir už jį klebonas nesąs atsakingas[3]).

Labai piktai buvo nubaustas Kęstaičių bažnyčios filijalistas kun. Juknevičius. Jis, gubernatoriaus per Telšių sprauninką iš lapkričio 21 dienos įsakymu, to mėnesio 23 dieną buvo žandaro atvežtas į Kretingą ir apgyvendintas vienuolyne; lapkričio 29 d. pas jį atvykęs žandaras išvežė jį į Kauną. Gruodžio 2 d. gubernatorius vyskupui pranešė, kad

---

[1]) KMKVK, 108 t., 879 l.

[2]) KMKVK, 108 t., 521 l.

[3]) ten pat, 890 l.

kun. Juknevičius, už žmonių kurstymą priešintis dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo valdžios įsakymams, ištremiamas penkeriems metams, vidaus reikalui ministrui sutikus, į Vologdos guberniją, Jarensko miestan policijos priežiūron[1]). Į ištrėmimo vietą kun. Juknevičius buvo tuoj nugabentas.

Dėl į Telšių kalėjimą pasodintųjų Kęstaičių bažnyčios gynėjų, policija leido gandus, kad jie būsią sušaudyti. Tačiau, ne po ilgo jie buvo visi iš kalėjimo paleisti, net be tardymo ir be teismo. Sykiu paleista buvo ir Kliara Drobaitė, kuri buvo užpuolusi gubernatorių ir įsivėlusi į jo barzdą. Kalinius leido namo dalimis, kasdieną po keletą žmonių, įsakydami tuoj iš miesto eiti namo[2]). Kalinius būk užtaręs kunigaikštis Mykolas Oginskis, kuris turėjo Petrapily caro rūmuose įtakos, ir grafas Čapskis, Oginskių giminaitis, kurio dvaro žemė ribojosi su Kęstaičiais.

Šitokia tatai įvykių eiga panaikino rusų valdžia Kęstaičių bažnyčią, kurią sunkios priespaudos apystovose gindami žemaičiai davė katalikiškai Lietuvai įžymų už savo dvasines teises kovos pavyzdį. Kiek jie per tą kovą turėjo vargo, kiek iškentėjo, liudija jie patys, rašydami vyskupui: „Szwyisiawsis Wiskupy kloniojemos Tamistaj wysopyrmu už tąn Szwyncziawsy yr brągiawsy loska, kad su mumis mękais wabaleles yr nędzajs žmonimis pasznekiejei yr buwa patieszyjes... mumis warkstunczius aplej Wiera Szwęnta yr bažnicze. Mes par du mienesiu nezynojem ne dienas ny nakties, buwom stroszniusy rupesniusy wysuokej ...Szwyjsiawsis Wiskupy gali turiety su wysomis loskomis patieka ysz sawa awelu, katros bewelyje kantrej kentiety lig paskutyny gala. Buwa ta smutna diena, kada anpawly Gubernarius su wajskajs, wienokej nebiegom. Szwyjsiawsis Wiskupy yr kyta karta neb kyntieje Szwyntiejei dydesniu muku, kaip mes... (nu) meskolu yr wysokiu czlenu".[3])

Kęstaičių bažnyčia buvo galutinai nugriauta bene 1887 metais, o gautoji medžiaga atiduota Skuodo popui Sciepūrai. Skuodo klebonas kun. Šaulevičius pasakodavęs, kad kartą popas padaręs varžytynes tai medžiagai parduoti, bet niekas jos nepirkęs. Susigraužęs popas gavęs širdies priepuolį ir ūmai miręs. Kitas popas, jo įpėdinis, irgi norėjęs tą bažnyčios medžiagą parduoti, bet vėl neatsiradę pirkėjų. Popas, nedaėjęs lig savo namų, negyvas kritęs ant žydo krautuvės slenksčio. Atvykęs į Skuodą trečias popas, kreipėsi į vietos kleboną, prašydamas, kad šis nelaimingąją bažnyčios medžiagą atsiimtų pas save. Bet klebo-

---

[1]) KMKVK, 108 t., 880 lapas.

[2]) KB, 33 p.

[3]) KMKVK, 112 t., 344 l.

nas ją priimti atsisakęs. Po to, dalis medžiagos buvusi panaudota padaryti vandens malūno užtvankai, bet vos paleidę vandenį, su vandens srove nuplaukusi ir visa užtvanka. Likusioji pas popą bažnyčios medžiaga supuvusi be jokios naudos[4]).

* *
*

Kilęs 1904 m. sausio mėn. 27 d. rusų su japonais karas, kurį Rusija pralaimėjo, padarė carą, kaip žinome, nuolaidesnį, ir jis tais metais gegužės 7 d. (senojo stiliaus — balandžio 24 d.) grąžino lietuviams lietuviškąją spaudą. Kilus Rusijoj prieš caro valdžią revoliuciniam sąjūdžiui, kuris sykiu vyko ir Lietuvoj, caro valdžia liko priblokšta. 1905 m. gruodžio 4-6 d. įvykęs Didysis Vilniaus Seimas pareikalavo Lietuvai autonomijos, ragindamas visuomenę nebeklausyti caro valdžios. Nors atsigavusi caro valdžia Seimo reikalavimų ir neišpildė, bet dvasinį ir kultūrinį Lietuvos gyvenimą šiek tiek palengvino: Bažnyčią paliuosavo nuo Muravjovo įvestų suvaržymų ir leido steigti Lietuvoje kultūrines draugijas.

Kęstaičių apylinkių gyventojai, tų iškovotų laisvių paskatinti, buvo bedarą pastangų gauti iš valdžios leidimą sugriautai bažnyčiai atstatyti. 1906 m. sausio mėnesį Alsėdžių valsčiaus sueiga buvo nutarusi tokio leidimo prašyti ir buvo, matyti, tuo reikalu pasiuntusi Kauno gubernatoriui prašymą, nes gubernatorius tų metų sausio 27 d. raštu Žemaičių vyskupą prašė prisiųsti jam smulkių žinių, iš kurių jis galėtų spręsti, ar sueigos prašymas vertas patenkinti. Tas pats Alsėdžių dekanas kun. J. Tamošauskas, pareikalautas konsistorijos duoti tuo reikalu žinių, kovo 12 d. jai pranešė, kad jis, su Alsėdžių klebonu kun. Jonu Eidimtu viską vietoje apžiūrėjęs, rado Kęstaičiuose šiuos buvusios bažnyčios trobesius: vienus gyvenamus namus, jaują, klėtį, buvusios ligoninės (špitolės) trobą, rūsį ir dvi kūtes; jie visi persenę, sutrešę ir kiaurais stogais; buvusioji bažnyčia, kunigo ir tarnautojų trobesiai nugriauti, o gautoji medžiaga parduota iš varžytinių, arba pervežta į Skuodą; Kęstaičiai nuo parapijinės Alsėdžių bažnyčios esą už 5 verstų, nuo Lieplaukės už 7 ir nuo Telšių už 10; lankytų Kęstaičių bažnyčią šie sodžiai: Eidimtai, Vygantiškiai, Užgiriai, Džiuginėnai, Pagermantė, Buožėnai; tų sodžių gyventojai, prieš bažnyčią panaikinant, visada ją lankydavę ir joje atlikdavę savo dvasinius reikalus; skaičiumi tai baž-

---

[4]) KMKVK, 108 t., kan. J. Armalio atsakai į anketą: K. Ambroziejaus straipsnis: „Nuo rusų engėjų čia bočiai kentėjo...“ „Vakaruose“, 1936. X. 15, Nr. 240.

nyčiai priklausytų lig 1.000 žmonių; tas gyventojų skaičius didėjąs, nes nuo ant grafo Čapskio nupirktos ir prie Kęstaičių prieinančios žemės statomąsi naujų trobų; lėšų bažnyčiai pastatyti reikėtų lig 5.000 rublių, aplinkiniai gyventojai tą sumą suaukotų noriai; pageidaujama turėti nuolatinis kunigas, jo pragyvenimo šaltinis galėtų būti bažnytinis laukas su malūnu ir mišku, kurie pirma priklausė Kęstaičių bažnyčiai ir, ją panaikinant, liko nusavinti ir atiduoti Skuodo pravoslavų cerkvei; kadangi parapijiečiai lig šiol Kęstaičių bažnyčios tebesiilgstą ir tos šventos vietos neužmirštą, dekano nuomone, Alsėdžių valsčiaus sueigos prašymas patenkinti vertas[1]). Tačiau, Kęstaičių bažnyčios atstatymo reikalu susirašinėjimas tuo ir pasibaigė. Matyti, valdžia nedavė leidimo jai atstatyti — greičiausia dėlto, kad ji buvo panaikinta aukščiausiuoju, t. y. paties caro, įsakymu.

Dabar buvusios Kęstaičių bažnyčios vietoje riogso krūvos akmenų. Ten, kur buvo didysis altorius, stovi kryžius, o aplink — aukšti, seni medžiai, liudytojai eksterminacinės rusų valdžios politikos link Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir kilnios Žemaičių kovos už savo šventovę.

1936 metais, spalių mėn. 11 dieną, sekmadienį, Kęstaičiuose minėta bažnyčios panaikinimo 50 metų sukaktis. Alsėdžių ir Lieplaukės parapijiečiai buvo į Kęstaičius atėję skaitlingomis procesijomis su bažnytinėmis vėliavomis, savo klebonų vedami. Visais keliais į Kęstaičius traukė būriai pėsčių ir važiuotų. Alsėdžių procesija buvo atėjusi iškilmingai nešina šv. Roko paveikslu, dabar laikomu didžiajame Alsėdžių bažnyčios altoriuje, viršuj. Kęstaičiuose, ties nugriautos bažnyčios altoriu, prie Telšių-Alsėdžių vieškelio, buvo pastatyti žalumynais papuošti vartai su sukakčiai būdingu užrašu: „Nuo rusų engėjų čia bočiai kentėjo dėl mūsų tikybos šventos“. Didžiojo altoriaus vietoje stovintis kryžius buvo papuoštas vainikais, o po juo buvo parengtas altorius. Minioje žmonių stovėjo žilagalviai seneliai, garbingi kovos už Kęstaičių bažnyčią dalyviai. Atneštasis šv. Roko paveikslas buvo pastatytas prie parengto altoriaus. Iškilmingas Mišias atlaikė kun. Vaclovas Gerasimavičius. Po mišių visi sukakties dalyviai nuėjo į kapus pagerbti garbingus bažnyčios kovotojus, kurie tos sukakties dienos nebesulaukė ir jau ilsisi amžino poilsio vietoje. Ten paruoštoj sakykloj pasakė prakalbą Telšių kunigų seminarijos rektorius prelatas Vincentas Borisevičius. Alsėdžių klebonas kun. Konstantinas Jadviršis už mirusius bažnyčios gynėjus atgiedojo bažnytines giesmes, tuomi užbaigdamas sukakties minėjimą kapuose. Po to, visa minia, vėl sugrįžo prie bažnyčios griuvėsių, kur Tverų klebonas kun. Jonas Armalis, kaip bažnyčios panaikinimo gyvas

---

[1]) KMKVK, 108 t., 1060-65 l.

liudytojas ir kovos dalyvis, plačiai nupasakojo, kaip toje vietoje kitados žemaičių kovota už savo bažnyčią[1]).

Atsilankiusieji į sukakties minėjimą žemaičiai ne vien akimis pamatė tą vietą, kur prieš 50 metų prieš jų tėvus grasiai siuto kazokai, kapodami juos bizūnais, spardydami kojomis ir, pagaliau, išgriaudami bažnyčią, bet ir sykiu kiekvienas galėjo, kiek sugebėdamas, peržvelgti tų 50 metų laikotarpį ir vaizdžiai apmąstyti ne tik siaubingą, klaikią Lietuvos po rusų valdžia praeitį, bet ir nykų, tuščią tos valdžios darbų bei pastangų Lietuvoje likimą. Jie čia galėjo prisiminti, jog Kęstaičių bažnyčios drama įvyko tais sunkiais laikais, kada rusams Lietuva nebeegzistavo, kada jie išdidžiai ignoravo jos vardą, vadindami ją nebe Lietuva, bet „sievero-zapadnyj kraj" (šiaurės vakarų kraštu) ir „iskoni russkij kraj" (nuo amžių rusišku kraštu), kada daugybe suvaržymų, draudimų ir už savo teises kovojančių lietuvių novijimu laužtasi padaryti Lietuvą pravoslavišką ir rusišką, kada rusų valdžia Lietuvoje buvo visagalė ir tarėsi amžiais Lietuvą valdysianti. Tačiau įvyko kitaip. Dar galingesnė Dievo ranka sunaikino jos galybę Lietuvoje. Vos spėjo praeiti po Kęstaičių įvykių 30 metų — ir milžiniška Rusijos galybė žlūgo, jos jungas, ilgai kamavęs Lietuvą, tapo numestas, o ant jos galybės griuvėsių atsikėlė nepriklausoma Lietuva. Jog mūsų tėvynę rusų valdžia, kaip koks baisus košmaras, kankindamas smaugė, dabar liudija tik tokie Kęstaičių bažnyčios griuvėsiai, šiurpūs žmonių atsiminimai ir gelstantys archyvų raštai.

Buvusios Kęstaičių bažnyčios vietoje dabar manoma pastatyti koplyčią, tuomi pagerbiant žemaičių pakeltą su caro valdžia kovą. Rusų nusavintoji bažnyčios žemė jau esanti, pasak. kun. K. Jadviršio, Lietuvos valdžios grąžinta Telšių Vyskupystės Kūrijai.

---

[1]) Sukakties aprašymas paimtas iš jau minėtojo p. K. Ambroziejaus straipsnio „Vakaruose".

VI. KUNIGŲ VAIDMUO BEI TAKTIKA KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIOS BYLOJE

Generalgubernatorius kaltino kunigus, kad tik jie vieni tesą kalti dėl žmonių pasipriešinimo, uždarant bažnyčią. Alsėdžių dekanas, teisindamasis, pasipriešinimo kaltę vertė policijai ir teisino save ir kun. Juknevičių. Kodėl dekanas stengėsi, kad bažnyčią uždarytų policija ir kodėl valdžia norėjo, kad ją uždarytų patys kunigai. Valdžia savo spaudoje aiškinosi, kodėl ji Kęstaičių bažnyčią panaikino. Alsėdžių kleboną vieni skundė kaltą esant dėl bažnyčios uždarymo, kiti jį teisino. Dekanas pareiškė savo nuomonę, kad Alsėdžių klebonas nekaltas. Iš tikrųjų — klebonas tik nepritarė žmonių pasipriešinimui. Kodėl vyskupas ir kunigai laikėsi pasyvios pasipriešinimo taktikos. Kodėl žmonės, bažnyčią uždarant, kunigus koliojo.

Užbaigiamosios išvados.

Lapkričio mėnesio gale Žemaičių vyskupas gavo iš generalgubernatoriaus raštą[1]), kuriame šis pasisakė, kaip jis vertina kunigų vaidmenį, panaikinant Kęstaičių bažnyčią. Tas raštas iš dalies ir išsprendžia klausimą, koks buvo kunigų vaidmuo Kęstaičių byloje. Dedame čia jo vertimą:

V. R. M.
Vilniaus,
Kauno ir Gardino
Generalgubernatorius.
1886 m. lapkričio 26 d.
N 4859.
Vilnius,
III Skyriaus Kanceliarija.

Ponui Telšių Romos katalikų
Vyskupui.

Jūsų Kilnybė savo šio lapkričio 18 dienos 2011 N-rio rašte dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo, pateisindamas Tamstos priklausančius tos vietos kunigus, rašote, jog Alsėdžių Dekanas ir Alsėdžių Klebonas padarė viską, ką jie galėjo padaryti, ir net

---

[1]) KMKVK, 108 t., 872-6 lap.

daugiau, negu iš jų buvo reikalauta, negu buvo jau po pasireiškusių suiručių Tamstos Dekanui įsakyta, kad įtikintų žmones AUKŠČIAUSIOJO įsakymo klausyti; kad Dekanas tris kartus buvo į Kęstaičius atvažiavęs, bet nieko nepaveikė, ir kad Alsėdžių Klebonas Sprauninkui davė parašą, jog pašventintuosius daiktus ir Švč. Sakramentą priims per savaitę.

Veiksmuose Alsėdžių Dekano, atvykusio į Kęstaičius paskirtąją dieną bažnyčiai uždaryti ir po to, ir Alsėdžių Klebono, davusio parašą, jog priims pašventintuosius daiktus, aš neįžiūriu nieko tokio, kas galėtų duoti pagrindą padaryti išvadą, jog tie kunigai padarė daugiau, negu iš jų reikalauta. Mano žiniomis — nei Dekanas, nei parapijos Klebonas netikino žmonių pasiduoti AUKŠČIAUSIAM įsakymui ir ne tik nepanaudojo minios religinės nuotaikos, pavartojant savo dvasinio poaukščio įtaką, bet anaiptol — jau pirmą kartą, su minia susitikę, jie atsisakė išnešti Švč. Sakramentą neva dėl to, kad jiems grėsęs pavojus, o tuomi jie minią tik dar labiau paskatino priešintis ir neklausyti.

Dėl suiručių, pasireiškusių uždarant Kęstaičių bažnyčią, R. K. kunigai tikrai kalti. Jie žmonėms paskelbė bažnyčios uždarymo dieną, ir tuomi sutraukė į ją didelę santalką žmonių, kuri minios pasipriešinimą ir skatino. Jūsų Kilnybei, tur būt, žinoma, jog Telšių Sprauninkui įėjus su Dekanu ir Alsėdžių kunigais į bažnyčią, kun. Juknevičius į žmones kreipėsi, tardamas: „Gelbėkit mane!“ nors dalykas jo asmens nelietė, ir tuomi jis iššaukė minios šauksmą: „Neleisime prie altoriaus!“ Gi po viso to, Telšių klebonas kun. Šimkevičius atsiuntė į Kęstaičių bažnyčią dideles šešias vaškines žvakes, aukodamas jas šv. Rokui, o Plungės klebonas kun. Beresnevičius darnesniam minios giedojimui bažnyčioje palaikyti atsiuntė į Kęstaičius savo vargonininką, ir visa tai įvyko tada, kai AUKŠČIAUSIAS įsakymas uždaryti Kęstaičių bažnyčią jau buvo paskelbtas. Ryškesnių įrodymų, kad šitie asmenys siekė palaikyti žmonėse pasipriešinimą ir užsispyrimą nepildyti AUKŠČIAUSIOJO įsakymo, nė nereikia. Pasiuntimas du kartu deputacijos į Petrapilį — taip pat kunigų darbas, juoba, kad tų deputatų skaičiuje buvo kun. Juknevičiaus giminė valstietis Kazlauskas.

Jūsų Kilnybė pripažinsite, jog ten, kur dvasiškiai nusiteikę link valstybės ne priešingai, kur jie išauklėti skaitytis su savo pilietinėmis prievolėmis, panašūs reiškiniai, kaip aukščiau minėtieji, nėra galimi. Kiekvienos tikybos dvasiškių veikimo sritis tiek didelė, jog valdžia tikisi ir turi dvasiškiuose turėti

bendradarbiaujantį organą išlaikyti visuomenėje tvarkai, tildyti neramumų aistroms ir lenkti gyventojų protams prie vieno visai valstybei bendro tikslo. Deja, Jūsų Kilnybei patikėtosios vyskupystės kunigai siekia ne to. Jau seniai patirta kraštutinis fanatizmas, nepagarba, kartais net viešai reiškiama, viešpataujančiai pravoslavų cerkvei, jos teisėms, ir aš ne kartą esu į tai kreipęs Jūsų Kilnybės dėmesį.

Jog tik kunigų nereagavimas į minios Dievo šventovėj siaučiančios veiksmus lig kraštutinybės privedė pasipriešinimą Kęstaičių bažnyčios uždarymui, įrodo tai, jog uždarymas šiais metais Gardino gubernijoj dviejų bažnyčių, ir tai parapijinių, įvyko be jokių suomaiščių, lygiai, kaip ir Vilniuje Šv. Mykolo bernardinių ir karmelitų vienuolynų uždarymas praėjo tyliai ir ramiai, nors ir ne be verksmo seniukų ir davatkų. Ten gyventojai nebuvo sukurstyti betiksliai priešintis valdžiai, ir R. K. dvasiškiai paklusniai išpildė tai, ką aukštesnioji valdžia pripažino esant reikalinga ir kas turėtų būti įvykdyta, jokių priešingybių nepaisant, ir tokiu būdu tų vietų dvasiškiai išgelbėjo ir tam tikrą gyventojų dalį nuo atsakomybės, kuri, kaip būtina pasėka, esti visais tais atvejais, kai priešinamasi valdžiai.

Ne taip, matyti, žiūri į savo prievoles link dvasinės savo avijos Jūsų Kilnybės priklausomi dvasiškiai, aukodami savo ganomųjų ramybę ir gerovę neįvykdomai idėjai ir savo fanatizmui. Tiesa, didžiausias Kęstaičių suomaiščių kurstytojas kun. Juknevičius jau išsiunčiamas apgyvendinti į Vologdos guberniją, o Alsėdžių Dekanas ir Kunigai Šimkevičius ir Beresnevičius nubausti piniginėmis baudomis, bet jie įtraukė gyventojus į sunkius bandymus, nes šie pareiškė pasipriešinimą, ir todėl jie turės atsakyti teisme ir turės būti nubausti sunkiau, negu kad liko nubausti tie trys jų dvasiniai ganytojai.

Valstiečių padarytos, uždarant Kęstaičių bažnyčią, netvarkos pateisinimui Jūsų Kilnybė savo rašte nurodote tai, jog jiems sunku buvę persiskirti su savo bažnyčia, kurią statę jų seneliai ir proseneliai. Telšių vyskupystės rubricelėj parodyta, jog Kęstaičių filija pastatyta ne valstiečių, bet dvarininko Rimgailos, o jei tai nėra tikra žinia, tai lieka manyti, jog ją pastatė jėzuitai, kurių įtaka dabar net visų katalikiškųjų Europos valstybių pripažinta labai kenksminga tiek vyriausybėms, tiek ir gyventojams, ir kurių tamsi atmintis, rodos, dar lig šiol tebeslegia Kauno gubernijos R. Katalikų tikybinį gyvenimą.

Tokiu būdu, nematydamas, kuo pasireiškė, uždarant Kęstaičių bažnyčią, toks R. k. kunigų veiklumas, kuris būk

perviršijęs jų prievoles, bet — priešingai: aš įžiūrėdamas, jog R. k. kunigai savo pasyviu šioje byloje laikimusi niekuo neparodė noro nutraukti sambrūzdžius, paskelbimu gi žmonėms, jog bažnyčia bus uždaroma, savo kreipimusi į minią, prašant gelbėti, prisiuntimu į bažnyčią žvakių ir vargonininkų, jie įvykusių sąmyšių buvo vyriausi kaltininkai, kurie, kaip matyti, dar nei dabar nepripažįsta savo kaltės, nes juk ir Jūsų Kilnybė savo rašte jiems randate pateisinimų, — laikau reikalinga, kaip čia mano išdėstyta, atsakyti į Jūsų Kilnybės 2011 N-rio raštą.

(—) Generolas-Leitenantas Iv. Kochanov,
Kanceliarijos Vedėjas Gololobov.

Šio rašto turinys, kiek jis liečia Kęstaičių byloje kunigų vaidmenį, be abejo, su tiesa sutinka. Kadangi jis yra kaltinamo pobūdžio, tai vyskupui reikėjo žinoti faktų, kurių nurodymu jis, reikalui esant, galėtų kunigus prieš generalgubernatorių apginti. Tokių žinių jis atsiklausė Alsėdžių dekaną, pasiųsdamas jam cituotojo rašto nuorašą. Dekanas savo iš gruodžio 12 dienos 796 Nr-io raportu[1]) pateikė vyskupui reikalingos argumentacijos, kurioj kunigai išteisinami, o kaltinami vietos valdžios padaliniai. Dekanas tvirtino, kad kaltinimas kunigų, būk jie žmonėms paskelbė bažnyčios uždarymo dieną, ir žmonės todėl ėmę bažnyčion rinktis ir valdžiai priešintis, negalįs būti paremtas jokiais faktais; iš tikrųjų gi kalta esanti policija, kuri ištisa faktų eile davė žmonėms suprasti, jog bažnyčia bus uždaryta; taip pat niekas negalįs faktais įrodyti, kad jis, dekanas, būtų kam nors apie tai pranešęs.

Čia reikia kreipti dėmesį į tai, jog dekanas savo raporte nesako, jog kunigai, ar jis pats, iš tikrųjų, niekam nepranešė, kad bažnyčią valdžia uždarys, jis tik tvirtina, jog niekas negalįs to įrodyti faktais. Iš to reikia suprasti, kad kunigų akcija, sukėlusi žmones priešintis, buvo pravesta tiek slaptai, jog dekanas buvo tikras, kad faktų jai įrodyti valdžia neturi.

Dekanas visą žmonių pasipriešinimo kaltę verčia policijai: ji savo veiksmais davusi žmonėms suprasti, kad bažnyčia bus uždaryta, ji kalta esanti ir dėl pasipriešinimo, nes, kada dekanas tikino žmones pasiduoti aukščiausiai valiai ir aiškino apie atsakomybę už pasipriešinimą, policija nieko neveikė, o minia jam atsikirto: „O kodėl policija mums nieko nedaro, bet ramiai žiūri, kaip mes meldžiamės!“

Gindamas kun. Juknevičių, dekanas rašė: „Kun. Juknevičius buvo susigraudinęs bažnyčioje tikrai, bet ne dėl to, kad tuomi būtų rodęs miniai užuojautą, bet dėl kitos priežasties. Kai minia komisijos neįleido į bažnyčią, rėkdama: „Nedusma, nelaisma!“ aš atvedžiau iš buto kun.

---

[1]) KMKVK, 108 t., 895-6 lap.

Juknevičių, grasindamas, kad, jei jis minios nenuramins, tai visa atsakomybė kris ant jo; įvestas į bažnyčią, jis kreipėsi į minią ne žodžiais „Gelbėkit mane!“, bet „Waikai parstokiet, mani pražudisiet!“ Kai tie jo žodžiai minios nepaveikė, jis, dar nugąsdintas mano grasinimo, apsiašarojo ir iš bažnyčios išėjo“.

Save teisindamas, o kaltindamas policiją, dekanas rašė: „Konsistorijos iš rugsėjo 15 dienos 5117 N-rio įsakymu, aš buvau paskirtas tik dalyvauti prie bažnyčios uždarymo. Tuo pačiu tikslu to mėnesio 11 dienos 4418 N-rio raštu aš buvau Telšių sprauninko iššauktas rugsėjo 24 dienai. O Pilietinė Vyresnybė mane kaltina vien žodžiais, ne faktais, kam aš minios neįtikinėjau pasiduoti aukščiausiai valiai. Penkis kartus aš buvau į Kęstaičius atvažiavęs, stengiaus įeiti į bažnyčią ir įtikinti žmones, bet kiekvieną kartą buvau tarpdury sulaikomas ir pasitinkamas šauksmais: „Nedusma, nelaisma!“ Kiekvieną kartą, stovėdamas priebuty, aiškinau susirinkusiems žmonėms, kokiai atsakomybei jie, priešindamiesi, save išstato, ir kiekvieną kartą jie man atsakinėjo: „Nedusma!“ Argi aš galėjau vienas paveikti didelę užsispyrusią minią? Kodėl policija nepavartojo jėgos rugsėjo 24 dieną, kada žmonių dar ne tiek daug buvo ir tie patys — daugiausia iš Alsėdžių parapijos, kodėl jie tada nors keleto aršesniųjų neareštavo? Jei policija neturėjo prie to prisidėti, o tik vieni kunigai teprivalėjo bažnyčią ištuštinti, tai kuriam labui buvo iššaukti urėdninkai, sotskiai ir desėtninkai? Akstino užsispirti neklausyti davė miniai ne kunigai, kurie visomis jėgomis stengėsi bažnyčią ištuštinti, bet neveiklumas skaitlingai susirinkusios policijos. Irgi niekas neįrodys, kad per du kartus pasiuntimas į Petrapilį pasiuntinių buvo kunigų darbas, kunigų, kurių žmonės vengia ir kuriais nepasitiki, — todėl minia ir veikė savo supratimu ir įsitikinimu“.

Kodėl gi valdžia taip norėjo, kad patys kunigai pašalintų žmones iš bažnyčios ir kad pats dekanas, kaip generalgubernatorius lapkričio 11 d. raštu reikalavo, ją uždarytų ir užantspauduotų? Į šį klausimą, geriausiai, atrodo, atsakysime, nurodydami diametraliai priešingus bažnyčios uždarymo byloje kunigų ir valdžios siekimus.

Patys kunigai uždaryti Kęstaičių bažnyčią negalėjo dėl visai suprantamų savo pašaukimo ideologinių priežasčių. Jų pašaukimas — steigti, atidarinėti, kur reikia, bažnyčias, eiti jose jiems pavestas ganytojavimo pareigas, bet uždaryti bažnyčią — būtų visai priešingas jų pašaukimui veiksmas. Todėl, kai valdžia caro įsakymu stengėsi Kęstaičių bažnyčią uždaryti ir kai kunigus vertė, kad jie ją uždarytų, kunigams tokioj padėty buvo svarbu, kad bažnyčią uždarytų pati valdžia. Visa bažnyčios uždarymo atsakomybė turėjo kristi ant valdžios: jos autoritetas liaudies akyse turėjo būti dėl bažnyčios uždarymo sugniuž-

dintas, sukeltas liaudies pyktis ir neapykanta prieš ją, iškastas dar gilesnis griovys tarp katalikiškos lietuvių liaudies ir pravoslaviškos rusų valdžios.

Rusų valdžia gi, matydama, kad, uždarinėdama giliai religingoj Lietuvoj katalikų bažnyčias, naikina krašte visą savo moralinį autoritetą, nenorėjo pati viena būti bažnyčios uždarymo kaltininke ir todėl stengėsi vykdomąją tos kaltės dalį primesti kunigams, kad jie uždarytų ir užantspauduotų bažnyčią, valdžios žmonėms pasiliekant tik stebėtojais. Valdžiai svarbu buvo prieš kunigus suerzinti žmones, numušti jų autoritetą ir jais pasitikėjimą, todėl ji ir planavo bažnyčią taip uždaryti, kad mūsų žmonėms išrodytų, jog ją uždaro ne tiek valdžia, kiek patys kunigai. Tik tokiu valdžios siekimu tegalima aiškinti Kauno gubernatoriaus įsakymą, kad bažnyčia būtų uždaryta, tik dalyvaujant Telšių sprauninkui, ir generalgubernatoriaus įsakymą, kad ją uždarytų ir užantspauduotų pats dekanas.

Matyti, tokio, kaip paminėta, kunigų nusistatymo laikydamasis, dekanas buvo nuvykęs net pas gubernatorių prašyti, kad bažnyčią uždarytų policija. Apie tai dekanas savo raporte taip rašo: „Matydamas, jog aš nieko negaliu žmonėms padaryti ir jog mano į Kęstaičius važinėjimas bevaisis, aš buvau nuvažiavęs ir pas P. Gubernatorių, ketindamas prašyti policijos paramos, nes Telšių Sprauninkas man jos duoti buvo visiškai atsisakęs, tačiau Jo Viršesnybė nenorėjo manęs nė klausyti“. Vadinasi, gubernatorius gerai numatė, kad bažnyčios uždarymas, policijai padedant, pakenktų valdžios moralinei padėčiai. Policija bažnyčią uždaryti nebūtų galėjusi, kol ji buvo pilna žmonių. Jei policija būtų ėmusi žmones iš bažnyčios vaikyti ir mušti, tikriausia — būtų gavusi pati nuo įniršusių žemaičių apkulti, o bažnyčią uždaryti vistiek nebūtų pajėgusi. Kviestis gi jai uždaryti kariuomenės pagalbos, galėjo būti tik paskutinė priemonė žmonių pasipriešinimui nugalėti. Tačiau kariuomenės pagalba malšinti žemaičius, reiškė padaryti skandalą, kurį kunigai galėtų paskelbti užsienių spaudoj, sukeltų prieš rusų priespaudas ir katalikų Lietuvoj persekiojimą kitų kraštų katalikų opiniją, ir viso to pasėkoj — nukentėtų rusų valdžios vardas tarptautinėj plotmėj. Matyti, sprauninkas ir gubernatorius visą tai numatė, ir todėl pradžioje griežtai vengė, kad bažnyčią uždarytų policija, stodama į pavojų susiremti su žmonėmis ir sudaryti valdžiai nepageidaujamų pasėkų, o versti pačius kunigus uždaryti bažnyčią, buvo, kaip matėme, valdžiai naudinga. Kad uždarytų bažnyčią policija, o ne kunigai, reikia manyti, norėjo ir patys žmonės, gal su kunigais susitarę. Tai bene galima matyti iš žmonių replikos dekanui: „O kodėl policija mums nieko nedaro, bet ramiai žiūri, kaip mes meldžiamės?“ Vis tik kunigai savo taktiką išlaikė, ir valdžiai prisiėjo uždaryti Kęstaičių bažnyčią pačiai,

pasikvietus į pagalbą tris eskadronus kazokų, dalyvaujant pačiam gubernatoriui, pavartojant prievartą ir sukeliant negražų skandalą.

Dėl triukšmingo Kęstaičių bažnyčios panaikinimo, užsienių spaudoj buvo vėliau, matyti, paskleista žinių, nes rusų valdžia turėjo reikalo savo spaudoje teisintis, kodėl ji bažnyčią panaikino. Brošiūroje KB apie tai rašoma (40-41 p.):

„Kad garsas apie baisiausį Maskolų darbą Kenstaicziuose padarytą pasklido į visas karalystes ir žemes, tada pati savę tiktai szlovinti viresnybė užniko po savotiszkus laikraszczius visokius iszmislus raszyti, kad tai, buk bažnyczia buvusia labai apgriuvusia ir buk baugu buvę joje Dievą garbinti, bet tas ismiszlas yra suvisu neteisingas, nes bažnyczia buvo naujai ką tik partaisyta ir prideranczіai papuoszta, apie ką yra devynės galybės ludytojų. Katkovas savo gazetoje „Moskovskija viedomosti" paraszė, buk patys žemaiczei isz godulo norėję tą bažnyczią nusikratyti. O tamsiausis iszmislas ir isz manomų prietelių darymas, kad butų žemaiczei norėję bažnyczią nusikratyti, tai kam gi jie į Kenstaiczius butų isz visokių pusių pludę ir visokeis budais tą bažnyczią gynioję".

Čia pravartu pastebėti, kad, kaip iš šio teksto matyti, rusų valdžia bažnyčios panaikinimo priežastį pirmiausia nurodanti tą, kad ji buvusi apgriuvusi, atseit — sutrešusi ir grėsęs žmonių gyvybei pavojus: galėjusi žmones užgriūti. Bet tik šitaip galėjo valdžia teisintis savo laikraščiuose, o jos raštuose, rašytuose dėl bažnyčios panaikinimo vyskupui, niekur apie tokią priežastį, nei bendrai apie priežastis, nekalbama. Kęstaičių bažnyčia dar nebuvo tokia sena, kad ją būtų reikėję nugriauti: po 1808 metų gaisro ji buvo 1820 metais nauja atstatyta, 1875 metais, berods, atremontuota[1]), gal po to ir vėl buvo remontuota, jei tekste sakoma, kad buvusi „ką tik partaisyta ir prideranczіai papuošta". Taigi, ją valdžia ne dėl senumo sugriovė, juoba, kad ją kazokai ir griaudami nepajėgė nugriauti, bet apgriovę turėjo palikti. Kiek bažnyčia buvo remontuotina, apylinkės gyventojai ją būtų mielai atremontavę, net būtų ir visai naują pastatę.

Alsėdžių ir aplinkinėse parapijose buvo žmonių, kuriems rodėsi, kad dėl Kęstaičių bažnyčios panaikinimo kaltas Alsėdžių parapijos klebonas kun. Pranciškus Mažeika. Čia plačiai nušviesime jo vaidmenį bažnyčios byloje, nes pateikiamose žiniose yra be kito ko ir būdingų ano meto mūsų liaudies dvasios prosklaidžių. Kun. Mažeiką apylinkės gyventojai įtarinėjo, būk iš gobšumo norėjęs, kad rūsų valdžia Kęstaičių bažnyčią uždarytų, nes jos kunigai nutraukią jam bažnytines pa-

---

[1]) Telšių Vysk. Kūrijos Archyvas: Žem. vysk. konsistorijos 1875 m. byla Nr. 14 „o počinkie Kenstajckavo kostiola".

jamas. Todėl, esą, kad ta bažnyčia jam nekonkuruotų, jis ir paveikęs valdžią ją uždaryti. Tokiais įtarimais susikurstę ir už pastangas išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą ant klebono labai įtūžę, jie lapkričio 7 dieną surašė su daug parašų skundą ir pasiuntė jį Žemaičių vyskupui. Štai to skundo žemaičių tarme tekstas:

„Lig
Szwiesiawsy Dawgalinty Wyskupa
Telsziu Žemajcziu Wiskupistys:
Parakwijonu ysz rozniu parakwyiu,
t. i. Olsiediu, Telsziu, Lieplawkys, Gadunawas, Sedos, Plungys, yr t. t.
Wysopakarniawsis Meldymas.

Mes aweles tamstas norem ysz cielos szirdyis apiowity Szwiesiawsem Wiskupow, kad Klybonas Olsiediu Kunegas Možejko atwedy mumis wysus ont dydely subludyima yr wajkus muso, Bažniczio Olsiediu prakejky mumis wysus tus, katryi turemos už Bažniczy Kenstatiu lyg pęktos pakalenys, draska sawa Komža Kozoniczio, met sawa Sztowla nug sawys, wo tu piękiu asabu taj jra Domininka Razma, Jona Razma, Domininka Abromawiczy, Anufri Gutkawskis, yr Piera niemynawoty nemynawo, yr pats Klybonas kožna diena wyso sawa silo nor sogrewty muso Bažniczy S. Rocha Cudawna yr yszimty S. Sakramenta, numažinty Bažniczy potem Jezusow Ponow diel sawa pelna pawidiedamas afieras S. Rochow. mes wysy apsyžadam pri Cudawna S. Rocha sawa Wajkus yr sawa giwolelus, wysy aptorem Swejkata, norem wysy kad Bažnicze muso Kenstatiu buto lyg Sudnos dienos mums yr Wajkams muso. Meldamos kožna diena toje Bažniczelie už Szwiesiawsi muso Wyskupa Meczeslawa Palluliona, Kapiliona ano Karoseli, už Tiewa Szwiętui, už ciela Wiresnibe Dwasyszka, už Szwiesiawsi muso Imperatorio, so wyso ano Wiresniby, padawiem 2 prosby par paszta Szwiesiawsem Imperatorow, 1 prosba Jenerolow Richtoriow, dawiem wiena Telegramma Szwiesawsem Imperatoriow, dawiem 1 Telegramma Direktoriow Departamenta Duchownyk diel Grafow Katankuzynow, jaw bus zaraz Mienow wo netorem atsakima lig szios dienos, pasaky Peterborky Czynownika lawkyt juso prosbas so prigaworas 1000 dusziu nug 4 Sielskas Starostu patwirtintas ira Ministerstwo wnutrenich diel, bus jums apjowita par palicyia, buwom pas Kunegajkszti P. Eginski 6 dieno szio mienesy ons pasaky mums lawkty Rezeliucijas, prasziem ano storawnastys už mus, pra-

szom pasimelsty S. Wyskupo pri S. Rocha Cudawna už muso Bažniczely, praszom wysy so aszarelems kow grejcziawse parmajnity Klybona bo mes sowyso ano nebnorem, ne ano afieras beklawsity ne pamokslu ano bet nebiera wertas nie adinas bebuty Olsiediusy, mes Bažniczely tebkerawojem lyg szios dienos, guldom galweles už Bažniczely, esam dawejtky lyg paskutyny laszely krawje, meldamos yr melstyis neparstosma už Szwiesiawsi Wyskupa už wysus gieradiejus afierninkus, afierawodamis už Duszes cziszcziews mukose kyntontes, pasylyiktam grejcziawsej lawkdamis parmajnima Klybona, awelys locnas awyniczys tamstas pasyraszom mokow yr nemokow Raszta Juzafas Kazlawskis..."

Atskirai seka rusiški parašai: maždaug 260 asmenų, nemokančių rusiškai pasirašyti, kurie tik išvardyti, ir 27 mokančių ir savo ranka pasirašiusių. Po parašų padėta rašto data — 1886 m. lapkričio 7 d. ir pažymėta prašytojų gyvenamoji vieta — Telšių apskritis, Kęstaičių sodžius. Prašymo patekstėj jo rašytojo Juozo Kazlausko[1]) ranka prirašyta dar vienas posmas: „Praszom Szwiesiawsi muso Wiskupeli pasimelsk pri Trajczes Szwięczewses, pri S. Imperatoriaws nedaiom, yr negal daejti, negu par ylga lajka, giera padawiem bus apiowita"[2]).

Šis skundas, kaip jo data rodo, parašytas jau po kun. Mažeikos pastangų išnešti iš Kęstaičių bažnyčios Švč. Sakramentą. Kun. Mažeika, kaip jau buvo minėta, Telšių sprauninko prigrasintas, buvo šiam raštu pasižadėjęs per savaitę laiko išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą ir šventuosius daiktus, ir tą pasižadėjimą buvo rimtai stengęsis išpildyti, per savaitę važinėdamas į Kęstaičius beveik kasdien. Žmonės, kaip matėme, jį prie Švč. Sakramento neprileido ir bus grasinę jį sumušti, nes, kaip matėme iš vyskupo rašto generalgubernatoriui, jis po to bijojo, kad žmonės nepavartotų prieš jį prievartos. Klebonas, matyti, bažnyčioje kurią šventą dieną per pamokslą smarkiai savo parapijiečius už tai barė, grasindamas prakeikimu, tur būt — ekskomunika, jei žmonės jį sumuštų. Be abejo, klebonas karščiuodamasis ir parapijiečiams grasindamas, elgėsi bažnyčioje nerimtai: jis turėjo atkreipti savo dėmesį į tai, kad savo rimtomis pastangomis išnešti Švč. Sakramentą. kaip tik ir suerzino prieš save žmones, ir už tai kaltas pats.

1887 metais vasarą skundikai nusiuntė vyskupui kitą ant kun. Mažeikos skundą, taip pat žemaitiškai parašytą ir 70 žemaičių pasirašytą. Iš jo matyti, kad skundėjų delegacija jau buvo anksčiau pati pas vys-

---

[1]) Tas Juozas Kazlauskas, matyti, buvo tas pats kun. Juknevičiaus giminaitis. kurį mini aukščiau cituotasis generalgubernatoriaus raštas.

[2]) KMKVK, 112 t., 441-444 lapai.

kupą nuvykusi kun. Mažeiką skųsti ir prašyti jį iškelti. Skundo raštę, parašytame perdėtu piktumu ir neapykanta, kun. Mažeika be įrodymų laikomas bažnyčios panaikinimo kaltininku ir nešvariomis aliuzijomis juodinamas jo asmuo[1]). Skundą parašė vienas Gadūnavo parapijietis. Žemiau pateiksime dekano pranešimą apie skundo autoriaus nepatikimumą.

Žemaičių vyskupas
MEČISLOVAS-LEONARDAS PALIULIONIS
(1884-1909), kuriam, vyskupystę valdant, rusų valdžia panaikino Kęstaičių bažnyčią.

Alsėdžių parapijoj buvo daug parapijiečių ir geresnės apie savo kleboną nuomonės. Tie, tatai, skundėjų prieš kleboną daromas pastangas sužinoję, tų pačių metų rugsėjo 8 dieną parašė vyskupui raštą klebonui apginti. Jį pasirašė maždaug 80 vyrų, šiaip-taip mokančių rusiš-

[1]) KMKVK, 112 t., 344-7 lapai.

kai pasirašyti (pats raštas taip pat rusiškai parašytas) ir apie 150 nemokančių. Rašte sakoma, kad klebono skundikai esą labai abejotinos dorovės žmonės ir daugiausia ne iš Alsėdžių parapijos, bet iš kaimyninių. Skundikai, esą, neva sielvartaudami dėl netekimo Kęstaičių bažnyčios, mėto kleboną purvais, norėdami vyskupo akyse sunaikinti jo gerą, kaip žmogaus ir kunigo, vardą. Dėl šitokios klebono priešų veiklos, vyskupą pradedanti imti abejonė, ar kun. Mažeika betinka savo pareigoms eiti, parapijiečiai gi pradedą svyruoti, netenką savo klebonu pasitikėjimo, ir jo sakomi bažnyčioje pamokslai lieką tuščiai aidinčiu tyruose balsu, pats gi klebonas visame savo darbe liekąs kankinamas apatijos. Neperdedant, reikią pripažinti, kad kun. P. Mažeika, kuris Alsėdžiuose prakunigavo 20 metų, panašus esąs geram evangeliškam ganytojui, kuris už ganomuosius atiduoda savo gyvybę, o ne bėga, sunkią valandą juos palikęs. Klebonas per tuos 20 metų padoriai sutvarkęs bažnyčios vidų ir išorę, rūpinęsis daugiau už viską parapijiečių dvasiniais reikalais, o ne kokiais asmeniniais; jis pirmas sunkią parapijiečiams valandą teikęs jiems suraminimą ir, kiek galėdamas, stengęsis jiems padėti; kiekvienas iš jo namų išeidavęs nušvitusia nuotaika ir paguosta dvasia. Kad melui ir šmeižtams prieš kleboną padaryti galą, jie bažnyčioje pasimeldę ir Dievo palaiminimo pasiprašę, nutarę prašyti vyskupą pavesti Gadunavo klebonui, kad šis vietoje padarytų dėl šmeižtų tardymą, ir jie esą tikri, kad visi skundikų kaltinimai pasirodys šmeižtais, ir tokiu būdu bus grąžinta parapijai ramybė, o klebonui geras vardas[1]).

Skundėjai, nesulaukdami, kad vyskupas kleboną nubaustų, tais pačiais metais lapkričio 20 dieną pasiuntė vyskupui dar vieną skundą, anoniminį, rašydami, kad čia cituotasis klebono užtarėjų raštas esąs pasirašytas „pijokų“ (girtuoklių), kuriems už pasirašymą klebonas davęs 80 rublių karčiamoj pragirtuokliauti[2]).

Visi tie skundai savo turiniu ir dvasia nebuvo įtikinantys. Nors juose ir matyti žmonių nepasitenkinimas ir kai kurie klebono netaktai, tačiau vyskupas laikėsi atsargiai ir rezervuotai ir kaip nors bausti kleboną nesiskubino.

Kitais, 1888, metais birželio 10 dieną Alsėdžių dekanas kun. Tamošauskas parašė vyskupui savo nuomonę dėl tos prieš kun. Mažeiką akcijos. „Pas mus pasklido gandai“, rašė jis, „kad kun. Mažeika turįs būti iš Alsėdžių iškeltas. Tų gandų paveiktas, laikau savo pareiga pateikti Jūsų Ekscelencijai savo pastabas. Kad kun. Mažeika būtų prisidėjęs prie uždarymo Kęstaičių bažnyčios, negalima prileisti jokiu būdu, ypač dabar, kada visiems žinoma, jog tai įvyko buvusio sprau-

---

[1]) KMKVK, 109 t., 720.2 lapai.

[2]) ten pat, 112 t., 416-7 lap.

ninko Popovo pastangomis. Kun. Mažeika tiek tebuvo kaltas, jog raidiškai, rimtai norėjo išpildyti sprauninko jam duotą įsakymą, vien iš numatymo, kad jo parapijiečiams pasipriešinus, jie bus ištremti, o jų vietas užims „poselencai" (rusai kolonistai). Todėl, norėdamas tai nelaimei užbėgti už akių ir matydamas, jog Kęstaičių bažnyčios vis tiek negalima išgelbėti, stengėsi žmones palenkti, kad valdžios įsakymams pasiduotų nesipriešindami. Pačioje pradžioje parapijiečiai jį buvo paskelbę išdaviku, bet dabar uždarymo priežasčiai paaiškėjus, visi nurimo ir niekas jo nebekaltina. Jis tik vieną turi priešininką — kažkokį X, Gadūnavo parapijietį, kuris atsidėjęs keršija ir kursto Alsėdžių parapijiečius: prižada padaryti žygius, kad Kęstaičių bažnyčia būtų sugrąžinta, ir renka iš jų parašus, bet kaip? Turi vieną raštą, kuriuo prašo grąžinti Kęstaičius, o kitą — pilną ant kun. Mažeikos šmeižtų; parapijiečiams skaito pirmąjį raštą, o pasirašyti pakiša antrąjį. Taip darydamas, raštingiesiems jis aiškinasi: „Aš negaliu Kęstaičius atvaduoti pirm, negu nusikratysiu kun. Mažeikos, nes jis visur man kliudo, siundo prieš mane kitus, ir net Petrapily turi savo apmokamus agentus". Tik vienas tas X neramumą Alsėdžiuose kelia, visur, kur tik gali, landžioja, o patys parapijiečiai ramūs. Iš kur ta jo neapykanta? Prieš keletą metų jis buvo Alsėdžių parapijietis, bet kai kun. Mažeika ėmė jį dėl palaido gyvenimo pulti taip, jog turėjo persikelti į Gadūnavo parapiją, tai dabar jis pasiryžo už tai keršyti. Be to, jis Kęstaičių klausimu užsiimdamas ir žmones kurstydamas, turi iš to ir medžiaginės naudos, nes iš pasirašančių bene ima po rublį. Uždarymo kaltininkais žmonės buvo paskelbę kanauninką Vismantą (Gadūnavo kleboną. Aut.), kun. Mažeiką ir Lieplaukės kleboną kun. Pranckevičių. Kai Vismantas persikėlė į Gadūnavą, visi vienbalsiai šaukė: „Tai Dievo pirštas! tai bausmė! štai ir vyskupas pripažino jį kaltu ir įkišo į skylę!" Jei kun. Mažeika bus perkeltas, tai parapijiečiai perkėlimą palaikys nubaudimu ir lauks, kad būtų nubaustas ir Lieplaukės klebonas.

„Perkėlimas kun. Mažeikos padarytų nuostolio ir parapijos bažnytiniam turtui. Bažnyčia ir pastatai yra geriausioj būklėj. Šiemet ketino gontais dengti palivarką, bet pasklidus apie perkėlimą gandams, susilaikė, nors medžiagą turi parengtą.

„Alsėdžiai gauna iš valdžios miško 13 sieksnių malkų, sienojų, šakų ir karčių, o dokumentų, įrodančių teisę tai gauti, neturi, taigi jie priklauso urėdijos malonės. Girdėjau, kad urėdas pareiškęs, jog jei kun. Mažeika būsiąs iškeltas, tai Alsėdžiams nebeduosiąs nei kuro, nei statybinės medžiagos. O kad jis taip ir padarytų, esu tvirtai įsitikinęs. Taigi bažnytiniam turtui prisieitų nukentėti, ir tai tokioj padėty, kur be valdinio miško, jokio privatinio nėra.

„Tiesa, perkeliamas yra prašęsis pats kun. Mažeika, bet taip jis

darė todėl, kad jam buvo pasakyta, būk Jūsų Ekscelencija jį perkelti pageidaująs ir būk kažkokiam kunigui pavedęs jį paveikti, kad perkeliamas prašytųsi. Tad, norėdamas būti paklusnus, padavė prašymą.

„Kun. Mažeiką laikau pavyzdingu parapijos valdytoju: bažnyčios ir klebonijos pastatai geriausioj būklėj, parapijos dorove rūpinasi, kaip kunigui pridera, savo pareigas atlieka nedelsdamas, yra darbštus, ir jog taip yra, pats savo akimis mačiau. O jei turi kokių priešų, tai tik girtuoklius ir smuklininkus žydus, su kuriais nuolat kovoja, girtuokliavimą smerkdamas. Parašiau sulig savo sąžinės įsitikinimu ir pateikiu Jūsų Ekscelencijai spręsti"[1]).

Taip vyskupui rašė apie tariamą kun. Mažeikos kaltę vietos dekanas. Dabar pažiūrėkime, ką kun. Mažeika pats sako apie kalbų autorius, tvirtinančius, kad jis esąs bažnyčios uždarymo kaltininkas. Kun. Mažeika viename vyskupui prisiųstame rašte savo apkalbinėtojus vadina blogais žmonėmis ir tuomi nuneigia jų skleidžiamų gandų tikrumą. Jis sako: „Blogi kaimyninių parapijų žmonės (zlyje liudi) paleido gandus, būk aš su savo pasirinktais bendrininkais prašęs valdžios vyresnybę panaikinti Kęstaičių invalidų namus, norėdamas padidinti savo pajamas ir pasinaudoti Kęstaičių bažnyčios turtu, ir už tai jie grasina mane užmušti"[2]).

Taigi, dėl kun. Mažeikos kaltinimų lieka sutikti su dekano nuomone, kaip žmogaus, kuris kun. Mažeiką turėjo gerai žinoti. Tad kun. Mažeika tik buvo nepagrįstai žmonių įtartas, kaip kad panašiai, kaip iš dekano raporto matėme, jie lengvai įtarinėjo ir kitus kunigus. Daryti kunigui pastangų, kad valdžia bažnyčią uždarytų, yra visiškai neįmanomas daiktas: tai jokiu būdu nesiderina su kunigo dvasios struktūra. Kad kun. Mažeika tokį nusikaltimą būtų galėjęs padaryti, neturime jokio pagrindo tvirtinti. Tokie prieš kleboną gandai galėjo paplisti ypač dėlto, kad gandų akciją energingai su savo pagelbininkais kėlė minėtasis blogos valios kurstytojas. Kalbėdami apie kun. Mažeikos kaltinimus ,dar turime imti dėmesin ir tai, kad vyskupas Paliulionis, nors ir griežto būdamas būdo, vis tik nepalaikė jo kaltu ir iš Alsėdžių neiškėlė. Jis praklebonavo Alsėdžiuose nuo 1867. XII. 29. lig 1894. V. 14., o po to pasiliko Alsėdžiuose gyventi kaip altaristas.

Pasiteiravus apie kun. Pr. Mažeiką žinių pas kun. Joną Armalį, kuris, kaip aukščiau minėta, kilęs nuo Kęstaičių, gauta šitoks paaiškinimas:

„Kadangi kun. Mažeika dėl plačiai prieš jį sklidusių gandų buvo turėjęs skaudžių nemalonumų, aš domėjaus jo asmenybe dar tebeeida-

---

[1]) KMKVK, 112 t., 484-5 lapai.

[2]) KMKVK, 108 t., 1019 1.

mas mokslus, o taip pat ir vėliau, jau į inteligentų tarpą įtilpęs. Vietos inteligentai, kurie Kęstaičių bylą žinojo, kun. Mažeikos nesmerkė. Klausinėjau ir a. a. kun. Jurgį Rupką, kun. Mažeikos Alsėdžiuose įpėdinį. Kun. Rupka nemėgdavo slėpti nieko blogo, su kun. Mažeika net turėjo kivirčų, tačiau ir jis dėl Kęstaičių bylos kun. Mažeikos nesmerkė. Iš įvairių asmenų sužinojau vis tą patį: Kęstaičių bažnyčiai reikalingai esant remonto, kun. Juknevičius buvo iš valdžios tam reikalui paprašęs pašalpos, o kadangi valdžia buvo pasišovusi bažnyčias naikinti, tai ji ta proga ir pasinaudojo. Alsėdžiuose gyveno advokatas Florijonas Bubelė, turėjęs pažinčių su įvairiais žymesniais asmenimis, ir jis taip pat tvirtino, kad valdžia pasinaudojo tuo dėl bažnyčios remonto prašymu. Kun. Mažeika buvo geras klebonas, pavyzdingas kunigas, parapijos tėvas. Nors parapijiečiai iš karto buvo ant jo ir labai įniršę, bet susipratę atsileido, su klebonu susitaikė ir labai jį gerbė ir mylėjo"[1]).

Be abejonės, žmonių kaltinimas, kad dėl kun. Mažeikos kaltės Kęstaičių bažnyčia panaikinta, atkrenta visiškai. Tačiau, remiantis esančiais bažnyčios bylos dokumentuose duomenimis, jis, atrodo, bus buvęs bažnyčios byloje pasyvus.

Pirmiausia, pasyvų, neatsparų prieš valdžią jo laikymąsi rodo jo duotas sprauninkui raštu pasižadėjimas per savaitę laiko išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą ir šventuosius daiktus. Tą pasižadėjimą raidiškai, rimtai vykdydamas, jis prieš save sukėlė žmones ir, reikia manyti, davė priežastį dar piktesnėms prieš save kalboms, būk jis valdžią paveikęs uždaryti persenusią Kęstaičių bažnyčią. Kai bažnyčia nuolat buvo žmonių gulte apgulta tikslu tarp kitko neleisti kunigams išnešti Švč. Sakramentą, tas jo pasižadėjimas ir pastangos jį išpildyti buvo neprotingas. Už tai peikė kun. Mažeiką, kaip matėme, ir vyskupas Paliulionis, rašydamas generalgubernatoriui, jog klebonas, stengdamasis neapgalvotą savo pasižadėjimą išpildyti, taip įpykino žmones, jog bijojo, kad šie nepavartotų prieš jį prievartos.

Bendrą kun. Mažeikos santykiuose su valdžia pasyvumą, lyg, rodo slaptosios rusų žvalgybos pranešimai, kurie sako, kad jis nebuvo pastebėtas, kad savo būdu ir politiniu nusistatymu būtų buvęs valdžiai neištikimas. Gal, kaip toks, kun. Mažeika ir Kęstaičių bažnyčios byloje neparodė pritarimo žmonių pasipriešinimui ir atitinkamais būdais jo neskatino. Užtat ir valdžia nerado reikalo jį bažnyčios byloje nubausti bent pinigine pabauda, kai tuo tarpu jo kaimynai klebonai, Plungės ir Telšių, ir vietos dekanas, tokiomis pabaudomis nubausti buvo, o pats Kęstaičių filijalistas net buvo ištremtas Rusijon.

Kiek klebono pasyvumas buvo blogai aiškinamas žmonių, matyti iš

---

[1]) ten pat, kun. J. Armalio atsakai į anketą.

to, kad jis bažnyčios išgriovimo dieną bijojo namo grįžti tiesiu keliu, bet važiavo aplinkiniu — per Lieplaukę, 6 kazokų lydimas. Tiesa, kazokai lydėjo ir dekaną su kun. Panceriu, išvežančius Švč. Sakramentą ir relikvijas į Telšius, bet šiemdviem kazokų palyda buvo duota gal ne dėl pavojaus jiem patiem, bet, kad žmonės nebandytų atimti iš jų Švč. Sakramentą, norėdami Jį į Kęstaičių bažnyčią grąžinti.

Vargiai gali klebono pasyvumą pateisinti jo baimė, apie kurią minėjo vyskupui dekanas, kad pasipriešinusius jo parapijiečius valdžia ištrems į Rusiją, o jų vietas apgyvendins rusais kolonistais. Klebonas, žinoma, gerai atsiminė šitokias bausmes, Lietuvą ištikusias po 1863 metų ginkluoto sukilimo. Tačiau dėl Kęstaičių bažnyčios klebonas galėjo savo parapijoj matyti, kad žmonės ginklu valdžiai pasipriešinti nesirengia, kad, jei jie jėga ir priešintųsi, tai daugių daugiausia — kumštimis, gal lazdomis ir akmenimis. O už šitokį pasipriešinimą jie negalėjo būti baudžiami turto konfiskavimu, atiduodant jų ūkius burliokams: jie galėjo būti tik teismo teisiami ir nuteisiami kalėti, arba išsiųsti į katorgą, t. y. į priverčiamuosius darbus, ištremiant ir laikant kalėjime, arba tik ištremti, apgyvendinant Rusijos gilumoje, bet nekonfiskuojant jų turto ir neapgyvendinant jų vietose rusų kolonistų.

Negalima kleboną pateisinti ir tuo, jog jo buvo numatoma, kad kova vis tiek bus pralaimėta, todėl jis ir stengėsi, kaip raportavo dekanas, žmones palenkti, kad valdžios įsakymams pasiduotų nesipriešindami. Čia klebonui reikėjo turėti dėmesy, kad tolygiose kovose pralaimėjimai sudaro pakopas į laimėjimą. Jam reikėjo atsiminti, kad pavergta tauta, su prispaudėjais kovodama, įgyja naujų moralinių jėgų, per kovas ir kovotojus ji reiškia savo dvasinės gyvybės dinamiką. Nors kovoje ir pralaimima ir nors patys kovotojai nukenčia, bet užtat tautos pareikštoji dvasios jėga, išeinanti iš teisingų reikalavimų ir būdama skriaudos iššaukta, neramina pačius nugalėtojus ir sukelia juose baimės dėl ateities režimo, prieš kurį kovojama. Be to, šitokios kovos sukelia pagarbos tautai bei jos kovotojams pačiuose priespaudėjuose, nors jie patys žodžiu to ir niekad nepareiškia. Visa tai silpnina priešą ir dvasiniai stiprina tautą, už kurios teises kovojama.

Čia pravartu paminėti, ką kun. Mažeika apie save Kęstaičių byloje pats yra pasakęs. Kaip aukščiau buvo minėta, paskutinį laiką prieš mirtį jis gyveno Skuode, kaip altaristas. Ilgai sirgo, nebematė akimis, bet labai mėgdavo, kad pas jį lankytųsi vietos klebonas kun. Pranciškus Žadeikis ir su juo pasikalbėtų. Vieną sykį jis kun. Žadeikiui ir sako: „Ar žinai ką, tur būt esi girdėjęs, jog man klebonaujant Alsėdžiuose, kazokai padarė Kęstaičių pagromą, galų gale likau kaltas aš, vadinasi — liaudis visą kaltę suvertė ant manęs, būk aš pasirūpinęs, kad kazokai tą bažnytėlę nuverstų. Tai dideliausias mano skausmas. Nesu nė piršto

pajudinęs dėl tos bažnyčios nugriovimo, bet kiek sumanydamas esu ją gynęs. Bet štai dar koks biaurus supuolimas: 1893 metais kazokai netoli nuo mano tėviškės tokį pat, kaip Kęstaičiuose, pagromą padarė Kražiuose. Tenai moterys atėmė iš kun. Augustino Mažeikos rankų Švenčiausį ir atidėjo Jį į altorių. Tenai žmonės irgi kaltino kun. A. Mažeiką. Čia Mažeika ir tenai Mažeika — tai negerai"[1]). Kaip matome, kun. Mažeika čia pasisako, kad jis Kęstaičių bažnyčią, kiek sumanydamas, yra gynęs. Deja, cituotame tekste nesakoma, kaip jis ją gynė, o bažnyčios bylos dokumentuose randame tik tiek, ką galima būtų gynimu pavadinti, kad jis netikino žmones pasiduoti aukščiausiam įsakymui. Daugiau gynimo faktų nežinome. Taigi, lieka manyti, kad, jei jų ir buvo, sutinkant, kad jie į atitinkamus raportus nebuvo ar negalėjo būti įtraukti, tai jie vis tik nebuvo pakankamai ryškūs, kad būtų žmonėms padarę įspūdžio ir juos įtikinę, jog ir klebonas jų pasipriešinimą palaiko.

Vis tik, nors ir pasyvus buvo kun. Mažeika, tačiau ne tiek, kiek būtų norėjusi valdžia. Generalgubernatorius, kaip iš jo rašto vyskupui matėme, nepatenkintas buvo ir kun. Mažeika, nes ir jis netikino žmones pasiduoti aukščiausiam įsakymui, leidžiant išnešti Švč. Sakramentą ir uždaryti bažnyčią. Be to, bažnyčios išgriovimo išvakarėse kun. Mažeika buvo gubernatoriaus Telšiuose tardomas, o po bažnyčios išgriovimo, kitą dieną nuvykęs į Telšius, buvo sykiu su dekanu kvočiamas, kokius jiedu dėl bažnyčios uždarymo buvo gavę iš vyskupo įsakymus ir kaip jie juos vykdė. Tai rodo, kad valdžia kartais ir į kun. Mažeiką žiūrėdavo šnairomis, reikšdama nepasitenkinimo ir nepasitikėjimo.

Kadangi kun. Mažeika ėjo Alsėdžių klebono ir bendrai kunigo pareigas gerai, visus parapijiečių dvasinius reikalus aprūpindavo, puikioj būklėj sugebėjo laikyti bažnyčią ir klebonijos ūkį, tai vyskupas jį iš Alsėdžių iškelti nerado reikalo, juoba, kad prieš jį skundai, būk dėl jo kaltės panaikinta bažnyčia, buvo neteisingi, o dekanas apie jį buvo geros nuomonės.

Aiškiai teigiama Kęstaičių kovos asmenybė, iš viso ko matyti, buvo vietos filialistas kun. Juknevičius. Jis iš anksto pranešė žmonėms, kad bažnyčią rusų valdžia rengiasi uždaryti, jis, be abejo, pirmas ir svarbiausias žmonių sukurstytojas priešintis valdžiai. Deja, mes jo veikimo smulkmenų nežinome. Anuo laiku negalima buvo apie tai rašyti

---

[1]) Žadeikis Pr.: Didžiojo karo užrašai, I dalis, Klaipėda, 1921, 40 p.

*) Žiūr. „Draugijos" 20 Nr.

raportuose, o ir kurstymo akciją jis turėjo pravesti, kiek galint, slaptai, per patikimiausius asmenis, kurie turėjo būti jo tarpininkai ir nurodomų veiksmų vykdytojai. Vis tik valdžia kun. Juknevičiaus veiklą susekė, ir Kęstaičių kovos herojus liko penkeriems metams ištremtas Rusijon. Itin įžymų toje kovoje vaidmenį bus turėjęs ir kun. Juknevičiaus giminaitis Juozapas Kazlauskas, delegacijos Petrapilin narys ir skundo prieš Alsėdžių kleboną rašytojas. Gal jis buvo svarbiausias kun. Juknevičiaus slapto veikimo patikėtinis.

Svarbus Kęstaičių byloje asmuo buvo vietos dekanas kun. Tamošauskas. Jis, būdamas paskirtas bažnyčios uždarymo komisijos nariu, vyskupo pavedamas ir sprauninko bei gubernatoriaus verčiamas, turėjo vykdyti bažnyčiai uždaryti valdžios įsakymus: įtikinėti žmones nesipriešinti caro įsakymui, išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą ir dalyvauti bažnyčios uždaryme. Protingas dekanas valdžios įsakymus, matyti, vykdė taip, kad jie nebūtų įvykdyti. Valdžios verčiamas, jis neišvengiamai turėjo įtikinėti žmones pasiduoti caro įsakymui ir leisti išnešti Švč. Sakramentą, bet pats į bažnyčią veržte nesiveržė ir į konfliktą su žmonėmis neėjo. Reikia manyti, bažnyčios budėtojų tarpe buvo žmonių, kurie dekano padėtį suprato ir, jo įtikinėjimų klausydamies, jie, galimas daiktas, galvojo: „Gali kalbėti, kun. dekane, kaip tamstai valdžia įsako, mes žinome ir matome, jog tamsta čia nesi laisvas, o darysime taip, kaip, tamsta pats žinai, reikia daryti“, ir tuoj visi vienu balsu šaukdavo: „Nedusma, nelaisma!“ Dekanui, žinoma, to ir tereikėdavo. Žmonėms pasipriešinus, jis valdžios jam uždėtą prievolę jau laikydavo iš savo pusės atliktą ir tuoj nuo minios pasitraukdavo. Smulkesnių žinių ir apie dekano veikimą neturime, bet labai galimas daiktas, kad jis per savo patikimuosius slaptai pakurstydavo ir jam pačiam Kęstaičiuose pasipriešinti. Juk vis tik valdžia kažko sau negero dekano asmeny nujautė, o gal ir kokių duomenų turėjo, jei jį nubaudė šimto rublių pabauda. Dekano nuopelnu reikia laikyti ir tai, jog jis darė pastangų, kad bažnyčia būtų uždaryta ne kunigų, bet policijos. Kai vėliau ji buvo panaikinta, skandalingai siaučiant kazokams ir policijai, valdžia liko sukompromituota.

Kaip matėme, žmonių pasipriešinimą rėmė ir kaimyniniai Plungės bei Telšių klebonai: vienas atsiųsdamas į Kęstaičius vargonininką, kitas gi 6 dideles vaškines žvakes. Nors jiedu taip darę ir neprisipažino, bet dėlto, kad abu buvo tikri, jog niekas negali to faktais įrodyti, nes, reikia manyti, visa tai buvo jų padaryta pakankamai gudriai ir slaptai. Be abejo, jiedu ne vien tuo prisidėjo pasipriešinimui palaikyti, jie, kiek galėdami, veikė ir savo žodžiu bei moraline įtaka. Dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo negalėjo, aišku, abejingi būti ir visi kiti apylinkių

kunigai. Neapsiriksime manydami, jog patikimuose su žmonėmis dėl bažnyčios likimo pašnekesiuose, jie pasipriešinimą ne tik pagirdavo, bet ir skatindavo priešintis. Tik visur turėjo būti modus in rebus.

Kai kas gal darys priekaištą, sakydamas, kad Žemaičių vyskupas ir kunigai, pasyviai tesipriešindami rusų valdžios įsakymui uždaryti Kęstaičių bažnyčią[1]), laikėsi nevykusios taktikos, nes jų, kaip dvasiškių, buvo priedermė atsisakyti pildyti priešingą bažnyčiai įsakymą, pasiryžtant dėl bažnyčios reikalo nukentėti, būti ištremiamiems Rusijos gilumon, ar Sibiran, arba būti sodinamiems kalėjiman.

Šitoks priekaištas atrodo teisingas, žiūrint tik iš teoretinės pusės į ano meto persekiotos katalikų bažnyčios lietuvių dvasiškių prievoles. Bet praktiška akimi žiūrint į ano meto aplinkybes, kuriose mūsų dvasiškiai turėjo bažnyčios reikalus ginti, reikia statyti klausimą, ar vyskupo tiesus atsisakymas caro įsakymą vykdyti būtų buvęs bažnyčiai ir vyskupystei naudingas. Pasvarstykime, kokia būtų pasidariusi padėtis, jeigu vyskupas būtų stačiai atsisakęs caro įsakymą vykdyti. Vyskupas, taip padaręs, be abejonės, būtų buvęs ištremtas — panašiai kaip buvo ištremti Vilniaus vyskupai: 1863 m. — į Viatką vyskupas Adomas-Stanislovas Krasinskis, 1885 m. — į Jaroslavlį vysk. Karolis Grinevieckis, 1902 — į Tverę vysk. Steponas-Aleksandras Zveravičius, o vysk. Edvardas Roppas 1907 m. buvo pašalintas nuo vyskupystės valdymo[2]). Jei ir Žemaičių vyskupo įpėdinis būtų atsisakęs caro įsakymą vykdyti — ir jis būtų buvęs ištremtas. Ir kiekvienas kitas dvasiškis, atsisakęs caro įsakymą pildyti, būtų buvęs ištremtas. Taigi vyskupystė būtų netekusi gabaus savo vyskupo, šiaip kieto ir nepalenkiamo už bažnyčios teises su caro valdžia kovotojo (turint dėmesy vysk. Paliulionį). Taip pat ir kitos bažnytinės pareigavietės, kurių administratoriai būtų valdžiai stačiai pasipriešinę, būtų likusios be administratorių. Kadangi į aukštesnes, vadovaujančias, bažnytines vietas būna skiriami kvalifikuoti dvasiškiai, stipriosios pajėgos, o tokių asmenybių skaičius vyskupystėj, kaip ir kiekviename korporaciniame vienete, negalėjo būti didelis, neribotas, tai, stipriąsias pajėgas ištrėmus, kas gi jų administracines vietas būtų galėję užimti? aišku — tik silpnesniosios pajėgos, o tai būtų buvę kenksminga ir Bažnyčiai ir kraštui: lietu-

---

[1]) Pasyviu pasipriešinimu čia vadiname oficialų sutikimą valdžios įsakymus vykdyti ir slaptą, aplinkiniais keliais, įvairiais būdais jiems priešinimąsi, stengiantis sudaryti tokias aplinkybes, kad valdžios įsakymai liktų neįvykdyti, arba, jei jie įvykdomi, kad nukentėtų valdžios prestižas ir kad nebūtų pasiekti jos įsakymų tikslai.

[2]) Kurczewski Jan, Ks.: Kosciol zamkowy czyli Katedra Wilenska, Wilno, 1908, I dalis, 319-321 p.

vių atsparumas rusams-pravoslavams būtų galėjęs pakrikti, arba ir sugniužti.

Kas gi būtų galėjęs ištremiamą vyskupą ir kunigus apginti? Vatikanas nebūtų pajėgęs Rusijos valdžią paveikti. Juk, nepaisant konkordato, sudaryto 1882 m. tarp popiežiaus Leono XIII ir caro Aleksandro III, caras vis tik rado galima ne tik Kęstaičių bažnyčią ir kunigų invalidų namus panaikinti, bet taip pat drausti be gubernatoriaus leidimo statyti naujas bažnyčias ir taisyti senas, daryti bažnytines procesijas, statyti kryžius, kunigams išvažiuoti iš savo parapijos ribų, vyskupui kunigus perkelti, be vidaus reikalų ministerijos leidimo kitatikiams pereiti į katalikų tikėjimą, versti katalikus moksleivius eiti pamaldų į cerkves ir t. t. Nebūtų, tikriausia, vyskupą ir kunigus apgynusi nei katalikiškoji kitų valstybių spauda. Ji būtų paprotestavusi, pasistengusi pakenkti Rusijos valdžios prestižui, geram jos vardui, bet Rusijos valdžia tos spaudos akcijos dėl Žemaičių vyskupystės dvasiškių trėmimo nebūtų labai skaudžiai pajutusi, tuo viskas ir būtų pasibaigę. Taip jau būna, kad, kai dvi galybės su viena kita kovoja ir viena iš jų nugali, tai nors nugalėtoja ir sužeista iš kovos išeina, bet kai nugalėjimo nauda būna didesnė, negu kenksmingos gautosios kovoje žaizdos, tai nugalėtoja jų nepaiso ir kova laimėtos situacijos neatsisako. Taip ir rusų valdžia nebūtų atsisakiusi laimėtos kovoje su Lietuvos Bažnyčia būklės, nes ši jai būtų buvusi naudingesnė, negu būtų buvusi jai kenksminga numuštoji per užsienio katalikų ar šiaip kitų valstybių spaudą jos opinija.

Visą tai Žemaičių vyskupystės vadovybė, be abejo, žinojo, ir todėl kovojo su rusų valdžia taip, kaip jos įsitikinimu ano laiko aplinkybėse reikėjo ir kaip buvo galima. Pavergtų tautų buity yra laikotarpių, kada prisieina kantriai laukti, kol ateis patogus išsilaisvinimui laikas, tuo tarpu prieš pavergėjus atitinkamai keliant ir ugdant visuomenės dvasią ir visas jos jėgas, kada būtų neprotinga mestis į atvirą, griežtą ir nelygią kovą, kai jai laimėti tuo tarpu nėra jokios vilties. Atsakingai veikiant, prisieina laikytis išmintingos taktikos ir numatyti veikimo pasėkas. Praeito šimtmečio antrosios pusės Žemaičių vyskupai, matyti, buvo tos nuomonės, kad naudingiau su rusų vaidžia kovoti išmintingai laviruojant, o ne stačiu caro valdžiai pasipriešinimu atiduodant save sunaikinti.

Kadangi liaudies mases rusų valdžiai tramdyti buvo žymiai sunkiau, negu imti į nagą vyskupą ir neskaitlingus jo kunigus, tai bažnyčių uždarinėjimo atvejais kovota per liaudį. Kaip antrajame šio rašinio skirsny matėme, šitokį kovos būdą buvo mūsų žmonėms nurodęs vysk.

Valančius. Per liaudį kovota 1868 metais, ginant Tytuvėnų bažnyčią, vėliau — Kęstaičių, o 1893 metais — Kražių. Ne taip triukšmingų kovų per liaudį buvo ir daugiau. Tokiose kovose kunigus, kaip kovotojus, rodyti viešumai, buvo vengiama. Taip, pavyzdžiui, vysk. Valančius, vesdamas vyskupystėj valdžiai nepageidaujamos blaivybės propagandą, laikydamasis kovos per liaudį būdų, slėpė prieš valdžią blaivybės iniciatorius kunigus, aiškindamasis valdžiai, būk blaivinimo iniciatyvą pareiškianti pati liaudis[1]). Tokios gi taktikos tikslas buvo — sumėtyti pėdas, kad valdžia manytų, jog tam tikrų sąjūdžių autoriai yra ne kunigai. Kai valdžia tokiu būdu reikalą turėdavo su liaudimi, su šia jai apsidirbti būdavo žymiai sunkiau ir kebliau, negu su kunigais.

Prasitarsime ir klausimu, kodėl žmonės, kaip dekanas savo raporte sako, darė jam ir Alsėdžių klebonui piktas pastabas ir net juos koliojo, kam klausė valdžios ir darė pastangas įtikinti minią išsiskirstyti ir leisti išnešti Švč. Sakramentą. Ar žmonės rimtai kunigus koliojo, ar tuo koliojimu siekė kurio gero tikslo? Kai dėl Alsėdžių klebono, tai šį jie, be abejo, koliojo rimtai, nes žinojo, kad klebonas pasipriešinimui nepritaria. Bet kai dėl dekano, kolioto Kęstaičiuose, ir kai dėl dekano ir jaunučio kun. Pancerio, koliotų Telšiuose, jiemdviem ten atvežus Švč. Sakramentą, tikriausia — koliojimo iniciatorių siekta kito kurio tikslo, o ne įskaudinti jų asmenis. Šiaip minia, ne bažnyčios gynimo vadai, galėjo ir šiuos rimtai kolioti, manydama, jog taip reikia, jei vadai, seni ir pagarbos verti žmonės, taip daro. Tai minios psichologija. Be to, koliota bendriau kunigai — atrodo, ne vien tie, kurie tada prie minios buvo. Bendrai tvirtinti, kad žmonės kunigus tada rimtai koliojo, gali būti neatsargu ir gal pernaivu: juk kieno dėka žmonės buvo taip galingai prie bažnyčios prisirišę, jei ne tų kunigų jiems įkvėpto gilaus, net absoliutaus, tikėjimo; taip pat žinome, jog anuomet jie nepaprastai gerbdavo kunigus. Dalyką aiškindami, pastebėsime, kad koliojimas buvo kunigams naudingas: jis turėjo jiems padėti išvengti piktesnių valdžios kaltinimų, kam jie nepakankamai energingai įtikinėjo žmones pasiduoti caro įsakymui ir tokiu būdu palaikė bei dar labiau skatino minios pasipriešinimą. Juk po kunigų iškoliojimo valdžiai darėsi vargiai beįmanoma šiuos kaltinti, kad jie minios pasipriešinimą palaikę. Valdžios asmenims prisiėjo po koliojimo galvoti: jei kunigai būtų pasipriešinimą palaikę, tai minia jų nekoliotų, o jei kolioja, matyti — kunigai pasipriešinimo nepalaikė. Rodos, Telšiuose žmonės negalėjo būti tiek susijaudinę, kaip pačiuose Kęstaičiuose, bažnyčią uždarant ir juos pačius lauk išmėtant, tad Telšiuose jie, rodos, galėjo kunigų ne-

---

[1]) X. Kaz. Gieczys: Bractwa trzezwosci w diecezji Žmudzkiej, Wilno, 1935, 19 p.

bekolioti. Tačiau žmonės pribėgę ir čia kunigus apkoliojo, lyg kad tyčia norėdami valdžiai parodyti, kuo jie kunigus laiko: ar taip pat, kaip ir valdžia, pasipriešinimo kaltininkais, ar prieišngai — nesipriešinimo kaltininkais. Kai ir Telšiuose kunigus koliojo, buvo valdžiai parodyta, kad žmonės niršta ant kunigų, kaip nesipriešinimo kaltininkų. To įvykio pasėka: valdžios įtarimai ar kaltinimai, kad kunigai palaikė minios pasipriešinimą, turėjo netekti tam tikro svorio. Koliojimas, be abejo, turėjo valdžiai rodyti žmonių priešingą kunigams nuotaiką, nepasitikėjimą jais. Užtat ir dekanas, kaip matėme, buvo vyskupui netiesiog nurodęs, kaip ginti kaltinamuosius kunigus, būtent: pabrėžiant žmonių nepasitikėjimą kunigais, vengimą jų, ir kad minia, šitaip link kunigų nusiteikusi, veikia vien tik savo supratimu ir įsitikinimu, atseit — kunigai nė galėte negalį prieš juos nusiteikusią minią paveikti.

Kodėl žmonės kunigams piktai reagavo, gal teisingai duoda suprasti vieno panašaus atsitikimo aiškinimas vėlybesnėj Kražių bažnyčios uždarymo byloj. Gynėjas advokatas Kaminskis, gindamas 1894 metais Vilniaus teismo rūmuose kaltinamus kražiečius dėl pavartojimo fizinės prievartos Kražių bažnyčios vikarui kun. Augustinui Mažeikai, jam nešant iš bažnyčios Švč. Sakramentą, kad po to būtų galima uždaryti bažnyčią, šitaip nusakė savo nuomonę, ką kražiečiai manė, kunigui per prievartą sutrukdydami išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą. Esą, kražiečiai, apkumščiavę kunigą ir privertę jį ant grindų padėti Švč. Sakramentą, šitaip, galima prileisti, manė: „Kunigėlis esi reikalingas pasipriešinimo, kad galėtum pasiteisinti valdžiai. Ot, bakstelėjom tamstą kumščiais keletą kartų, ir dabar daryk, kaip nori. Dievas yra gailestingas, tik tamsta, tėveli, eik iš čia ramybėje". Kunigas ir mano sau: „Na, juk pasipriešinimas buvo. Argi aš turiu veržte veržtis ir statyti rizikon Švč. Sakramento neliečiamybę? savo padariau, ir Dievas su jais"[1]).

Kadangi kražiečių bylos advokatai bylos faktus tyrinėjo pačioje įvykio vietoje — Kražiuose, lankėsi ir kalėjime, kur sėdėjo kaltinamieji, teiraudamiesi apie įvykių smulkmenas[2]), tai kai šį žmonių kunigui pasipriešinimą šitaip aiškina advokatas Kaminskis, katalikas, kuris, tikriausia, vietoje arba iš pačių kaltinamųjų bažnyčios bylos faktus buvo tyręs — šiam jo aiškinimui, atrodo, galime tikėti. Nors jis čia griežtai ir neteigia, jog pasipriešinimas kunigui buvo tik suvaidintas,

---

[1]) Proces Krožan przed Izbą Sądową Wilenską, Krakow, 1896, psl. 193.

[2]) Kražių skerdynė ir jos pasekmės, Kn. J. Ž., Chicago, III., 40 p.

jis sako, jog tik prileidžiąs, kad taip buvo, tačiau turime suprasti, kad jei jis būtų teisme teigęs griežtai, tuom pačiu jis būtų kaltinamuosius nebe gynęs, bet jau būtų padėjęs teismui juos kaltinti, parodydamas, kad žmonės, o gal ir kunigas, sudarydami tam tikras situacijas, tyčia augaudinėjo valdžią. Todėl, jei Kražių bažnyčią uždarant taip buvo iš tikrųjų, galėtumėm sakyti, gal tais pačiais motyvais ir Kęstaičių byloje žmonės piktai kunigams reagavo, nes Kęstaičių bažnyčios panaikinimo įvykiai buvo pavyzdinis precedentas vėlybesniems Kražių bažnyčios įvykiams.

* * *

Kuo reikia aiškinti tokį didelį Kęstaičių apylinkių gyventojų prisirišimą prie bažnyčios, pasireiškusį, ją panaikinant, vieningu rusų valdžiai pasipriešinimu? Į tai atsakant, reikia konstatuoti, kad vietos žemaičių religinė dvasia ir lietuviškumo jausmas buvo ypatingai stiprūs, galima manyti — stipresni, negu kitų vietų lietuvių. Šiam teigimui nušviesti, reikia priminti, kuo šimtmečių bėgy yra buvę Alsėdžiai, kurių parapijai Kęstaičių bažnyčia priklausė. Alsėdžius juk galima vadinti buvusiu Žemaičių vyskupystės dvasiniu centru, nes nuo vyskupo Motiejaus II Topoliškio (1463-1471) pradedant, kai kurie Žemaičių vyskupai daugiau gyvendavo Alsėdžiuose, negu vyskupystės sostinėj Varniuose. Aplink juos Alsėdžiuose gyvenančius turėjo koncentruotis ir stipriosios religinės pajėgos, kurios vietos žemaičių masėse galėjo reikštis tik lietuvių kalba. Todėl religinis lietuviškas gyvenimas plačiu aplink Alsėdžius spinduliu turėjo ištisais šimtmečiais vietos žemaičius ypač stipriai veikti. Čia gana bus paminėti, kad Alsėdžiuose yra gyvenęs didysis katalikų tikėjimo Žemaičiuose gaivintojas švento gyvenimo vyskupas Merkelis Giedraitis (1576-1609), kuris Alsėdžiuose yra turėjęs kunigams rengti mokyklą ir pats ją išlaikė. Po jo Alsėdžiuose yra gyvenusi visa eilė kitų vyskupų, iš kurių galime ypač paminėti vyskupą Juozapą-Arnulfą Giedraitį (1803-1838), kuris buvo karštas žemaičių patriotas, uolus lietuvių kalbos ir lietuviško rašto globėjas, švietimo rėmėjas, literatas, išvertęs į lietuvių kalbą Šventojo Rašto Naująjį Įstatymą, kurį 1816 metais Vilniuje savo lėšomis atspausdinęs išdalino kunigams, liepdamas pastoracijos darbe juo vadovautis. Šis vyskupas savo lietuvišką būdą labai gražiai reiškė savo nepaprastu vaišingumu: jo namai Alsėdžiuose buvo atviri kiekvienam praeiviui: kiekvienas galėjo į vyskupo namus ateiti, sėsti už stalo, valgyti ir gerti ir išeiti, niekam nereikalaujant, kad ir ačiū sakytų. Apie vyskupą Juo-

zapą-Arnulfą, kaip apie lietuvių kalbos palaikytoją, spietėsi eilė kunigų ir žemaičių bajorų, kurie taip pat lietuviškai rašė. Todėl Alsėdžiai to vyskupo laikais buvo Žemaičių tautiško ir kultūrinio judėjimo centras. Kaip patriotas, vyskupas, užėjus Lietuvą Napoleonui, karštai jį palaikė, o kilus 1831 metų sukilimui, išleido į kunigus atsišaukimą, ragindamas juos stoti į sukilėlių eiles kapelionais ir ginti bažnyčios ir tėvynės laisvę[1]). Kadangi jis gyveno lig 1838 metų, tai Kęstaičių bažnyčios įvykių metais dar tebebuvo aplinkinėse parapijose senelių, kurie buvo vyskupą savo akimis matę, dar daugiau buvo apie jį girdėję, o vyskupo ir kitų rašytojų reikštoji lietuvių kalbai pagarba tebeveikė jų sąmonę. Tada dar visi aplinkiniai žemaičiai tebegyveno, nors ir nebe visi sąmoningai, tuo dvasiniu kapitalu, kurį jie buvo gavę iš Bažnyčiai ir lietuvybei nusipelniusių vyskupų, gyvenusių Alsėdžiuose, ir apie kuriuos būrėsi stipriosios religinės ir ano laiko lietuviškos tautiškos jėgos. Šitokia Alsėdžių praeities įtaka ir davė, reikia manyti, ypatingus dvasinius akstinus, kurie, panaikinant Kęstaičių bažnyčią, sykiu su kitais veiksniais skatino vietos žemaičius priešintis rusų valdžiai.

Reikia pabrėžti, kad vedamoji jėga, kuri iššaukė dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo pasipriešinimą, vyriausias to pasipriešinimo įkvėpėjas ir skatintojas buvo gilus žemaičių tikėjimas. Bažnyčią anų laikų žemaičiai taip labai brangino, ji taip širdingai buvo suaugusi su visa jų dvasine būtybe, jog jie ryžosi dėl jos kovoti, net nepaisydami, kad jų priešas buvo didelis ir galingas, nepalyginamai viršijantis visas jų fizines jėgas. Šitokiame jėgų santykyje žemaičiai kovodami, davė gražų pavyzdį katalikiškai Lietuvai, kaip ji turi branginti savo bažnyčias ir, reikalui esant, dėl jų kovoti. Vietos žemaičiai anuomet tikino, kad jie, Kęstaičių bažnyčią gindami, mielai už ją ir savo gyvybę aukotų. Anais laikais ne tik žemaičių, bet ir visų lietuvių, tikėjimas buvo toks tvirtas, tiesus, jokių abejonių niekados nežeistas, kad jį beveik buvo galima pavadinti jau nebe tikėjimu, bet tikėjimo šventų tiesų regimybe, tuo, ką mes vadiname evidencija. Dėl tokių mūsų žmonių dvasinių savybių ir mūsų tėvynė buvo vadinama šventa Lietuva, šventa Žemaitija.

Bažnyčia anuomet buvo, galima sakyti, vienintelė vieša vieta, kur

---

[1]) Literatūra: Lietuviškoji enciklopedija, I t., Kaunas, 1933, 344 p.; vysk. M. Valančius: Žemajtiu Wyskupiste, I t., 249-253 p. ir kitose vietose; M. Biržiška: Mūsų raštų istorija, I d., II leidimas, Kaunas, 1925 m., 61 p.; A. Alekna: Katalikų Bažnyčia Lietuvoje, red. J. Stakausko, 129-134 p.; Lietuvos istorija, red. A. Šapokos, Kaunas, 1936, 456-7 p.

lietuvių kalba buvo viešai vartojama, kur buvo giedamos lietuviškos giesmės ir sakomi lietuviški pamokslai. Čia žemaičiai ateidavo pas kunigus pasiskųsti savo vargais, gauti patarimo ir pamokymo, nes kunigai anais laikais buvo beveik vieninteliai jų dvasios ir tautybės vadai: savi, mokyti, autoritetingi ir didžiai gerbiami asmenys. Todėl galima sakyti, kad bažnyčios, kuriose anuomet būdavo vartojama lietuvių kalba, ėjo sykiu ir lietuviškų tautiškų reikalų tarnybą. Kęstaičių gi bažnyčioje pamaldos buvo atliekamos kaip tik vien lietuvių kalba[1]). Užtat žemaičiai ją visa siela brangino ir, kai valdžia nutarė Kęstaičių bažnyčią uždaryti, jie vieningai pasipriešino. Tad šio fakto išvadoje tenka pabrėžti, kad žemaičiai, gindami Kęstaičių bažnyčią, sykiu gynė ir savo lietuviškumo reprezentacijos vietą.

Toliau, reikia pasakyti, kad Kęstaičių pasipriešinimas buvo ne valdžios pastumdėlių darbas. Nors žemaičiai iš dvarų baudžiavos buvo paliuosuoti tik maždaug prieš dvidešimt metų, beveik tiek pat metų tebuvo praėję ir nuo paskutinio sukilimo, kartuvėmis ir ištrėmimais Muravjovo nuslopinto, tačiau savo žmogišką savikainą jie vis jautė tiek stipriai, jog nesutiko paklusniai nusilenkti prievartingai caro valdžiai, kuri bažnyčias uždarinėdama, siekė juos pravoslavinti ir rusinti, naikindama tai, kas žemaičiams buvo už vis brangaus ir švento. Jie turėjo drąsos pasipriešinti caro valiai, „šokti į akis" rusų policijai ir kazokams, — o šitoks jų žygis reiškė bręstantį jų savistovumą, savo vertės pajautimą, supratimą reikalo save apginti ir ryžimąsi už savo teises kovoti. Reikia įsivaizduoti, kiek jų kitoms kovoms pridavė drąsos faktas, kad jie Kęstaičiuose jau buvo grūmęsi su rusais akis į akį — prisiminimas, kad jie priešinosi ginkluotiems rusų valdininkams ir kazokams, tiems priespaudos, bausmės ir persekiojimų reiškėjams.

Po Kęstaičių įvykių žemaičiai pasijuto moraliai stipresni ir drąsesni sekančioms savo kovoms su rusų pastangomis nukatalikinti ir nutautinti Lietuvą. Kontrabandinė draustinė lietuviška iš Tilzės spauda įgijo drąsesnių knygnešių kadrą, didesnį jų skaičių, o tos spaudos slapti skaitytojai su didesniu pietizmu ir tikėjimu ją skaitė, nes Kęstaičių bažnyčios panaikinimas juos tik skaudžiai įtikino, kad lietuviškas raštas — tai jų prietelis ir švietėjas, kurs kelia jų tautinį susipratimą ir moko kovoti už lietuvių tautos teises[2]).

Pasipriešinimas dėl Kęstaičių bažnyčios uždarymo davė pavyzdinį

---

[1]) Kun. J. Armalis anketoje sako: „Pamaldos Kęstaičių bažnyčioje buvo atliekamos tik lietuvių kalba". Dabartinis gi Alsėdžių klebonas kun. K. Jadviršis laiške autoriui rašo: „Neteko girdėti apie lenkiškas pamaldas Kęstaičių bažnyčioje — žmonės nekalba".

[2]) Žr. sekančiame puslapy [1]).

precedentą tolimesnėms dėl bažnyčios kovoms, kurios iš pasyvaus pasipriešinimo pobūdžio perėjo 1893 metais į aktyvesnę Kražių bažnyčios uždarymo kovą. Jos sukeltas skandalas tiek paveikė valdžią, kad ji turėjo nustoti bažnyčias uždarinėjus.

Kalbant apie Kęstaičių bažnyčios gynimą, svarbu pabrėžti kovos dėl savo teisių principą. Žemaičiai Kęstaičiuose kovojo tais sunkiais rusų valdžios laikais, kai anot Maironio „nei žodžio, nei rašto neleido erelis, suspaudęs sparnais". Vadinasi — kovojo net sunkiausiose apystovose, kada ko nors gero laimėti tegalėjo turėti kuomažiausia vilčių. Tuomi jie padėjo savo tėvynei siekti laisvės rytojaus, nors jis tebebuvo dar nepramatomas, tebeskendintas ateities įvykių ūkanose. Kai po Kęstaičių įvykių sekė dar aršesnė Kražių bažnyčios kova, laimėta, kaip minėjome, bažnyčioms bent tiek ramybės, kad jų daugiau uždarinėti nebedrįsta. Mat, tų kovų garsas ėjo per visą Lietuvą, keldamas lietuvių pasiryžimą ir toliau kovoti ir priešintis rusų valdžiai. Ta bažnyčios kovų dvasia jungė tada visą katalikišką Lietuvą. Tai buvo, be abejo, galingas faktorius, vėliau padėjęs Lietuvai atgauti nepriklausomybę.

---

[1]) Apie tai kun. J. Armalis anketoje taip rašo: „Po Kęstaičių įvykių alsėdiškiai buvo tikri kontrabandininkai-knygnešiai. Nors daug jų buvo nubausta, bet lietuvišką literatūrą platinę ir kitaip veikę nenustojo".

Kaip apylinkės žemaičiai po to kovojo su rusinimu per mokyklą, kun. J. Armalis iliustruoja šiuo epizodu: „Mokinių tėvai drąsiai stodavo į kovą su rusintojais mokytojais. Kad Alsėdžių mokykloje vaikai nesimelstų prieš pravoslavišką paveikslą kampe, tėvai, susitarę, padirbdino Plungėje didelį kryžių, atvežė jį į Alsėdžių mokyklą ir, nepaisydami griežtų mokytojo protestų, prikalė jį ilgomis vinimis vidury sienos, vinių gi galus kitapus sienos užlenkė. Kryžius buvo toks didelis, kad beveik siekė nuo lubų lig žemės. Rusas mokytojas, nieko nepajėgęs padaryti, iš Alsėdžių išsikraustė. Atvažiavęs naujas mokytojas padarė šitokią kombinaciją: išėmė iš savo gyvenamų kambarių pertveriančias sienas, tokiu būdu padarė vieną didelį kambarį ir jame įrengė mokyklą, o buvusios mokyklos salėj, kur buvo prikaltas kryžius, padarė vaikams rūbinę. Įsižeidę mokinių tėvai padavė Vilniaus švietimo apygardos inspekcijai skundą, skųsdami mokytoją, kad jis sugadino mokyklą: išgriovė vidaus sienas ir dėl to ilinko lubos; prašė mokytoją iškelti ir atlyginti nuostolius. Įvykiui ištardyti atvažiavo apygardos kuratorius Odincovas ir aštriai ant tėvų užsipuolė, grasindamas jiems kalėjimu. Atkaklūs žemaičiai nepasidavė bauginami, jie griežtai reikalavo mokytoją atsiimti ir nuostolius atlyginti. Žemaičiai nugalėjo, ir jų reikalavimą Odincovas patenkino".

PRIEDAI.

Nr. 1. Ponas Jonas-Antanas Šandys-Rimgaila 1738 m. kovo 31 d. užrašo savo Kęstaičių dvarą vienuoliams rokitams jame bažnyčiai pastatyti ir rokitų vienuolynui ir ligoninei įsteigti (KMK, Kęstaičių bažnyčios dokumentai).

Ja Jan Antoni Sządzia Rymgayłło pod wszytkie zaręki paeny, winy, clauzuły punkta paragrafy poniżey wyrażone Dobrowolnie poddaiąc się et quocunque titulo Successorow moich futuros obowiązuiąc, pod to wszelkie dobra moie leżące Ruchome Oyczyste Macierzyste Spadkowe przez mię samego nabyte y nabyč się maiące takož Summy leżacę pieniężne gdzie y ukogokolwiek będące, y lokovač się maiące sub primum et principale cautionis, sponsionis, evictionis votique mei onus podaiąc; Czynię Wiadomo y Jawno wyznawam Wszem wobec y każdemu z osobna Komuby otym wiedziec należalo wszelakiego Stanu Godnosci Ludziom tym moim dobrowolnym nigdy nieporuszonym Wieczysto trwałym Funduszowym Zapisem w Bogu Wielebnym OO. Wiktoremu Siemienowiczowi Superiorowi Kongregacyi Wilenskiey, ad meum vero opus selecto Antoniemu Wirkuckiemu y wszytkim Generalnie praesentibus et futuris a Sancto Rocho Fratribus de Misericordia a prima institutione zowiącym się Rochitami danym na toy wten sposob iż maiąc wzgląd pierwiey na prawo Boskie aby było ku pomnożeniu chwały iego Swiętey prout creavit nos, powtore abysmy ex possibilitate Blizniemu swemu niskąd pomocy niemaiącemu opere charitativo prodesse mogli, za fundament przedsięwzięcia mego co Niech Bog Naywyszy Błogosławi, dopomaga ad consumationem, wziołem Prawo pospolite Statutu W⁰ Xa. Littgo idque Constytucyą Roku Tysiąc Szesc sett Trzyziestego Piątego folio 7-mo titulo ordynacya Rzeczypospolitey Dobr Ziemskich Szlacheckich Dziedzicznych ktorą pozwala cuicunque cuiuscunque Status et conditionis z dobr swoich Ziemskich Szlacheckich quocunque iure acquisitis de nova radice czynic fundacye, Klasztorow, Szpitalow et eo nomine quascunque facere Inscriptiones ztą kautią ktorą de verbo ad verbum enarro: Sub fide, honore, et conscientia, DEUM testor że tą fundacyą de nova radice z dobr moich własnie przezemnie Nabytych, żadnych pieniędzy za nie niewziowszy sine ullo condictamine ale ex puro telo et propria mera liberalitate nieczyniąc nic in fraudem Prawa pospolitego tak mi Bože dopomož w Imie Oyca y Syna y Ducha Swiętego zaczynam et vigore Constytucyi Roku Tysiąc

siedmsett Dwudziestego szostego folio 50 titulo deklaracya dobr dziedzicznych tę fundacyą na Seyme Da Bog przyszłym per konstitutionem aby była approbowana starac się będę. Na ktore przedsiewzięcia maiąc dobra moie nazwane Kęstaycie w Xięstwe Žmuydzkim w Powiecie Telszewskim Situowane Prawami Wieczystemi od rożnych Ich Mcw Częscią ad hoc opus darownemi, szęscią przedatnemi Mnie dostałe, nabywszy całey całosci Kęstayc od IchMcw Panow Kęstowiczow Aktorswo one in pacifica maiąc possessione niczym nikomu niepienne pierwszym ani poslednieyszym prawem przezemnie nie obciążone pod žadne długi y przewody Prawne niepodległe Włok Osiemnascie z Gruntami oromemi y nieoromemi z Puszczami lasami, Gajami Zaroslami z Łąkami, Sianożęciami Błotami z Jeziorami Dwuma, z Połową trzeciego ktorego pars altera należy do Plebana Telszewskiego z wstępem do Brzegu czwartego z Ludzmi Wolnemi tam mieszkaiącemi z ich czynszami powinnosciami owo zgoła Cum omnibus attinentiis et pertinentiis tak iako z dawnych Czasow swoich Duktach Kopcach y Ograniczeniu miedzy Gruntami Starostwa Telszewskiego y miedzy Gruntami Jasnie W⁰ ImXiędza Biskupa Žmuydzkiego od Maiętnosci Olsiad circum circa Kopcami obwiedzone w swoich Szerokosciach nic znich sobie Successorom bliskim Krewnym barziey obcym Ludziom žadney naymnieyszey częsci niewyimuiąc ani wyłączaiąc wszytkie ogułem z wolnym w puszczy zwierza biciem, Na ieziorach Ryb łowieniem, Jazow zabijaniem, IchMcm Xięży Rochitom na wieczne y nigdy nieodzowne czasy Daię daruię zapisuię y rowno zdatą tego mego wieczystego opisu z Possessyi mey y tenuty zrzekaiąc się wmoc y aktualną tenutę ImXiędzu Antoniemu Wirkuckiemu a Sancto Rocho Fratri de misericordia przez Janerała w intromissyą Postepuię mocą ktorego zapisu sam et Successores eius Rochitae perpetuis temporibus bez žadney odemnie Successorow bliskich y dalekich Krewnych moich a barziey obcych Ludzi przeszkody turbacyi, praetextu, praetensyi, nagabania, nullo reservato exemptionis iure za Summę dwadziescia Tysięcy Tynfow iak by od nich przezemnie Realnie wziętą y pożyczoną bo ad hoc opus od rożnych IchMcw do tych dobr Kęstayc attynencye, praetensye, Partykularze Wieczyste y zastawne rezy Gruntow jure donationis otrzymałem, atym iako swoią własnoscią disponowac władac pożytki wszelkie wynaydowac Karczmy młyny budowac Poddanemi osadzac wolni y mocni są, waruiąc to iż wtey Circumferencyi dobr Kęstayc rożni IchMc maią swoie praetensye, Obligi, legacye, Prawa zastawne y inne quocunque titulo et praetextu nayduiące się Dokumenta Sam Ja proprio sumptu omnia avulsa nec dum exempta własnym groszem zkupic y doiednosci całą całosc Kęstayc ziednoczyc tak aby žadna naymnieysze na nich nie-

zalegała praetensya, w Budowaniu Koscioła Klasztoru et Imfirmaryi dopomoc et consequenter quousque vivam dotare, ornare, assekuruięsię y lubo teraznieyszym opisem wszytkich generaliter alienando y z siebie zrzekszysię oddaliłem et solam Congregationem Rochitanam temporibus perpetuis za wiecznikow y Dziedzicow tych dobr zostawiłem, Bron Boże po mnie iakego bezbożnego Successora lub krewnego ktory przepomniawszy Boiazni Bożey per exemptionem vel alio quo titulo z Dobr Kęstayc rugowac, turbowac y tego opisu przestępuiąc przeszkadzac chciał tedy iak na siebie iako też y Successorow moich winy miasto zaręki Dwadziescie Tysięcy Tynfow zakładam pod ktorą Summę y zarękę dobra może wszelkie ležace Ruchome Summy Pienężne idque omnia acquisita et acquirenda y Wieczystą intollerabiliter ewikcyą na one wnaszam, y žeby hoc votum et dispositio mea semper in aevum stabilis et immutabilis była ab omni oppressione pod tutellę Protekcyą manutenentią y dysposycyą Jasnie Wielmožnego w Bogu Nayprzewielebnieyszego ImXiędza Jozefata Karpia z Božey y Apostolskiey Stolicy łaski Biskupa Žmuydzkiego, Kustosza Prałata Wilenskiego Proboszcza Trockiego Pana y Dobrodzieja meo nayosobliwszego upraszam y iemu samemu et Successoribus onych jurisdykcyey oddaię ktory z osobliwey dobroczynnosci swey Panskiey skłoniwszy się ku prozbom moim iak tego miłosciwie przyzwolic raczył, tak też lub szczupłą Fundacyą moią sub titulo Sancti Rochi inceptum Xenodochium pozwoloną prowiduiąc w Diecezyi Žmuydzkiey Elemozyną ubogich protegował Rochitow, et pastorali onych providere benignitate non renuet. Hoc tempore perpetuo cavendo aby in expresso fundo Ludzie podani ktorzy teraz manent et infuturum siedlic się bedą za dziedzicznych trzymani y poczytani niebyli powtore utraque lege proscriptum genus Judajcum aby swoich Dziedzictw nieosięgali Chazakow na nich nieformowali chowani byc nie maią, chyba praecauta Litera dempto titulo Hereditatis Chazaku pro temporare onym licet. In quo fundo ex moderna bonorum y z Laski Dobrodziejow kwestowey Sufficyencyi penes Xenodochium Kęstayc chowac maią Xiędza iednego pro cura animarum y szesciu Braci według ich institucyi dawnieyszych Professionis Rochitanae pro cura infirmorum nim Bog dalszą pozwoli dla onych Sufficiencyą w Infirmarium zas Ložek dla Chorych Męszczyzn dwanascie ktorzy žadney niskąd pomocy sposobu žebraniny y siebie žywienia niemaią prawdziwych kalękow fidei orthodoxae Romano Catholicae prowidowac tenentur, a dla Białychgłow osobliwy Szpital extra positionem Xenodochij zbudowany proporcionalną osob frequencyą utriusque Xenodochij podług Sufficyencyi y przychodow z Stołu swego sustentowac obligantur. A poko žiyę ut vivam na chwałe Božą in viam

beatae promissionis co tydzien we Czwartek w Kaplicy Kęstayckiey, Mszą iednę odprawowac, Każdy Braciszek Rochita ile ich będzie codzien podwanascie pacierzy, każdy chory utriusque sexus in Xenodochio Rochitano Kęstaycensi zywiącysię co dzien po trzy pacierze, osobliwie za Dusze w Czyscu Będące ktore żadnego ratunku nie maią. Fratres et Infirmi po trzy pacierze procz institucyi wyrażonych modł codzien Bogu offiarowac conscientia obstricti tenentur, post vero fata mea za Duszę Jana Konstancyi y wszytkich Kolligacyą mnie łączonych perpetuis temporibus quousque Creatura manebit pomienioną obligacyą amore DEI et Praeceptorum ejus obowiązani adimplere powinni. Co zacz się tknie perpetuae haereditatis Xięży Rochitom na Kęstayciach Bron Bože Importunata, pomienione wyżey dwadziescie Tysięcy pro primo et intollerabili per evictionem onere super omnia acquisita et acquirenda bona wnaszam y transportuię, ta že ab omni Oppressore Successores mei et Superstites Dobr moich perpetuae ewinkowac, bronic, oczyszczac całosc Dobr Kęstayc, et inviolabilem Possessionem Xięży Rochitow utrzymywac in casu szkody czy awulsy iakiey in toto vel in parte tych dobr podług Funduszu mego Kazdego Intruzora ubonifikowawszy co ieno pro damno reputabitur, z dobr po mnie possyduiących się in toto Nadstawic, zapłacic, oddac, etiam Gruntem odmierzyc žeby nic wsobie szkody naymnieyszey ta moia dyspozycya niecierpiła semel pro semper pod tą zaręką obowiązuię y wiecznie tak chcąc miec assekuruię. Wnaruszeniu lub niedotrzymaniu wktorym kolwiek punkcie, Paragraffie lub wnieewinkowaniu pozwalam mię samego a pomnie Successorow moich do Wszelkiego Sądu y Prawa Trybunałow Głł⁰ et mixti fori Urzędow Ziemskich Grodzkich Sądow Assessorskich, Zadwornych Relacyinych Marszałkowskich Kapturowych, Konsistorskich et quocunque titulo sądzących się Jurisdykcyi zapozwac gdzie za Pozwem stanąc y rozprawę peremptorie przyiąc mam a Sądy Urząd wszelki tak w staniu iakož y w niestaniu moim ten zapis intoto ac Per totum in omnibus punctis, clausulis et Paragraffis utwierdziwszy dwadziescia Tysięcy Tynfow Super quibus vis boni przysądziwszy mocną nieodwłoczną execucyą udziałac wolen y mocen będzie a Ja Sądu o zły wskaz a IchMcw Xięży Rochitow o zły przewod Prawa nigdzie pozywac y Appellacij uraszczac pod tąz zaręką niemam achocbym ony y niepoiednokrotnie naruszył, przecie ten Fundusz in pleno valore et robore perpetue zostawac ma, Y na tom ony dał zpodpisem y piczęcią moią takož z Podpisami Rąk Wielm(ožnyc)h IchPPw Pieczętarzow. Pisan Roku Tysiąc Siedmsett Trzydziestego osmego MCa Marca Trzydziestego pierwszego dnia.

Jantoni Sządzia Rymgayłło mpr.

Ustnie Oczewisto proszony Pieczętarz do tego wieczyste(go) Zapisu od Im. Pana Jana Antoniego Sządzia Rymgayłło danego Ich Mciom Xięży Rochitom na Dobra Kęstaycie podpisuię się Benedykt Skarbek Ważynski Starosta Tyrkszlewski Chorąży Pet: JKMci R. P. J. mpr.

Proszony Pieczętarz do tego Wieczystego Zapisu od JMci Pana Jana Antoniego Sządza Rymgayłła danego JMciom Xięży Rochitom podpisuię się Chryzostom z Kozielska Puzyna, mpr. Rotmistrz Powiatu Telszewskiego.

Ustnie Oczewisto proszony Pieczętarz do tego Zapisu od JMci Pana Rymgayły Jchcm Xięży Rochitom danego podpisuięsię.

Franciszek Przeciszewski

Lo Xa Žo

Roku 1738 Mca Maja Wtorego dnia Comparendo Personaliter u sądu Gł^{0} Trybunału WXL Jmc Pan Jan Antoni Sządzia Rymgayła Ten Zapis oczewisto przyznał.

Straszewicz Podstarosci Pttu Upitt^{0} Marszałek Tryb. Gł^{0} W^{0} XL^{0}

Franciszek Leon Tyzenhauz Stta Inturski DEputatt Wdztwa Wilens. Pisarz Trybunału Gł^{0} W^{0}XaLitt^{0}.

Anno Dni 1738 Die 5ta Junij Praesentes Literas Fundationis Fratrum de Misecordia sub invocatione Scti Rochi a Mgfico Dno Joanne Rymgayłło impertitas Coram Supremo Tribunali MDLae recognitas coram Nobis productas Lectas in omnibus punctis Clausulis ac Paragraphis Autoritate Nostra Ordinaria aprobamus ratificamus Vim ac robur perpetuum attribuimus Praedictosq(ue) Fratres de Misericordia ad Dioecesim nostram admitimus fundariq(ue) in loco a fundatore concesso permittimus. hoc tamen praecauto: Quodsi praedicti Fratres transire et suscipere tertiam Regulam voluerint, nullatenus praedictis bonis uti possint. Datt Olsiadis A^{0} et D ut Supra

Josaphat Michael Karp'

Eppus Samogitiae mpr.

(L. S.)

Nr. 2. Did. Liet. kunigaikštis karalius Augustas III patvirtina pono Jono-Antano Šandžio-Rimgailos donaciją Kęstaičių rokitų ligoninei steigti, suteikia donacijai bažnytines lengvatas, Kęstaičiams leidžia vadintis miestu, įvesti juose muges ir turgus ir laikyti monopolijas ir smukles (rašto originalas yra Kauno Metropolijos Kūrijos Archyve, Kęstaičių bažnyčios dokumentų rinkiny).

August Trzecj z Bożey Laski Krol Polskj Wielkj Xiąze Litewskj, Ruskj, Pruskj, Mazowieckj, Žmuydzkj, Podolskj, Podlaskj, Wolynskj, Kiiowskj, Smolenskj, Inflanskj, Siewierskj y Czernichowskj; a Dziedziczny Xiąże Sasky y Elektor.

Oznaymuiemy Wszem Wobec y Każdemu z osobna komu o tym wiedziec należy, Iž maiąc Zalecone przez Panow Rad y Urzednikow przy Boku naszym rezyduiących, Sub invocatione Sancti Rochi Fratrum de Misericordia Rochitanskie Szpitale; w Ktorych Powietrzem Zaražonych chorych prowidowali, umarlych gržebli, Fame afflictos Emendicato Žywili pane, y procz plagi Boskiey do takowey že voto suo obligati powinnoscj, opere Charitativo rožney Kondycij Ludziom Chorym ułomnym Kalekom w Szpitalu Swoim de Sola Elemosyna prosunt, y ze wszelką aplikacią providenter nutriunt; quorum prompta z Miłosci ku Bogu y Blizniemu in Servitio Assiduitate, Constantique in bono perseverantia compulsus Urodzony Jan Antoni Sządzia Rymgayło w Dobrach Swoich Ziemskich Dziedzicznych Kęstaycie nazwanych w Xięstwie Žmuydzkim w Powiecie Telszewskim leżących pro cura Infirmorum Omni Subsidio carentium de nova radice Xenodochij Rochitani uczynił Fundaciją. Nomine tedy pomienionego Urodzonego Rymgayły, y tychže Xięży Rochitow Suplikowano do NAS ažebysmy pomieniony Fundusz Sub Invocatione Sancti Rochi Braci od Miłosierdzia Kęstayckiego Szpitalu, Powagą Naszą Krolewską stwierdzili, aprobowali et Immunitatibus Ecclesiasticis pržypisali; oraz na Wsparcie tey szczupłey Fundacij in eodemque Pago illis adscripto, y w Trybunale Głłm Wo Xa Litto per Fundatorem recognito Słobodę na Miasto, Jarmarkj, y Targi wywołac, ludziom Fidej Orthodoxae Romano Catholicae Monopolie y Szynkj rožne. Salvis Oneribus Rejpublicae, bez Žadney ni odkogo naymnieyszey pržeszkody miec y wszelkich požytkow ad libitum Wynaydowac pozwolili. MY tedy KROL do Zwykłey nad Ubogiemi klemencij, oraz do Wniesioney pržez Panow Rad y Urzednikow Naszych Suplikj łaskawie się skłoniwszy, Bacząc rzecz byc słuszną, aby Chwała Boska coraz większe w Panstwie Naszym pomnoženie brała; Pomieniony Fundusz Rochitanskj Kęstayckiego Szpitalu ninieyszym Listem Przywileiem Naszym STWIERDZAMY, APROBUIEMY IMMUNITATIBUS ECCLESIASTICIS PRZYPISUIEMY.

Oraz dla szczupłey tamże Fundacij in eodemque Pago illis adscripto et recognito Słobodę na Miasto, Jarmarkj y Targi Wywołac, Ludziom Orthodoxae Fidej Romano Catholicae Monopolia y Szynki rożne Salvis Oneribus Reipublicae bez żadney ni odkogo naymnieyszey przeszkody miec y wszelkich Pożytkow ad libitum wynaydowac POZWALAMY. Dla tym Wiekszey Wagi ten Nasz List Pržywiley podpisawszy Pieczęc Wielką Wo Xa Litto przycisnąc, rozkazalismy. Dan w Warszawie dnia XII Miesiąca Decembra Roku Panskiego MDCCXXXVIII Panowania Naszego VI Roku.

(—) AUGUSTUS REX

L. S.

Aprobacia Fundacij P Rymgayły Szpitalu Rochitanskiego J Słoboda na Miasto Jarmarkj y Targi Wolne w Kęstayciach w Xięstwie Žmuydskim tymże Xięży Rochitom dana

(—) Felix Owsiany Czesznik Wołkowyskj JKM Pieczęci Wielkiey WXL⁰ Sekretarz

Nr. 3. Kauno gubernatorius praneša Žemaičių vyskupui, kad caras „teikėsi" Kęstaičių kunigų invalidų namus ir bažnyčią įsakyti uždaryti, ir liepia duoti parėdymus caro įsakymui išpildyti (KMKVK, 108 tomas, 1004 lapas).

Министерство
ВНУТРЕННИХЪ ДѢЛЪ.

Ковенскаго
ГУБЕРНАТОРА.
По Канцеляріи.
Отдѣленіе 1.
25 Іюля 1886 года.
№ 6520.
Г. Ковно.

Господину Тельшевскому римско-католическому Епископу.

Г. Товарищъ Министра Внутреннихъ Дѣлъ Князь Гагаринъ увѣдомилъ Г. Генералъ-Губернатора, что ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ въ 10 день сего Іюля ВЫСОЧАЙШЕ повелѣть соизволилъ: Кенстайцскій инвалидный домъ упразднить, съ переводомъ проживающихъ въ немъ двухъ престарѣлыхъ

римско-католическихъ священниковъ на жительство въ монастырь, по усмотрѣнію Главнаго мѣстнаго Начальства, имѣющійся при домѣ костелъ закрыть, съ передачей церковныхъ вещей въ распоряженіе Епархіальнаго Начальства: *а* всѣ угодія сего дома предназначить къ передачѣ причту предположенной къ открытію въ м. Шкудахъ православной церкви.

О таковой ВЫСОЧАЙШЕЙ волѣ имѣю честь сообщить Вашему Преосвященству для зависящихъ распоряженій къ переведенію проживающихъ въ Кенстайцскомъ инвалидномъ домѣ двухъ престарѣлыхъ священниковъ въ Кретингенскій Бернардинскій монастырь и къ закрытію, при бытности мѣстнаго уѣзднаго Исправника, имѣющагося при томъ домѣ костела, съ передачею по принадлежности церковныхъ вещей по Вашему усмотрѣнію, покорнѣйше прося Васъ о послѣдующемъ въ скорѣйшемъ времени меня увѣдомить.

И. д. Губернатора
Вице-Губернаторъ (—) Рыжковъ.

Правитель Канцеляріи (—) Л. Шилингъ.

Nr. 4. Alsėdžių dekano raportas Žemaičių vyskupo konsistorijai apie nepasisekusį rugsėjo 24 dieną bandymą uždaryti Kęstaičių bažnyčią, apie kunigų invalidų ir vienuolių rokitų pervežimą į Kretingos vienuolyną ir apie perėmimą valdžios žinion bažnyčios turto (KMKVK, 108 t., 1017-18 l.).

Въ Тельшевскую Римско-Католическую Духовную Консисторію

Ольсядскаго Декана
Рапортъ

Имѣю честь донести, что вслѣдствіе Указа оной Консисторіи отъ 15 Сентября за №5117 я 24 Сентября вмѣстѣ съ Тельшевскимъ Исправникомъ прибылъ въ Кенстайце для присутствія при закрытіи костела и передачи ему бенефи-

ціи, нашелъ костелъ переполненный молящимися, которые ни Исправника, ни меня не пустили дальше дверей, крича всѣ въ одинъ голосъ: «ne laisma, ne dusma» и до сихъ поръ костелъ днемъ и ночью переполненъ молящимися, прибывшими изъ дальнихъ мѣстъ. Между тѣмъ нѣсколько лицъ отправились въ Петербургъ, прося Государя хоть костелъ Кенстайцкій оставить незакрытымъ. Если не получатъ милости, то обѣщаютъ разойтись безъ всякаго сопротивленія. При этой опозиціи Исправникъ приступилъ къ принятію бенефиціи, которой имущество принялъ не только по инвентарю, но даже строенія, издержками Кс. Юхневича построенныя и имъ же заготовленные хозяйственные матеріялы, записалъ въ инвентарь. — Ксендзъ Сонулевичъ и Якубовскій, равно монахи: Кристуць, Рыло и Василькевичъ отправлены мною 26 Сентября въ Кретингенъ, а Сиповичъ, какъ по заключенію Доктора, немогъ быть довезенъ до Кретингена — отданъ на попеченіе фельдшера Доминика Пацевича въ Кальварію: Кс. Юхневичъ же поселился въ Бержорѣ, на что и Исправникъ изъявилъ свое согласіе. Отправка ксендзовъ въ Кретингенъ совершилась на мой счетъ, такъ какъ Исправникъ пригрозилъ мнѣ составленіемъ протокола за противодѣйствіе правительству, если въ продолженіе сутокъ не очищу инвалидный домъ. Перевозъ мнѣ стоилъ 42 руб.; кромѣ того модераторъ Юхневичъ за 1886 г. израсходовалъ на содержаніе тамошняго духовенства болѣе прихода на 117 руб; служители какъ монастыря, такъ и хозяйственные работники получаютъ годичнаго жалованья на 198. Какъ Г. Исправникъ не только инвентарь принялъ въ свое вѣдѣніе, но и всѣ полевые усѣвы, собранные и вымолоченные забралъ, то, по моему мнѣнію, должно изъ Кенстайць взыскать 42 руб., выданные мною на перевозъ духовенства и 117 руб. превышающаго въ этомъ году расхода и 198 руб. на уплату работниковъ — всего 357 руб., въ чемъ прошу ходатайства Консисторіи.

(—) *Кс. Томашевскій.*

№ 686,
29 Сентября 1886.
Сяды.

Nr. 5. Alsėdžių dekano telegrama Žemaičių vyskupui iš 1886 m. spalių mėn. 3 d. (KMKVK, 108 t. 1028 l.).

Кенстайцскій Костелъ днемъ и ночью переполненъ не мѣстными жителями, но прибывающими издали, молящимися и перемѣняющимися, многократно я имъ толковалъ высочайшую волю, обѣщали мирно разойтись, коль скоро возвратятся посланники изъ Петербурга, не получивъ Царской милости. Въ Костелъ никакого Ксендза не впускаютъ.

Деканъ Томашевскій.

Nr. 6. Alsėdžių dekanas raportuoja vyskupui, kad žmonės jo įtikinimų leisti uždaryti Kęstaičių bažnyčią neklauso ir iš jos išvaikščioti atsisako, kol negrįšianti iš Petrapilio jų pas carą pasiųstoji delegacija (KMKVK, 108 t., 1029 l.).

Его Преосвященству
Господину Тельшевскому Епископу

Ольсядскаго Декана
Рапортъ

По телеграфному предписанію Вашего Преосвященства въ четвертый уже разъ я посѣтилъ Кенстайце и разъяснилъ многочисленно собравшемуся народу, что костелъ закрытъ по Высочайшей воли, которой сопротивляться не могутъ и убѣждалъ ихъ разойтись и церковныя вещи передать по назначенію; но мои убѣжденія остались напрасны пока не возвратятся высланные въ Петербургъ и не привезутъ Царской милости (въ чемъ не сомнѣваются) не думаютъ уступить даже и силѣ, хотя бы и жизнь свою покончить, но только въ костелѣ. Костелъ переполненъ народомъ, днемъ и ночью молящимися и ежедневно вновь прибывающими, не только изъ Тельшевскаго, но и изъ Россіенскаго и Шавельскаго уѣздовъ. Ксендза никакого въ костелъ не впускаютъ, чтобъ тотъ Св. Дары не унесъ; и ежели бы Ваше Преосвященство съ тою же цѣлью желали бы войти въ костелъ, то навѣрно — въ дверяхъ остановили бы.

(—) *Кс. Томашевскій.*

№ 690
7 Октября 1886.
Сяды.

Nr. 7. Alsėdžių dekano raportas vyskupui, kuriuo jis pateikia žinių, kad žmonės apie bažnyčios uždarymo įsakymą sužinojo ne iš kun. Juknevičiaus; praneša apie minios su sprauninku derybas rugsėjo 24 d., apie bažnyčios turto valdžios žinion perėmimą, kunigų invalidų ir vienuolių Kretingon iškraustymą, apie bažnyčioj budinčią minią, apie sprauninko įsakymą išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą ir jos daiktus ir apie tuo reikalu sprauninko įsakymą dekanui (KMKVK, 108 t., 892-894 l.).

Его Преосвященству
Господину Тельшевскому Епископу
Паллюлiону

Ольсядскаго Декана
Рапортъ

Вслѣдствіе предписанія Вашего Преосвященства отъ 9 Октября за № 1808 имѣю честь донести, что бывшему Управителю Кенстайцскаго Инвалиднаго дома Кс. Юхневичу не было извѣстно о днѣ закрытія 24 Сентября Кенстайцкаго костела, поэтому и не могъ онъ извѣстить окрестныхъ жителей. Народъ давно былъ приготовленъ къ этой катастрофѣ по слѣдующимъ даннымъ: 1) что весною Тельшевскій исправникъ пріѣзжалъ въ Кенстайци и подробно осматривалъ всѣ тамошнія строенія; 2) что разнесся въ народѣ слухъ, будтобы православный священникъ пріѣзжалъ въ Кенстайци для подобнаго осмотра; 3) что 23 Сентября въ Тельшахъ на базарѣ, многочисленно собравшимся, всѣ единогласно говорили о завтрашнемъ закрытіи Кенстайць; 4) что Ольсядскій Урядникъ 23 Сентября всѣмъ своимъ десятскимъ предписалъ на 24 день Сентября собраться въ Кенстайцкую корчму; 5) что вооруженные люди, далеко до 24 Сентября, на всѣхъ дорогахъ, ведущихъ изъ Кенстайцъ, разставлены были, которые стерегли, чтобъ Кс. Юхневичъ не увозилъ имущество. По этимъ даннымъ, не удивительно, что народъ уже 23 Сентября многочисленно собрался въ Кенстайци и чрезъ цѣлую ночь ожидалъ прибытія Коммисіи на 24 Сентября. — По прибытіи, Коммисія нашла костелъ наполненный молящимися, которые окружили Исправника, крича единогласно: ne dusma! ne laisma! не пустили дальше ни на

шагъ, обнимали ноги его, просили со слезами ходатайства у Правительства, чтобъ костелъ остался незакрытымъ и обѣщали разойтись съ тѣмъ условіемъ, если Исправникъ, не удаляя костельной утвари и цѣлой движимой внутренности, запечатаетъ двери и такъ ненарушимымъ останется костелъ до тѣхъ поръ, пока они не исходатайствуютъ у ГОСУДАРЯ ЕГО милости, чтобъ костелъ остался за ними. Въ противномъ случаѣ — обѣщали покориться ВЫСОЧАЙШЕЙ ВОЛИ. — При такой оппозиціи народа Исправникъ приступилъ къ принятію строеній по инвентарю, въ который внесъ не только строенія, состоящія въ описи, но и новыя постройки, возведенныя средствами Кс. Юхневича, заготовлённый матеріялъ, дрова и цѣлые полевые усѣвы, какъ вымолоченные, такъ и въ натурѣ состоящіе. — При закрытіи въ Инвалидномъ домѣ находились 3 ксендза: Кс. Якубовскій съ ума сшедшій, Кс. Сонулевичъ душевно боленъ и Кс. Сиповичъ, параличемъ тронутъ, безъ чувствъ, близокъ смерти, и 3 монаха, изъ коихъ одинъ боленъ. Какъ я не имѣлъ распоряженія Консисторіи, на чей счетъ ихъ перевести въ Кретингенъ, то Исправникъ заставилъ меня на мой счетъ ихъ отослать, угрожая въ противномъ случаѣ составленіемъ протокола за какое то будтобы противодѣйствіе распоряженію Правительства, — вслѣдствіе чего я выплатилъ 42 руб. за подводы. По принятіи бенефиціяльнаго инвентаря, Исправникъ составидъ протоколъ, въ которомъ поручилъ Ольсядскому Настоятелю Кс. Можейкѣ, въ продолженіи недѣли убрать всѣ вещи изъ костела. Кс. Можейко ежедневно почти ѣздилъ въ Кенстайце за Св. Дарами и церковною утварью, но народъ, днемъ и ночью наполняющій костелъ, не допустилъ его къ этому. Я самъ ѣздилъ 25, 26 Сентября и, по телеграфному распоряженію ВАШЕГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВА, 6 Октября и увѣщевалъ народъ послушаться ВЫСОЧАЙШЕЙ ВОЛИ, но и меня не впустили въ костелъ и даже 26 Сентября недопустили къ совершенію Св. Литургіи. — Костелъ наполненъ не столь Ольсядскими прихожанами, сколь болѣе прибывающими издали изъ Шавельскаго, Тельшевскаго, Россіенскаго а какъ жандармъ мнѣ передалъ, то и изъ Ковенскаго, Вилкомірскаго и Поневѣжскаго уѣздовъ. Собравшійся народъ днемъ и ночью молятся въ костелѣ, а между тѣмъ вторично выслали въ Петербургъ съ ходатайствомъ ВЫСОЧАЙШЕЙ МИЛОСТИ, чтобъ костелъ остался за ними.

26 Октября былъ въ Кенстайцяхъ Тельшевскій Исправникъ, и нашелъ наполненный народомъ костелъ; между тѣмъ — далъ мнѣ предписаніе, основано на распоряженіе Г. Ковенскаго Губернатора отъ 10 Октября за № 8572 «немедленно распорядиться о скорѣйшей передачи Ольсядскому Настоятелю всѣхъ церковныхъ вещей Кенстайцкаго костела», вслѣдствіе чего 4 Ноября поѣду съ сомнительнымъ однакожъ послѣдствіемъ, какъ Исправникъ уклоняетъ содѣйствіе полиціи.

(—) *Кс. Томашевскій.*

№ 711.
30 Октября 1886.
Сяды.

Nr. 8. Džiuginėnų dvaro, Alsėdžių parapijoj, ponios Marijos Mineikaitės-Gorskienės pasiųstasis carienei prancūzų kalba raštas, kuriuo prašyta, kad carienė užtartų Kęstaičių bažnyčią prieš carą, prašydama palikti ją neuždarytą. (Prašymo nuorašas yra Džiuginėnų dvaro archyve).

„Madame,

dans un coin obscur de la Samogitié se passe un drame touchant que Votre Majesté Imperiale daigne me permetre de décrire.

A Kenstajcie, district de Telsche, gouvernement de Kowno, se trouve une petite église catholique qui doit être fermée per ordre des autoritée locales.

Plus de mille paroissiens, tous paysans, bivoaquent depuis six semaines autour du lieu saint, faisant retentir nuit et jour les airs de leurs chants et de leurs prières; on ne peut retenir des larmes en voyant toutes ces familles abandonnant leur foyer et bravant les intempéries pour prier et pleurer aux pieds de l'autel où leurs aieux imploraient tant de fois le tout puissant puor le bonheur et la prospérité de la Russie et de ses souverains. Profondément persuadée que la vue de Kenstajcie, depuis si longtemps transformé en un vaste camp, toucherait le coeur si bon de Votre Majesté, j'ose implorer un mot de Vous, Madame, auprès de Sa Majesté, l'Empereur, en faveur de la pauvre église de Kenstajcie: il sécherait les larmes de tout un peuple qui attend à genoux une réponse favorable de son Souverain, auquel il'est permis d'envoyer une très humble requête. Que Votre Majesté daigne

pardonner la hardiesse d'une paroissienne de Kenstajcie qui a l'honneur d'être avec le plus profond respect

de Votre Majesté Imperiale

la très humble servante et très fidèle sujette

(parašas neišskaitomas)

30 Octobre 1886".

Ant voko užadresuota: „*Ея Императорскому Величеству въ Гатчинѣ —*

въ собственныя руки".

Nr. 9. Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vyskupui, kuriuo jis griežtai įsako, kad Alsėdžių dekanas išneštų iš Kęstaičių bažnyčios Švč. Sakramentą, bažnyčią uždarytų ir užantspauduotų (KMKVK, 108 t., 1022 l.).

М. В. Д.
Виленскій,
Ковенскій и Гродненскій
Генералъ-Губернаторъ
11 Ноября 1886 года.
№ 4624.
Г. Вильна.
По 3 Отдѣленію
Канцеляріи.

Господину Тельшевскому римско-католическому Епископу.

При исполненіи ВЫСОЧАЙШАГО повелѣнія о закрытіи Кенстайцкаго р.-к. костела ввѣренной Вамъ епархіи, окрестные крестьяне оказали, какъ, вѣроятно, небезъизвѣстно Вашему Преосвященству, сопротивленіе и этотъ костелъ до сихъ поръ незакрытъ.

Принимая во вниманіе, что главнымъ дѣломъ закрытія есть передача изъ закрываемаго костела въ другой, куда указано духовнымъ начальствомъ, Св. Даровъ и священныхъ предметовъ, что относится къ самому духовенству, имѣю честь покорнѣйше просить Ваше Преосвященство сдѣлать съ своей стороны распоряженіе, чтобы мѣстнымъ деканомъ, въ деканатѣ коего находится Кенстайскій костелъ, были немедленно переданы въ костелъ по Вашему указанію изъ Кенстайцкаго костела Св. Дары и освященныя вещи и Кенстайцкій костелъ былъ закрытъ и запеча-

танъ тѣмъ же деканомъ не позже 8-ми дней послѣ полученія распоряженія и о Вашихъ распоряженіяхъ меня увѣдомить. При чемъ покорнѣйше прошу Ваше Преосвященство предупредить декана, что въ случаѣ неисполненія имъ всего этого и незапечата нія костела, онъ будетъ подвергнутъ самому строгому взысканію.

Генералъ-Лейтенантъ (—) *Ив. Кохановъ.*

Управляющій Канцеляріею (—) *Гололобовъ.*

Nr. 10. Alsėdžių dekanas raportuoja vyskupui, kad žmonės iš bažnyčios išvaikščioti atsisakė ir lapkričio 4 d. ir kad jie buvo jau rugpiūčio 20 d. girdėję ne iš kuniginių šaltinių, jog valdžia rengiasi uždaryti Kęstaičių bažnyčią (KMKVK, 108 t., 883 l.).

Его Преосвященству
Господину Тельшевскому Епископу
Паллюлїону

Ольсядскаго Декана
Рапортъ

Вслѣдствіе порученія ВАШЕГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВА и распоряженія Г. Ковенскаго Губернатора отъ 10 Октября за № 8572 я поѣхалъ 4 Ноября въ Кенстайце и нашелъ костелъ наполненъ народомъ, который до тѣхъ поръ недумаетъ разойтись, пока неполучатъ отвѣта на свое прошеніе, поданное въ Петербургѣ. Что они удостоются милости ГОСУДАРЯ, въ томъ не сомнѣваются; ибо крѣпко убѣждены, что св. Рохъ, который столь чудесъ совершилъ, конечно недопуститъ, чтобъ его костелъ былъ закрытъ. — Въ дополненіе моего рапорта отъ 30 Октября за № 711 могу присовокупить, что 20 Августа, какой то Ягминъ изъ Тельшъ, публично говорилъ въ Ольсядахъ, что въ Тельшахъ расходится молва о предполагаемомъ закрытіи Кенстайць и что объ этомъ будто бы было опубликовано въ Правительственномъ Вѣстникѣ. Въ это время еще я не получилъ Указа Консисторіи о закрытіи.

(—) *Кс. Томашевскій.*

№ 730.
15 Ноября 1886.
Сяды.

Nr. 11. Žemaičių vyskupo raštas Vilniaus generalgubernatoriui, kuriame jis teisina kunigus dėl nesisekimo įtikinti žmones, kad šie išeitų iš bažnyčios ir tokiu būdu leistų ją uždaryti (KMKVK, 108 t., 881-882 ir 885 l.).

Ноября, 1886 г. № 2011.

Его Высокопревосходительству
Господину Виленскому, Ковенскому и Гродненскому
ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРУ.

Отношеніемъ отъ 11 сего Ноября за № 4624 Ваше Высокопревосходительство изволили просить меня сдѣлать распоряженіе, чтобы мѣстнымъ деканомъ, въ деканатѣ коего находится Кенстайцскій костелъ, были немедленно переданы въ костелъ по моему указанію изъ Кенстайцскаго костела Св. Дары и освященныя вещи и Кенстайцскій костелъ былъ закрытъ и запечатанъ тѣмъ-же деканомъ не позже 8 дней послѣ полученія распоряженія подъ опасеніемъ строгаго взысканія.

Относительно передачи изъ Кенстайцскаго костела въ другой костелъ по указанію Епархіальнаго Начальства Св. Даровъ и священныхъ предметовъ мѣстными деканомъ и настоятелемъ сдѣлано все, что отъ нихъ зависѣло и даже больше, чѣмъ отъ нихъ требовалось.

На основаніи ВЫСОЧАЙШАГО повелѣнія, сообщеннаго мнѣ отношеніемъ Г. Губернатора отъ 25 минувшаго Іюля за № 6520, Указомъ подвѣдомственной мнѣ Тельшевской Консисторіи отъ 18 Августа № 4726 предписано было декану Ольсядскаго прихода прибыть по приглашенію назначеннаго Гражданскимъ Начальствомъ чиновника въ Кенстайце, первому для присутствованія при закрытіи костела, второму для принятія церковныхъ вещей въ свое завѣдываніе. Какъ деканъ, такъ и настоятель прибыли въ Кенстайце въ означенный Тельшевскимъ уѣзднымъ Исправникомъ день (24 Сентября) и если бы не препятствіе, встрѣченное со стороны народа, церковныя вещи давно были бы переданы въ другой костелъ названными священниками, а самъ костелъ давно былъ бы закрытъ и запечатанъ Тельшевскимъ Исправникомъ. Но такъ какъ народъ не впустилъ въ костелъ ни священниковъ, ни Исправника и всѣ увѣщеванія какъ декана съ настоятелемъ, такъ и Исправника оказались

безуспѣшными, то коммисія должна была оставить Кенстайце, не исполнивъ даннаго ей распоряженія.

Послѣ того, какъ сообщено было мнѣ о случившимся Ольсядскимъ деканомъ и Ковенскимъ Губернаторомъ, я предписалъ тому же декану телеграммою отъ 2 Октября отправиться въ Кенстайце и увѣщевать народъ къ повиновенію ВЫСОЧАЙШЕМУ повелѣнію.

Какъ видно изъ рапортовъ декана отъ 7 Октября за № 690, 30 того-же Октября за № 711 и 15 сего Ноября за № 730, онъ ѣздилъ въ Кенстайце еще три раза, но все безуспѣшно.

Настоятель Ольсядскаго прихода кс. Можейко подъ вліяніемъ угрозъ Тельшевскаго Исправника выдалъ послѣдн, иему письменное обязательство въ томъ, что онъ въ теченіи недѣли приметъ изъ костела Св. Дары и священные предметы. На сколько опрометчивымъ было выданное имъ обязательство доказалъ самъ опытъ, ибо не смотря на то, что въ продолженіи недѣли ежедневно ѣздилъ въ Кенстай, це и употребилъ всѣ свои усилія къ убѣжденію народа, Св. Даровъ и священныхъ предметовъ принять изъ костела не могъ, а только возбудилъ противъ себя народъ до такой степени, что опасаясь насильственныхъ дѣйствій рапортомъ отъ 6 Октября за № 166 просилъ меня замѣнить его другимъ лицомъ.

Вслѣдствіе отношенія Вашего Высокопревосходительства отъ 11 сего Ноября за № 4624, послано посредствомъ Тельшевской Консисторіи подтвержденіе декану о принятіи изъ Кенстайцскаго костела Св. Даровъ и церковныхъ предметовъ, но въ виду уже столько разъ оказавшихся безполезными его увѣщеваній я сомнѣваюсь въ успѣхѣ и сего послѣдняго.

Закрытіе и запечатаніе костела, какъ дѣйствіе несогласное съ призваніемъ священника, не можетъ быть возложено на декана. Кромѣ того и требованіе, чтобы деканъ самъ закрылъ и запечаталъ костелъ, не можетъ быть оправдано достаточнымъ основаніемъ. Когда народъ уступитъ отъ костела, тогда совершить актъ закрытія и запечатанія костела не трудно будетъ и гражданскому чиновнику, но пока народъ держитъ костелъ въ осадѣ, чтобы оттуда не могли быть вынесены Св. Дары и священныя вещи, закрытіе таковаго и запечатаніе одинаково невозможно для дека-

на, какъ и для гражданскаго чиновника. Между тѣмъ самая попытка со стороны священника принять на себя не свойственныя его сану обязанности лишаетъ его всякаго вліянія на народъ, какъ это доказалъ свѣжій опытъ съ кс. Можейко.

Наконецъ, подвергать декана какому либо взысканію если костелъ не будетъ закрытъ въ означенный срокъ, было бы крайне несправедливо. Вслѣдствіе посланнаго предложенія отъ 15 сего Ноября № 6770 конечно употребитъ деканъ все свое нравственное вліяніе, какъ это дѣлалъ онъ уже многократно, чтобы убѣдить народъ къ оставленію костела. Но развѣ можно обвинять декана, если народъ и на этотъ разъ не поддастся его убѣжденіямъ?

Ваше Высокопревосходительство изволите признать сами, что нелегкое дѣло убѣжденіе народа, когда затронуты его самыя глубокія религіозныя чувства. Рапортами отъ 7 минувшаго Октября и 15 сего Ноября доноситъ мнѣ деканъ, что народъ въ продолженіи почти двухъ мѣсяцевъ постоянно наполняющій костелъ и молящійся въ немъ днемъ и ночью, на всѣ его увѣщеванія отвѣчаютъ одно и тоже, что ему легче разстаться съ жизнію, чѣмъ лишиться своего костела. Особенная привязанность къ Кенстайцскому костелу проявляется въ ближайшемъ къ нему окрестномъ населеніи. И нѣтъ ничего въ этомъ удивительнаго. Ихъ дѣды или прадѣды построили этотъ костелъ, ихъ родители братья и всѣ дорогіе ихъ сердцу погребены при этомъ костелѣ, они сами въ этомъ костелѣ пользовались духовными благами христіанской вѣры, а потому какъ сами молились всю жизнь въ этомъ костелѣ, такъ желали бы, чтобы и дѣти ихъ въ немъ могли молиться,

Но не само только окрестное населеніе принимаетъ участіе въ дѣлѣ Кенстайцскаго костела. Чудотворная икона Св. Роха, находящаяся въ названномъ костелѣ и высоко почитаемая на Жмуди, привлекаетъ цѣлыя массы народа не только изъ окрестныхъ приходовъ Тельшевскаго уѣзда, но даже изъ отдаленныхъ мѣстностей Россіенскаго и Шавельскаго уѣздовъ.

Когда прибыла въ Кенстайце коммисія для закрытія костела, народъ просилъ Исправника запечатать костелъ, обѣщаясь мирно разойтись и на колѣняхъ умолялъ его только объ одномъ, чтобы не были выносимы изъ костела

Св. Дары и церковныя вещи до тѣхъ поръ, пока не возвратится высланная въ С.-Петербургъ депутац'я со всеподданнѣйшею просьбою къ ГОСУДАРЮ ИМПЕРАТОРУ. Какъ оказывается изъ вышеприведенныхъ рапортовъ Ольсядскаго декана, окрестное населеніе, будучи твердо убѣждено въ великодушіи своего ГОСУДАРЯ и ОТЦА, до сихъ поръ не теряетъ надежды на полученіе благосклонной резолюціи

Nr. 12. Alsėdžių dekanas raportuoja konsistorijai, kad lapkričio 19 d. Kęstaičių bažnyčia panaikinta, o jis pats ir kun. Juknevičius valdžios nubausti (KMKVK, 108 t., 1047 l.).

Въ Тельшевскую Римско-Католическую Духовную Консисторію

Олсядскаго Декана
Рапортъ

Вслѣдствіе Указа оной Консисторіи отъ 15 Ноября за № 6770, имѣю честь донести, что Кенстайцскій костелъ уже не существуетъ, ибо 19 Ноября, прибывъ на мѣсто Г. Ковенскій Губернаторъ, силою вытолкалъ народъ изъ костела, Св. Дары приказалъ перевести въ Тельши, прочія церковныя вещи—въ Ольсяды, а меня Начальникъ края оштрафовалъ въ 100 руб., Ксендза же Юхневича перевезли въ Кретингенъ со штрафомъ.

(—) *Кс. Томашевскій.*

№ 744.
22 Ноября 1886.
Сяды.

Nr. 13. Alsėdžių dekanas raportuoja vyskupui, kaip Kęstaičių bažnyčia buvo panaikinta (KMKVK, 108 t., 877-879 l.).

Его Преосвященству Господину Тельшевскому Епископу Паллюліону

Олсядскаго Декана
Рапортъ

Имѣю честь донести, что судьба Кенстайцскаго косте-

ла кончена; 19 Ноября прибылъ самъ Губернаторъ и, силою выбросивъ народъ изъ костела, отослалъ Св. Дары съ св. мощами въ Тельши, а прочее церковное имущество въ Ольсяды. Ноября 18 утромъ пріѣхалъ за мною Приставъ изъ Тельшъ и завезъ меня къ Чиновнику особыхъ порученій Щировскому, гдѣ Исправникъ заявилъ, что за оставленіе Кенстайцскаго костела въ рукахъ народа, Начальникомъ края я оштрафованъ въ 100 рублей. Тогожъ дня, вмѣстѣ съ чиновникомъ и Исправникомъ поѣхали въ Кенстайце — нашли костёлъ наполненъ народомъ, который стоя на колѣняхъ, пѣлъ разныя духовныя пѣсни. Въ дверяхъ многократно я пытался воздержать ихъ пѣніе — но напрасно. Взобрались мы всѣ на хоръ органа, звалъ я, чтобы успокоились и послушали нашихъ словъ; кричалъ также и Исправникъ и Чиновникъ, но никто не обращалъ вниманіе, и нашъ голосъ былъ заглушаемъ пѣніемъ народа. Когда всѣ наши попытки успокоить и вразумить народъ оказались тщетными, порѣшили возвратиться въ Тельши. Вышедши изъ костела чиновникъ къ исправнику отозвался: «вы должны имѣть большой грѣхъ на сердцѣ — терять такъ много невиннаго народу". На что Исправникъ отвѣтилъ: „не я, но духовенство виновно". Вслѣдствіе поданной чиновникомъ телеграммы въ 1 часу ночи пріѣхалъ Губернаторъ, а въ 3 часу ночи потребовалъ привезеннаго съ конвоемъ кс. Юхневича и прибывшаго по вызову кс. Мажейки, котораго начали допрашивать, а кс. Юхневича помѣстили подъ присмотромъ двухъ жандармовъ въ заѣзжемъ домѣ; мнѣ же и кс. Панцеру приказано въ 9 часовъ быть въ Кенстайцяхъ. Прибывъ въ Кенстайце въ 11 часовъ (19 Ноября) нашелъ на плацу 3 сотни казаковъ и при всѣхъ приступахъ къ костелу поставлены часовые, которые выпускали выходящихъ, но не впускали входящихъ. Народу около забора было болѣе 500 человѣкъ; большая часть изъ нихъ на колѣняхъ пѣли пѣсни, остальная насъ окружала, дѣлая всякія намъ непріятныя замѣчанія, напримѣръ: „ne pri kunegu ir dabar tikra wiera, bet pri žmoniu; mes wargstam ir szałstam dinas ir naktis diel wieros — o kunegaj ko dara? bepigu tims iszsypieniejusems isz musu proces ir prakajta — o dar ir bažniczes draska (на Ольсядскаго) dielko kaipo pimenej ne pasiszwęt sawi diel wieros, kaipo apasztołaj ir muczelnikai! nier wieros pri kunegu! и т. д. Въ 12 часовъ прі-

ѣхалъ Губернаторъ, поздравствовавшись съ войскомъ, осмотрѣвъ снаружи костелъ, вошедши, нашелъ наполненный народомъ до 500 душъ, на всѣхъ алтаряхъ горѣли множество свѣчей. Въ дверяхъ костела перекрестился и помолился. Въ то время я пытался успокоить народъ, поющій на колѣняхъ пѣсни, но когда мое стремленіе не увѣнчалось успѣхомъ, то мы всѣ взобрались на хоры. Изъ хоръ я крикнулъ, чтобъ народъ успокоился, что Губернаторъ желаетъ что то имъ сказать, но никто не слушалъ — пѣніе дальше продолжалось. Кричалъ и чиновникъ и исправникъ и самъ Губернаторъ, но все напрасно. Тогда Губернаторъ, сошедши съ хора, сдѣлалъ свое распоряженіе, вслѣдствіе котораго, вошедши урядники и козаки безъ шапокъ начали выбрасывать народъ; но какъ былъ одинъ за другого руками сцѣпившись, то брали по нѣсколько урядниковъ одного человѣка, пока не оторвали его отъ другого и потомъ выбрасывали черезъ двери. Не обошлось безъ кулаковъ и синцевъ и у нѣкоторыхъ изъ носа кровь показалась. При взятіи барикадъ предъ большимъ Алтаремъ, охраняемыхъ женщинами, возсталъ огромный крикъ, визгъ и плачъ — однакожъ и эти препятствія были силою устранены. Арестовали только сопротивляющихся (43 лица), ибо Губернаторъ приказалъ какъ можно меньше арестовать. — По удаленіи народа изъ костела, Губернаторъ распорядился, чтобы я Св. Дары, а кс. Панцеръ Св. Мощи отвезли въ Тельши, что совершено нами, подъ прикрытіемъ полъ сотни козаковъ, приданой Губернаторомъ для охраны. Доѣхали до Тельшъ благополучно, безъ всякаго оскорбленія со стороны народа, который, видя ѣдущихъ подъ конвоемъ, считалъ насъ за арестованныхъ. Но когда я остановился у дверей Тельшевскаго костела, ожидая прибытія съ ключемъ, то прибывшихъ нѣсколько людей, увидя въ моихъ рукахъ Дарохранильницу, стали на колѣни и поднявши руки кричали: judoszej, pagonis kunegaj! Костельное имущество, подъ прикрытіемъ сотни козаковъ отвезено въ Ольсяды. Кажется, что и колокола будутъ отданы. По вынесеніи костельныхъ вещей, окна и двери вырублены, криша свалена и башню пытались сбросить, но эта не подалась. Въ такомъ видѣ остается бывшій Кенстайцкій костелъ. — Народъ собирается подать жалобу ВАШЕМУ ПРЕОСВЯЩЕНСТВУ на меня, что я Св. Дары увезъ изъ Кенстайць. — Ноября

20 пріѣхалъ кс. Можейко въ Тельши, взявъ конвой 6 козаковъ для безопасности. Допрашивали и его и меня о всѣхъ предписаніяхъ Духовнаго Начальства на счетъ закрытія Кенстайць и о исполненіяхъ мною. Объявили, что Начальникъ края кс. Юхневича присудилъ въ Кретингенъ подъ присмотромъ съ денежнымъ штрафомъ, кс. Шимкевича штрафуетъ на 100 рублей за увольненіе служанки въ Кенстайце, кс. Бересневича на 200 рублей, за увольненіе органиста на 3 дня, меня же на 100 рублей.

Кс. Томашевскій

№ 749,
25 Ноября 1886 г.
Сяды.

Nr. 14. Vilniaus generalgubernatoriaus raštas vyskupui, kuriame jis kaltina kunigus dėl žmonių pasipriešinimo, uždarant Kęstaičių bažnyčią (KMKVK, 108 t., 872-876 l.).

Nuorašo nuorašas.

М. В. Д
Виленскій,
Ковенскій и Гродненскій
Генералъ-Губернаторъ
26 Ноября 1886 г.
№ 4859.
г. Вильно
По 3 Отдѣленію
Канцелярія.

Господину Тельшевскому Римско-католическому Епископу.

Въ отзывѣ отъ 18 сего Ноября за № 2011 по дѣлу о закрытіи Кенстайцкаго костела, Ваше Преосвященство, оправдывая подвѣдомственное Вамъ р.-к. духовенство той мѣстности, прописываете, что Ольсядскими Деканомъ и Настоятелемъ сдѣлано все, что отъ нихъ зависѣло и даже больше, чѣмъ отъ нихъ требовалось, что Вами было предписано Декану уже послѣ обнаружившихся безпорядковъ, увѣщевать народъ къ повиновенію ВЫСОЧАЙШЕМУ повелѣнію, что Деканъ ѣздилъ въ Кенстайцы три раза, но все безуспѣшно, а Ольсядскій Настоятель выдалъ Исправнику подписку въ томъ, что въ теченіи недѣли приметъ священныя вещи и Св. Дары.

Въ дѣйствіяхъ Ольсядскаго Декана, прибывшаго въ Кенстайцы ко дню, назначенному для закрытія костела и послѣ того, и Ольсядскаго Настоятеля, давшаго подписку принять священныя предметы, я не усматриваю ничего такого, чтобы могло подать поводъ придти къ заключенію, что эти ксендзы сдѣлали больше, чѣмъ отъ нихъ требовалось. По моимъ свѣдѣніямъ ни Деканъ ни Настоятель прихода не вразумляли народъ покориться ВЫСОЧАЙШЕМУ повелѣнію и нетолько не воспользовались религіознымъ настроеніемъ толпы, дабы употребить вліяніе своего духовнаго сана, а напротивъ, при первомъ соприкосновеніи съ толпою, отказались, въ виду будто бы, угрожающей имъ опасности вынести Св. Дары, чѣмъ дали еще большій поводъ толпѣ упорствовать въ неповиновеніи.

Въ безпорядкахъ, какими сопровождалось закрытіе Кенстайцкаго костела, положительно виновато р. к. духовенство. Оно оповѣстило народъ о днѣ закрытія костела и этимъ вызвало зборище народа, оно же и поддерживало упорство толпы. Вашему Преосвященству вѣроятно извѣстно, что когда Тельшевскій Исправникъ съ Деканомъ и Ольсядскимъ духовенствомъ вошли въ костелъ, то Ксендзъ Юхневичъ обратился къ народу съ словами: «спасите меня», хотя лично о немъ дѣло не шло, и тѣмъ вызвалъ крикъ толпы «недопустимъ къ алтарю». Наконецъ, послѣ всего этого, Тельшевскій Настоятель Ксендзъ Шимкевичъ прислалъ въ Кенстайцкій костелъ шесть большихъ восковыхъ свѣчей въ жертву Св. Роху, а Плунгянскій Настоятель Ксендзъ Бересневичъ выслалъ въ Кенстайцы своего органиста для болѣе стройнаго пѣнія находящейся въ костелѣ толпы, и все это тогда, когда было объявлено ВЫСОЧАЙШЕЕ повелѣніе о закрытіи Кенстайцкаго костела. Болѣе явныхъ доказательствъ тому, что эти лица стремились поддержать въ народѣ упорство и противодѣйствіе исполненію ВЫСОЧАЙШАГО повелѣнія — ненадобно. Посылка двукратно делегаціи въ С.-Петербургъ, также дѣло духовенства, тѣмъ болѣе, что въ числѣ депутатовъ былъ родственникъ Ксендза Юхневича, крестьянинъ Козловскій.

Ваше Преосвященство согласитесь, что тамъ, гдѣ духовенство не враждебно расположено къ государству, гдѣ оно воспитано въ сознаніи своихъ гражданскихъ обязанностей — тамъ подобныя вышепрописаннымъ явленія невоз-

можны. Сфера дѣятельности духовенства каждаго исповѣданія столь велика, что Правительство расчитываетъ, и должно находить въ духовенствѣ органъ, содѣйствующій сохраненію порядка въ обществѣ, умиротворенію страстей и направленію умовъ населенія къ одной общей для всего государства цѣли. Къ сожаленію, не то представляетъ собою духовенство ввѣренной Вашему Преосвященству епархіи. Крайній фанатизмъ, неуваженіе къ господствующей православной церкви, къ правамъ ея, иногда даже открытое, давно уже обнаружены, и я неоднократно обращалъ на это вниманіе Вашего Преосвященства.

Доказательствомъ того, что только безучастное отношеніе духовенства къ поступкамъ толпы, бушующей въ храмѣ Божіемъ, довело дѣло сопротивленія закрытію Кенстайцкаго костела до крайняго положенія, служитъ то, что закрытіе въ текущемъ году въ Гродненской губерніи двухъ костеловъ, и при томъ приходскихъ, произошло безъ всякихъ волненій, равно какъ и то, что закрытіе въ Вильнѣ монастыря Бернардинокъ Св. Михаила и Кармелитскаго прошло тихо и спокойно, хотя и не безъ плача старухъ и девотокъ. Здѣсь населеніе не было возбуждено къ безцѣльному противодѣйствію власти, и р. к. духовенство покорно исполнило то, что признала за необходимое высшая власть и что, во всякомъ случаѣ, должно было быть исполнено, и такимъ образомъ здѣшнее духовенство спасло и извѣстную часть населенія отъ отвѣтственности, всегда являющейся послѣдствіемъ сопротивленія властямъ.

Не такъ, повидимому, смотритъ подвѣдомственное Вашему Преосвященству духовенство на свои обязанности по отношенію къ духовной паствѣ, принося ея спокойствіе и благополучіе въ жертву неосуществимой идеѣ и своему фанатизму. Правда, главный зачинщикъ Кенстайцкихъ безпорядковъ Ксендзъ Юхневичъ уже высылается на жительство въ Вологодскую губернію, а Ольсядскій Деканъ и Ксендзы Шимкевичъ и Бересневичъ подвергнуты денежному штрафу, но они навлекли тяжелыя испытанія на населеніе, которое оказывало сопротивленіе и должно будетъ отвѣчать за это передъ судомъ и нести наказаніе, болѣе чувствительное, чѣмъ то, которое понесли три послѣдніе ихъ духовные пастыри.

Въ оправданіе безпорядковъ со стороны крестьянъ

при закрытіи Кенстайцкаго костела, Ваше Преосвященство приводите въ своемъ отзывѣ то, что имъ тяжело было разстаться съ костеломъ, который построили ихъ дѣды и прадѣды. По рубрицелли Тельшевской епархіи показано, что филія Кенстайци построена не крестьянами, а помѣщикомъ Рымгайло и если это невѣрно, то остается думать, что она построена Іезуитами, вліяніе которыхъ теперь, даже всѣми католическими государствами Европы, признано пагубнымъ, какъ для правительствъ, такъ и населенія и мрачная память которыхъ, кажется, еще до сихъ поръ тяготѣетъ надъ религіозною жизнью р. к. населенія Ковенской губерніи.

Такимъ образомъ, не видя въ чемъ при закрытіи Кенстайцкаго костела выразилась такая дѣятельность р. к. духовенства, которая якобы превосходила ихъ обязанности, а напротивъ, усматривая, что въ этомъ дѣлѣ р. к. духовенство своимъ пассивнымъ отношеніемъ ничѣмъ не выказало желанія прекратить безпорядки, а своимъ оповѣщаніемъ народа о предстоящемъ закрытіи костела, своимъ обращеніемъ къ толпѣ съ просьбою о спасеніи, присылкою въ костелъ свѣчей и органистовъ, было главнымъ виновникомъ происшедшихъ безпорядковъ, и повидимому деже и теперь не сознаетъ своей виновности, потому что и Ваше Преосвященство находите для него въ своемъ отзывѣ ко мнѣ оправданія, считаю необходимымъ вышеизложеннымъ отвѣтить на отзывъ Вашего Преосвященства за № 2011.

Генералъ-Лейтенантъ *Ив. Кохановъ.*
Управляющій Канцеляріею *Гололобовъ.*

Nr. 15. Kauno gubernatoriaus raštas vyskupui, kuriuo jis praneša, kad Kęstaičių bažnyčios rektorius kun. Juknevičius už žmonių kurstymą priešintis valdžiai ištremiamas į Jarensko m., Vologdos gubernijoj (KMKVK, 108 t., 880 l.).

Министерство
Внутреннихъ Дѣлъ.

Ковенскаго
ГУБЕРНАТОРА.

По Канцеляріи.
Отдѣленіе I.

2 Декабря 1886 года
№ 10079.
Г. Ковна.

Господину Тельшевскому
римско-католическому
Епископу.

Имѣю честь сообщить Вашему Преосвященству, что

б. настоятель Кенстайцкаго костела Тельшевскаго уѣзда ксендзъ Петръ *ЮХНЕВИЧЪ*, подговаривавшій крестьянъ къ сопротивленію распоряженіямъ Правительства о закрытіи названнаго костела, съ разрѣшенія Г. Министра Внутреннихъ Дѣлъ, высылается нынѣ изъ Кретингенскаго монастыря, гдѣ онъ временно былъ заключенъ, въ распоряженіе Вологодскаго Губернатора, которому Дѣйствительнымъ Тайнымъ Совѣтникомъ Графомъ Толстымъ уже сообщено объ учрежденіи за названнымъ Юхневичемъ, по его прибытіи въ г. Яренскъ, надзора полиціи въ теченіи пяти лѣтъ.

И. д. Губернатора, Управляющій Казенною Палатою
(—) *Н. Масловъ.*

Правитель Канцеляріи (—) *Л. Шилингъ.*

Nr. 16. Alsėdžių dekano raportas vyskupui, kuriame jis pateikia žinių apginti generalgubernatoriaus kaltinamiems kunigams dėl žmonių pasipriešinimo, uždarant Kęstaičių bažnyčią (KMKVK, 108 t., 895-896 l.).

Его Преосвященству
Господину Тельшевскому Епископу
Ольсядскаго Декана
Рапортъ.

Гражданское Начальство, по Кенстайцкому дѣлу, обвиняетъ Духовенство, что «оно оповѣстило народъ о днѣ закрытія костела и этимъ вызвало зборище народа, оно же и поддерживало упорство толпы»: между тѣмъ никто этаго обвиненія фактами доказать не можетъ. По моему убѣжденію, полиція сама виновата во всѣхъ этихъ безпорядкахъ. Когда 9 Апрѣля сего года Тельшевскій Исправникъ прибылъ въ Кенстайце и въ отсутствіи мѣстнаго управителя Кс. Юхневича подробно всѣ строенія и цѣлое хозяйство осматривалъ, то распространился въ народѣ слухъ, что не даромъ этотъ осмотръ производился и въ послѣдствіи — разошлась молва о закрытіи костела. Чтобъ я кому сообщалъ о днѣ закрытія, никто фактически доказать мнѣ не можетъ; а что народъ увѣдомленъ былъ полиціею объ этомъ, я доказываю тѣмъ: 1) мнѣ вполнѣ извѣстно, что Ольсядскій Урядникъ, конечно — по распоряженію высшаго Начальства, предписалъ всѣмъ своимъ десятникамъ, на 24 Сентября въ 9 часовъ утра собраться въ Кенстайцкой корчмѣ.

Это распоряженіе, конечно, послѣдовало за нѣсколько дней до закрытія, ибо, когда я 23 Сентября пріѣхалъ въ Ольсяды, всѣмъ уже было извѣстно, по какому дѣло я собираюсь завтра ѣхать въ Кенстайце; Ольсядскій житель Мойсей Можейко 23 Сентября проѣздомъ въ Тельши, видѣлъ много повозокъ собравшагося народа въ Кенстайцяхъ и въ тотъ же день на базарѣ въ Тельшахъ, многочисленно собравшійся народъ единственно говорилъ о завтрашнемъ закрытіи Кенстайцкаго костела. Такъ, не Духовенство оповѣствовало народъ о днѣ закрытія, но сама полиція. Равно и не Духовенство «поддерживало упорство толпы», но недѣятельность полиціи, ибо самъ народъ на мои убѣжденія покориться ВЫСОЧАЙШЕЙ воли и разъясненія, какой отвѣтственности подвергнуты будутъ за сопротивленіе, единогласно мнѣ отвѣчалъ: для чего полиція никакого зла намъ не дѣлаетъ, а преспокойно смотритъ на наши молитвы. Эта то недѣятельность осмѣлила народъ и поддерживала въ упорствѣ.

Ксендзъ Юхневичъ дѣйствительно въ костелѣ прослезился, но не изъ какого сочуйствія, а по другой причинѣ. Когда народъ не впустилъ Комисію въ костелъ, крича: ne dusma, ne laisma, то я привелъ кс. Юхневича изъ квартиры, угрожая ему, что, если не успокоитъ народъ, то на него падетъ цѣлая отвѣтственность. Введенный въ костелъ, не со словами «спасите меня» обратился къ народу, но «waikai parstokiet, mani pražudisiet». Когда его слова ничего не подѣйствовали, а еще испуганный моими угрозами, прослезился и вышелъ изъ костела.

По распоряженію Консисторіи отъ 15 Сентября за № 5117, я назначенъ присутствовать только при закрытіи костела, и Тельшевскій Исправникъ отъ 11 Сентября за № 4418 для этой же самой цѣли призвалъ меня на 24 Сентября; между тѣмъ Гражданское Начальство обвиняетъ меня голословно, безъ фактовъ, что я не вразумлялъ народъ покориться ВЫСОЧАЙШЕЙ воли. Пять разъ я пріѣзжалъ въ Кенстайце, пытался войти въ костелъ, для убѣжденія народа, но всякій разъ былъ задерживаемъ въ дверяхъ и встрѣчаемъ криками: ne dusma, ne laisma. Всякій разъ на крильцѣ разъяснялъ собравшемуся народу, чему подвергаются за свое упорство, и всякій разъ отвѣчали: ne dusma. Въ состояніи ли я былъ одинъ дѣйствовать противъ многочисленной упорной толпы? Для чего полиція не употребила силы 24 Сентября, когда народъ не былъ такъ

многочисленъ и почти изъ Ольсядскихъ прихожанъ состоялъ? для чего хотя нѣсколько зачинщиковъ не арестовала? если не должна была содѣйствовать, а духовенство само обязано было очистить костелъ, то къ чему вызваны были урядники, сотскіе и десятскіе? Бездѣйствіе полиціи, многочисленно собравшейся, подало поводъ народу упорствовать въ неповиновеніи, а не духовенство, пытавшееся всеми силами очистить костелъ. Равно — никто не докажетъ, чтобъ двукратная посылка депутатовъ въ Петербургъ было дѣломъ духовенства, отъ котораго народъ уклоняется и не довѣряетъ ему, а дѣлалъ по собственному понятію и убѣжденію.

Видя свое безсиліе и неуспѣшные поѣздки въ Кенстайце, я былъ и у Г. Губернатора съ намѣреніемъ просить содѣйствія полиціи, какъ Тельшевскій Исправникъ совершенно отказалъ, но и Его Превосходительство даже и слушать меня не желалъ. — Имѣю честь просить ВАШЕ ПРЕОСВЯЩЕНСТВО мои сіи объясненія представить Гражданскому Начальству въ защиту невинности обиженнаго Духовенства.

№ 796, *Кс. Томашевскій*
12 Декабря 1886.
Сяды.

Eilėraštis apie Kęstaičių bažnyčios panaikinimą, atspausdintas brošiūroje KB.

LIETUVIO KENSTAICZIŲ RAUDA

Kenstaiczei, dėlko jusų toks vardas?
Ar tai dėlto, kad didelis vargas,
Kad teip baisi nelaimė
Ir visudidžiausia baimė
Turėjo jus užtikt.
Užėjo prisakymas nuo vyresnybės
Laužąs įstatymus visokios teisybės
Kurs liepė vargdienių bažnyczią atimti,
O negalenczius į lauką iszginti;
Kunigus, juos be priegłaudos pamesti,
Idant jų vieton juodkartį popą įvesti.
Didžei pagirti Kenstaiczių žmones.
Jie, niekindami visokias korones,
Vyras su vyru rankas supinę,
Lyg tartum virpstį apsukę apinei
Stovi nedielą, dvi ir treczią,

AtstumdamiMaskolų nepraszytąjį sveczią
Nuo szvento ir mylimiausio turto,
Tikru darbu prakaito nors kiek-tiek sukurto.
Tuo tarpu kiti ein, jeszko teisybės.
Bet kieta it uoła szirdis viresnybės.
Ne girdi ji gaiłaus szaukimo menkųjų,
Bet prisiemę budą prakeiktųjų
Siunczia ant anų kazokų szimtus
Žmogystes tam darbui łabai pririnktus:
Be artimo meilės ir be jokio jausmo,
Be miełaszirdystės ant didžiausio skausmo,
Su ugnies ginkłais, badykleis, bizunais,
Su asztreis kardais, o piktais tijunais,
Žmonelems vargszams kuo-gi gintis?
Su juoda galybe ar pradėt mintis?
Jų minszta širdis — małonė gausia
Ne užsirustįs ir ne sieks par ausį,
Krikszczioniszka kantrybė ir Dievop małda
Jų jausmus, skausmus ir norus vałda.
Sunku sumislyt dar sunkiaus suprasti,
Kad mus gadynėj galėt atsirasti
Nedori brolei Deoklecijono,
Atnaujintojei apsiejimų Nerono.
Vienok Maskolus paprocziu pagonų
Tarias jis esąs duszios ir kuno ponu:
Liepia kazokams bažnyczion sueiti.
Kazokai žveris kraugerei tikri
Ant pikto darbo łabai spartus, vikri,
Ne žiuria, kad žmonės mełsdamėsi giedžia,
Ir kožnam vienam gausios aszaros riedžia,
Musza juos, svaido ir į žemę błaszko,
Nekałtųjų krauju szventas sienas taszko.
Dėl stambių vyrų nesgaili jie kardo,
Silpnesnių-gi moterų płaukus pesza, ardo,
Spardo, bruka isz bažnyczios, bizunais kapoja,
O žmonelės nabagelei verkia ir vaitoja;
Vaitodami ir verkdami geilestauja graudžei,
Kad net bałsas duksavimo tol' par łaukus siaudžia,
Szirdis plyszta jiems bežiurint, kaip bažnyczią ardo,
Verczia bonę, stikłus daužo ir vargonus svaido.
Szvencziausį Sakramentą liep łaukan iszneszti,
Tos bažnyczios kunigą Rusijon iszveszti;
O surisztų daugel vyrų kalynyn sumetę,
Linksmi buvo kraujegerei ant savo pastatę.

K i e l k u t i s

TURINYS

ĮVADAS 3

NURODYTŲJŲ ŠALTINIŲ SUTRUMPINIMAI 4

I. KĘSTAIČIŲ ROKITŲ BAŽNYČIOS IR LIGONINĖS PRAEITIS LIG BAŽNYČIOS PANAIKINIMO ĮVYKIŲ.

Seniausios apie Kęstaičius žinios. Kęstaičių vietovardžio kilmė. Pirmųjų Vilniaus rokitų veikla per badą ir marą. Kas rokitus Vilniuje įsteigė. Kodėl jie rokitais vadinosi. Kęstaičių rokitų ligoninės įsteigimas ir patvirtinimas. Kęstaičių bažnyčios ir ligoninės atstatymas po 1808 metų gaisro. Kęstaičių bažnyčios ir ligoninės ūkinė būklė. Kodėl rusų valdžia bažnyčios ir ligoninės žemę nusavino. Rokitų ligoninės likvidavimas ir Kęstaičių kunigų invalidų namų įsteigimas. Kęstaičių kunigų invalidų gyvenimo reguliaminas . 5

II. KO SIEKĖ RUSŲ VALDŽIA, KATALIKŲ VIENUOLYNUS IR BAŽNYČIAS LIETUVOJE UŽDARINĖDAMA IR KOKIUS VYSK. M. VALANČIUS BUVO DAVĘS NURODYMUS TAI VALDŽIOS AKCIJAI PASIPRIEŠINTI .. 13

Uždarytųjų Žemaičių vyskupystėj vienuolynų ir bažnyčių sąrašas .. 14

III. PIRMAS RUSŲ VALDŽIOS BANDYMAS UŽDARYTI KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIĄ.

Rusų valdžia iš anksto rengiasi uždaryti Kęstaičių bažnyčią. Caras įsako ją uždaryti. Žemaičių vyskupo taktika link prievartingų valdžios įsakymų. Konsistorija įsako Alsėdžių dekanui tik dalyvauti bažnyčios uždaryme. Kauno gubernatorius reikalauja, kad dekanas ją uždarytų sykiu su Telšių sprauninku. Gandai apie rengiamą bažnyčios uždarymą. Žmonės išsiunčia delegaciją pas carą. Žemaičiai, susirinkę į bažnyčią, rugsėjo 24 dieną ją uždaryti neleidžia. Telšių apskrities sprauninkas perima bažnyčios turtą valdžios žinion ir prigrasina Alsėdžių kleboną išnešti iš bažnyčios Švč. Sakramentą. Kęstaičių filijalisto kun. Juknevičiaus padėtis ryšy su bažnyčios turto perėmimu. Kunigai invalidai ir vienuoliai rokitai iškraustomi į Kretingos vienuolyną 18

IV. ŽEMAIČIŲ PASTANGOS KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIĄ APGINTI

Kad valdžia negalėtų bažnyčią uždaryti, žmonės joje dieną-naktį budi. Budėtojų vadas Daračius. Apylinkės gyventojai veža budėtojams maistą. Budėtojai pasidaro virtuves ir nugainioja policiją, besistengiančią jas išgriauti. Kauno gubernatorius prašo vyskupą, kad kunigai įtikintų žmones nesipriešinti valdžios įsakymams. Žemaičiai nusileisti valdžiai nesutinka, jie pasiryžę ir galvas už bažnyčią padėti; į bažnyčią neįsileidžia nieko nepažįstamo, net nei kunigų. Delegatai prie caro neprileisti, sugrįžta surinkti daugiau parašų ir

vėl išvažiuoja Petrapilin. Sprauninkas reikalauja, kad dekanas tuoj padarytų žygių visiems Kęstaičių bažnyčios daiktams perduoti Alsėdžių bažnyčiai. Vilniaus generalgubernatorius reikalauja, kad Alsėdžių dekanas išneštų iš bažnyčios Švč. Sakramentą, ją uždarytų ir užantspauduotų. Vyskupas nesutinka su tokia dekanui uždedama pareiga. Žemaičių pastangos aukščiausiose valdžios viršūnėse apginti bažnyčią eina niekais 30

V. ŽMONĖS PRIEŠINASI KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIOS UŽDARYMUI, KAZOKAI JĄ IŠGRIAUNA.

Nepasiseka valdžios atstovams uždaryti bažnyčią ir lapkričio 18 d. Atvažiuoja į Telšius Kauno gubernatorius. Lapkričio 19 d. atjoja iš Telšių į Kęstaičius trys eskadronai kazokų ir atvažiuoja gubernatorius. Žemaičiai ir gubernatoriaus neklauso ir iš bažnyčios neina. Policija juos iš bažnyčios išmėto. Žemaičiai policijai ir kazokams pasiduoti atsisako ir eina su jais imtynių. Policija užima bažnyčioj užbarikaduotus grotelius. Per imtynes bažnyčioj prikruvinama, daug žmonių suimama. Policija ir kazokai terorizuoja moteris, kad prisipažintų, jog žmones priešintis sukurstė kun. Juknevičius. Kunigai išvežia į Telšių bažnyčią Švč. Sakramentą ir relikvijas. Bažnyčią kazokai išgriauna. Kunigai nubaudžiami piniginėmis baudomis. Kun. Juknevičius ištremiamas į Rusiją. Suimtieji žemaičiai paleidžiami. 1906 m. bandoma gauti leidimas atstatyti Kęstaičių bažnyčią. 1936 m. minima kovos už Kęstaičių bažnyčią 50 metų sukaktis 40

VI. KUNIGŲ VAIDMUO BEI TAKTIKA KĘSTAIČIŲ BAŽNYČIOS BYLOJE

Generalgubernatorius kaltino kunigus, kad tik jie vieni tesą kalti dėl žmonių pasipriešinimo, uždarant bažnyčią. Alsėdžių dekanas, teisindamasis, pasipriešinimo kaltę vertė policijai ir teisino save ir kun. Juknevičių. Kodėl dekanas stengėsi, kad bažnyčią uždarytų policija ir kodėl valdžia norėjo, kad ją uždarytų patys kunigai. Valdžia savo spaudoje aiškinosi, kodėl ji Kęstaičių bažnyčią panaikino. Alsėdžių kleboną vieni skundė kaltą esant dėl bažnyčios uždarymo, kiti jį teisino. Dekanas pareiškė savo nuomonę, kad Alsėdžių klebonas nekaltas. Iš tikrųjų — klebonas tik nepritarė žmonių pasipriešinimui. Kodėl vyskupas ir kunigai laikėsi pasyvios pasipriešinimo taktikos. Kodėl žmonės, bažnyčią uždarant, kunigus koliojo. Užbaigiamosios išvados 57

PRIEDAI:

Svarbiųjų dokumentų nuorašai 83